STRIP SCHRIFT

MARK RETERA
CARL BARKS
AL DAVISON

Prijs f6,50
Bfr. 140

DAMES EN HEREN EEN WARM APPLAUS VOOR JAAP DE ZINGENDE KABOUTER EN ZIJN MUZIKALE BEGELEIDER DIRKJAN !!
WAT GEK. JAAP ZOU TOCH VOOROP LOPEN
RE TE RA

273 - JAARGANG 27 NUMMER 6 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

LAMBIEK
KERKSTRAAT 78
AMSTERDAM
020-6267543

DE REPORTER

DAGBLAD VOOR STRIPMINNEND NEDERLAND

ROND EIND SEPTEMBER 1994 - NUMMER 29

1995

Was het maar vast 1995! Dan kon eindelijk die prachtige CARL BARKS kalender aan de muur. 12 goedgevulde prikprenten met wereldberoemde eendescènes, uitgevoerd in fluiver olieverf. Inclusief Horten-sia's monsters uit het Trick or Treat-verhaal, Donalds heroïsche aanval op de neefjes' ijskasteel en de damdoorbraak in Oom Dagoberts geldmeer. (f 80. Een luxe versie, gesigneerd door Barks en beperkt tot 5 exemplaren, kost f 400)

Punteslijpers

UDERZO houdt er mee op, dus tijd voor terugblik: TOUT ASTÉRIX (f 40 voor de normale, f 90 voor de luxe editie) overziet alles wat er de afgelopen 35 jaar over, rondom en met de kleine Galliër verschenen is. Van punteslijpers tot pantoffels, van carnavalsmaskers tot champagnekurken. Vermoedelijk rijk geïllustreerd.

ZONE 5300
TIJDSCHRIFT MET ACTIEVE BESTANDDELEN STELT ZICH VOOR OP ZATERDAG 1 OKTOBER IN GALERIE LAMBIEK (IN NABIJHEID VAN AUTEURS EN REDACTIE)

che, dem Jiddischen
Kis Kosmaker, der mit großer
an das Projekt ging und das Buch
15jährigen Bestehen des
variats Lambik" her
im jiddisc

Allgemeine Jüdische Wochenzeitung (30.6.94) over de jiddische uitgever van Eisner.

Spaanse atoompunk bij Lambiek

MAX, wie is dat eigenlijk?

door onze speciale archiefmedewerker

Neverland, jaren '80: vliegende vuile punk zit regeringspiraten dwars, desnoods met tanks en mitrailleurs. Tinker Bell gaat gekleed in een restje tijgervel, een spijkerarmband en een ~~[illegible]~~ gescheurde netkous. Wat zijn uitwerking niet mist op de Lost Boys, een stel fors gehavende anarcho-syndicalisten.

Peter Pank, Max' versie van het nooit-opgroeiende straatjoch uit het boek van J.M. Barrie, is in Spanje een nationale beroemdheid. En daarmee is ook de tekenaar zelf geen onbekende. Sinds de oprichting in 1979 is Max een van de boegbeelden van *el Vibora*, het maandblad voor de vooruitstrevende strip.

Grafisch is Max (Barcelona, 1956) in de jaren '80 een voortrekker van de populaire atoomstijl. Zijn recentere werk vertoont een hoog Ever Meulen-gehalte. Maar hoe optimistisch zijn tekeningen er ook uitzien, Max blijft trouw aan het credo van punk: geen toekomst, geen plezier.

In 1988 ontvangt Max de Grote Prijs van Barcelona voor zijn hele oeuvre, dat uit veel meer bestaat dan alleen Peter Pank. Zijn werk wordt ook in Frankrijk en Amerika veel gelezen. Maar in Nederland...? Galerie Lambiek geeft daarom in oktober een carrière-overzicht van deze rauwe atoomvedette.

Feestelijke opening op 30 september.
links: Peter Pank en Tinker Bell. boven: Raquel.

MAX = ALPHAM
(F

NIEUW IN DE ATTRACTIEPARKEN LAMBIEK:

HEINZ AUTOMAAT

Nog maar enkele maanden geleden werd hij onder luid protest van de kermissen verwijderd. En nu reeds heeft de volautomatische Heinzmachine zich een nieuwe permanente standplaats verworven. De goedgeoliede 3-d kat staat voortaan in de zonovergoten Kerkstraat klaar om u en uw kroost urenlang te vermaken.

werktekening: E. de Jong/R. Windig

VERWACHT: FRANK KOZIK, R. CRUMB

STRIP SCHRIFT

Jaargang 27 augustus 1994 nummer 6 (273)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Anita van der Aa, Ger Apeldoorn, Jos Beekman, Ben Bits, Eddy Devolder, Frans Hasselaar, A.M. Jacob, Denis Kitchen, Jan Kruse, Arnel Lefevere, Johan Ligger, Jan Metselaar, Jeroen Mirck, Hans Moors, Michel Nadorp, Pieter van Oudheusden, Hans Pols, Stefan Rutten, Mat Schifferstein, Ernst Slinger, Noël Ummels, Ted Verschoor, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen, Niek Wijlens, Rogier van Winden

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs f 59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap f 2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Mark Retera

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Als je als liefhebber een stripboek leest dan vlucht je in de stripwereld. Je leeft je in in de avonturen van Lucky Luke of Dr. Molotov. De strip wordt realiteit en voor heel even huilt de Yeti echt als Tchang over de Tibetaanse horizon vertrekt. Maar altijd wordt je weer uit de droom gerukt als je het boek dichtslaat. Je kunt je helden nooit aanraken.

Goed, je kunt naar een pretpark en naar poppen van Donald en Mickey kijken, maar echt is het nog niet.

Als dan de afperser Dagobert met bomaanslagen en Duck-scenario's te werk gaat en zo een paar jaar de Duitse politie te slim af weet te zijn, gaat het hart van de stripliefhebber sneller kloppen. Zie je wel! Hij bestaat echt! Duck leeft! Ook als je het boek dicht slaat!

Duck-deskundigen werden door die polizei geraadpleegd. Zij moesten antwoord vinden op de vraag welke grap van Barks nu weer tegen de politie gebruikt zou worden. Het mocht niet nog een keer voorkomen dat de arm der wet achter een elektrisch spoortreintje met geld aan zou rennen, zwaar gehinderd door knallend vuurwerk.

Maar ook in het echte leven zegeviert het recht. Dagobert bleek Arno Funke te zijn, een 44-jarige elektricien uit Berlijn. Niks snavels of zware jongens. De fantasie werd genadeloos in toom gehouden en daarmee is de enige echte levende Dagobert gestorven.

Geen bloemen, geen bezoek.

Inhoud

4 **MARK RETERA** Niek Wijlens
7 **AGENDA**
8 **AL DAVISON** Pieter van Oudheusden
12 **HUGO PRATT** Eddy Devolder
15 **BITS & PIECES** Ben Bits
16 **CARL BARKS** Michel Nadorp
20 **KAREL BIDDELOO** Jempi Welkenhuyzen
22 **BOEKEN**
28 **ACTUALITEITEN**
28 **BRIEVEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp
36 **HEY LOOK!** Harvey Kurtzman

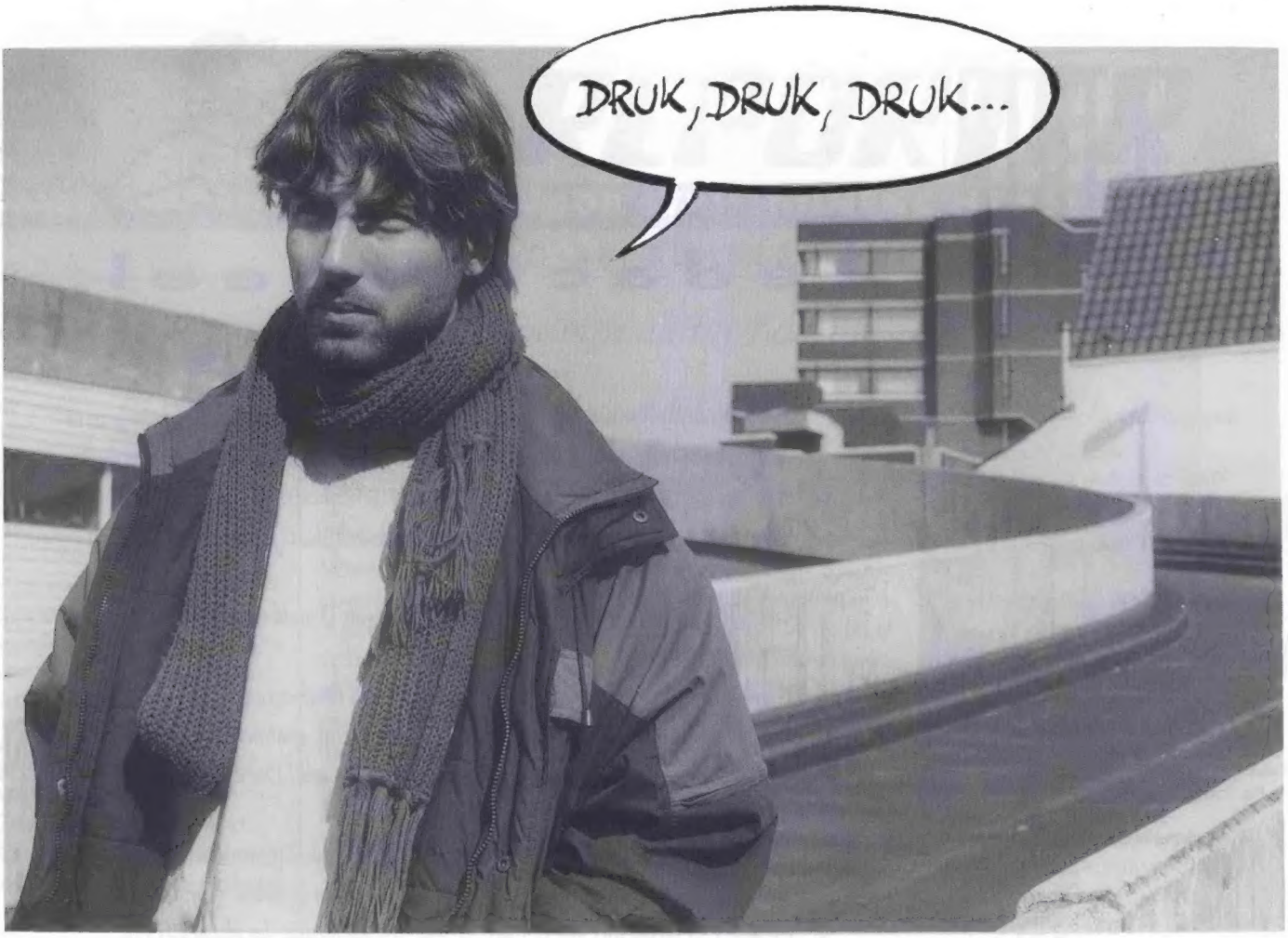

MARK RETERA

'Ik heb vandaag nog eens wat Stripschriften doorgekeken en zie eigenlijk alleen interviews met gerenommeerde striptekenaars ... ' is zijn reactie, als ik drie dagen later teruggebeld word naar aanleiding van een achtergelaten boodschap. Mark Retera **(1964), bekend van de strip** *DirkJan* **in Sjors en Sjimmie Stripblad en karikaturen in Panorama en De Gelderlander, is bescheiden, drukbezet en in het bezit van een gezonde, gortdroge humor die nogal eens relativerend werkt. 'Ik heb het nooit gepland, het is zo gegroeid ... toen ik de sociale dienst opzegde wegens voldoende inkomen, kon ik mijzelf eigenlijk pas als striptekenaar beschouwen.'**

door
NIEK WIJLENS

Het interview vindt plaats in de Stripstudio Iris, schuin tegenover de uitgang van een parkeergarage aan de rand van de Nijmeegse binnenstad. De voorkant van het pand onderscheidt zich nauwelijks van de reeks belendende percelen, waarachter deels door gemeente Nijmegen gesubsidieerde stichtingen en initiatieven schuilen. 'Het komt inderdaad geregeld voor dat we een verdwaalde plaatselijke muzikant twee deuren verder moeten verwijzen.' Mark Retera oogt vermoeid en zwaar verkouden. De werkdruk is groot en de atmosfeer in de studio niet bijster gezond: 'Ik ben, zeg maar, permanent verkouden ... Er is hier namelijk geen ventilatie, waardoor de onzichtbare airbrush-nevel me de volgende ochtend – bij het snuiten van m'n neus – telkens weer versteld doet staan.'

Aanvankelijk

Mark Retera verhuisde in 1985 van Eindhoven naar Nijmegen om psychologie te gaan studeren. In dat jaar ondernam hij tevens zijn eerste poging om met stripwerk in de openbaarheid te komen. *De insectenclub* werd door Eppo te flauw bevonden en afgewezen, ondanks het goede tekenwerk. 'Het oordeel verbaasde me. Ik zag het toen net andersom, waardoor ik niet goed wist wat ik ermee moest. Achteraf was het wel terecht: het was ècht niet goed genoeg. **Wilbert Plijnaar** vroeg me toen nog wel een scenario te proberen voor de strip *Sjors & Sjimmie*. Ik heb het inderdaad geprobeerd en een strip getekend, maar het resultaat bleek niet geschikt. Ik had Sjors en Sjimmie te passief, lui en ongeïnteresseerd neergezet. Zo waren ze niet.'

Waar leek jouw tekenstijl **in het begin op?**
'Ik heb me nooit zo bewust bezig gehouden met stijl, maar ik denk dat het toen wel iets weg had van het werk van **Gerrit de Jager**, uit de beginjaren van Doorzon. Of dat van **Wim Stevenhagen** – dat typische kroontjespen-stijltje – daar leek het ook wel op.'

De Eeuwige Tweede

De aspiraties werden na de eerste landelijke publikatiepoging voorlopig in de kast gezet, maar het tekenen ging gewoon door, zij het op een laag pitje. *Het Aksieburo Ket* (1985-

1989) verscheen in een plaatselijk blad – Lekker Prakken – van het collectief 'De Eeuwige Tweede'. 'Dit collectief was een links georiënteerde, vage club. Veel vergaderen en een grote actiebereidheid ... maar als er al iets georganiseerd werd, bij voorbeeld een actie tegen het plaatsen van kruisraketten, dan kwam er niemand opdagen. Ach, het was allemaal goed bedoeld en het was erg gezellig. De stripfiguren uit *Het Aksieburo Ket*, die elke gelegenheid aangrepen om actie tegen te voeren, waren gebaseerd op de leden van het collectief. Een beetje zelfspot kan geen kwaad ... Uiteindelijk is het collectief doodgebloed; mensen studeerden af, kregen een baan. Je weet hoe dat gaat ...'

Aksieburo Ket 'Dat was me het dagje'. Strip die verscheen in het blad *Lekker Prakken* van het Nijmeegse collectief De Eeuwige Tweede (1986-1989).

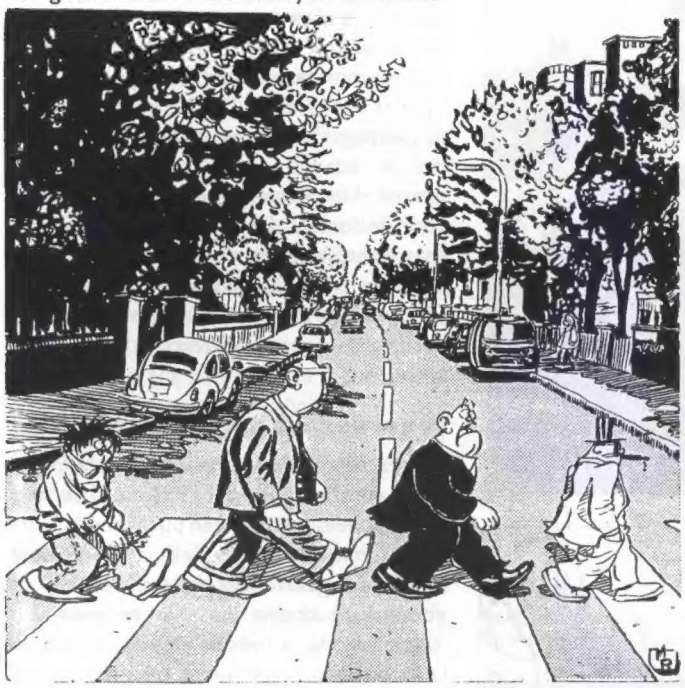

Aksieburo Ket 'Beroemde Beatles-zebrapad'. *Onder, Dirkjan voor Sjors en Sjimmie Stripblad.*

Wanneer vond je dat jouw striptekenwerk een eigen karakter **kreeg?**
'Met *Het Aksieburo Ket* begon het ergens op te lijken, maar dan bedoel ik niet het tekenwerk. Ik besteed, in verhouding tot het bedenken en uitwerken van het idee, niet zoveel aandacht aan het tekenen van de strip. Negentig procent van de tijd – schat ik – besteed ik aan de grap en het uitwerken van het idee en slechts tien procent aan het tekenen van de uiteindelijke versie. Door de deadline wordt het iedere keer weer haastwerk ... Het valt me op hoe vaak ik de postbode ontmoet bij de laatste buslichting. Dat is typerend voor hoe ik werk: vrij slordig eigenlijk. Ik denk dat ik mij daarom niet zo met stijl bezighoud; het blijft nog licht variëren door hetgeen ik vooraf gezien of gelezen heb. Natuurlijk word ik beïnvloed door werk van anderen. Daar valt niet aan te ontkomen; je hebt er altijd last van. Maar in mijn huidige striptekenwerk is die invloed niet meer zo overduidelijk aanwezig als een paar jaar geleden. De basis van een eigen stijl en het daarbij horende karakter is inmiddels gelegd.'

Humor

Mark Retera kan niet precies aangeven waar hij zijn humor vandaan haalt. Er ontstaat een vaag idee en vervolgens gaat hij aan het werk in de hoop dat er iets 'gaat leven'.

Welk stripwerk lees je graag?
'Dat varieert ... Van alles eigenlijk, als het maar leeft. Voor mijn werk lees ik natuurlijk veel humorstrips om te zien wat er zoal wordt verwacht, waarbij ik dan weer onderscheid maak tussen de humor in de strip en in het tekenwerk. Vooral de humor verkrijgt bij het lezen mijn aandacht, omdat dat voor mijn stripwerk ook de eerste zorg is. De humor van **Peter de Wit**, **Hein de Kort** en **Windig & De Jong** vind ik in het algemeen erg sterk, maar absoluut geniaal is *The far side* van **Gary Larson**. Wat het tekenwerk betreft ... euh ... Ik kan zo snel niet een naam bedenken ... Ach, er bestaan zoveel goede, ... betere tekenaars. Ik ben zelf geen groot tekenaar. Ik denk dat ik het vooral van de humor en de timing moet hebben. Het zegt natuurlijk wel iets als de mensen mijn grappen niet kunnen waarderen – dan blijft er weinig over!' (lacht)

Iemand wees me erop dat de door jou getekende kabouters toch echt onovertroffen zijn.
'O ... ?' (krabt zich, na deze oprechte verbazing, langdurig achter de oren en voegt toe:) 'Ach ... tja ... 't Is niet zoveel tekenwerk, hè ... '

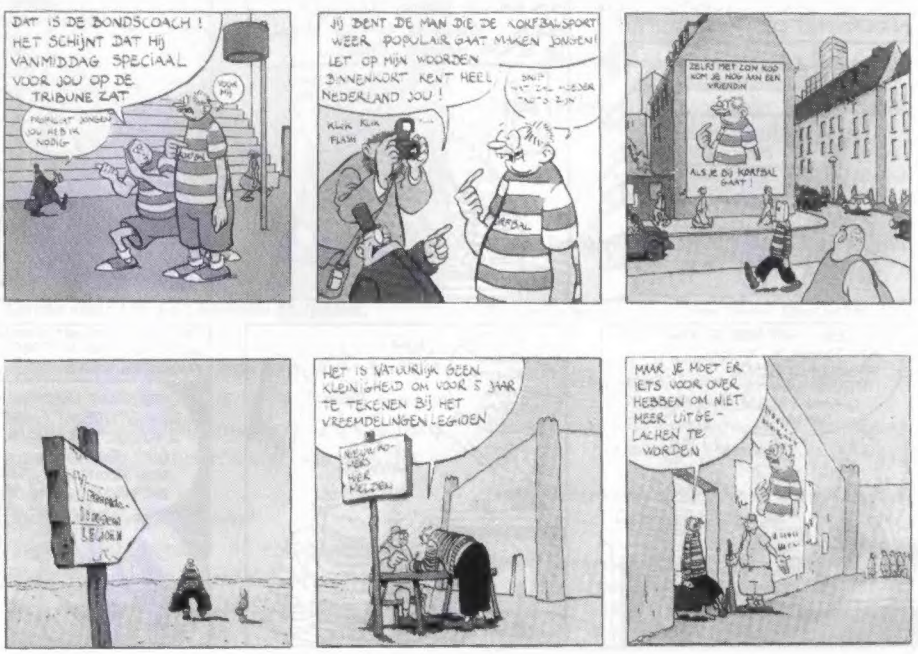
DAT IS DE BONDSCOACH ! HET SCHIJNT DAT HIJ VANMIDDAG SPECIAAL VOOR JOU OP DE TRIBUNE ZAT
IJ BENT DE MAN DIE DE KORFBALSPORT WEER POPULAIR GAAT MAKEN JONGEN! LET OP MIJN WOORDEN BINNENKORT KENT HEEL NEDERLAND JOU !
KLIK KLIK FLASH
ZELFS MET ZON KOP KOM JE NOG AAN EEN VRIENDIN
ALS JE DU KORFBAL DANT !
HET IS NATUURLIJK GEEN KLEINIGHEID OM VOOR 5 JAAR TE TEKENEN BIJ HET VREEMDELINGEN-LEGIOEN
MAAR JE MOET ER IETS VOOR OVER HEBBEN OM NIET MEER UITGE-LACHEN TE WORDEN

WE HEBBEN ONS VERGIST IN DIE KABOUTERS. HET ZIJN ONTZETTEND AARDIGE KERELTJES
ALTIJD VROLIJK ALTIJD EEN VRIENDELIJK WOORD
ZE ZIJN TROUW HULPVAARDIG EN ATTENT
ALS JE ZE NODIG HEBT STAAN ZE VOOR JE KLAAR
EN LAST BUT NOT LEAST: ZE SMAKEN VERRUKKELIJK
OP-GEPAST HEET!
ZEG, IK LEES HIER DAT ER OP DEZE GANG KABOUTERS MISHANDELD WORDEN! WAT MOET IK DAARVAN GELOVEN?
MISHANDELD? INTEGENDEEL! WE DOEN JUIST GEZELLIG EEN SPELLETJE SAMEN
JA!
DAN IS HET GOED
ZO, WIE WAS AAN DE BEURT
MARK
CLIFF IS BACK HE IS KNOCKING ON MY
SHO..
FLOK
KIJK, DAN OOK EEN BEETJE UIT MET DAT IJS!
SORRY, ALS IK SKA HOOR, KAN IK NIET STIL BLIJVEN STAAN
ZOMETEEN MOET IK VOOR HET GERECHT VERSCHIJNEN IK WORD ERVAN VERDACHT KABOUTERS TE MISHANDELEN
DAAR ZOU IK ME NIET DRUK OM MAKEN
JE KENT JE TEKST JE HEBT JE ZONDAGSE KLEREN AAN EN ER IS GEEN ENKEL BEWIJS TEGEN JE
NOU DAN GA IK MAAR
ALS JE MAAR GEWOON BLIJFT ONTKENNEN KUNNEN ZE JE NIKS MAKEN
KLAK

***DirkJan*, kabouterserie.**

DirkJan

In 1989, tijdens de introductie voor eerstejaars studenten bij de Katholieke Universiteit Nijmegen, verschijnt *DirkJan* voor het eerst in het Algemeen Nijmeegs Studentenblad (ANS). DirkJan verkende, met de infobrochure 'Studeren is niet studeren alleen' in de hand, het leven en wonen in Nijmegen. Tot eind 1993 volgde iedere maand een, door Nijmeegse studenten geliefde, nieuwe aflevering in de ANS. 'In de ANS was DirkJan het prototype van de sullige student. De naam zegt eigenlijk al genoeg. Dit studentikoze aspect verdween later naar de achtergrond, omdat nieuwe doelgroepen aanpassingen vereisen. Maar een ongelukkige, en vooral onnozele sufferd is hij al die tijd gebleven.'

Tijdens de Pythische Spelen voor studenten in Enschede, een cultureel festival met een competitie-element, won Mark Retera een prijs voor zijn werk. Het SUM, een landelijk studentenmagazine nam vervolgens contact op met het verzoek *DirkJan* ook in hun blad te plaatsen. 'Ik heb nooit het gevoel gehad dat de redactie van SUM strips erg waardeerde. Het was meer een advertentieblad voor de student die vooruit wil. DirkJan had daar eigenlijk weinig te zoeken en dat vond de redactie blijkbaar ook, gezien haar uitspraken waaruit bleek dat zij meer waarde hechtte aan een extra advertentie dan aan de strip.'

Waardering en rondkomen

De reacties op DirkJan waren over het algemeen gunstig. In januari 1993 werd de strip dan ook beloond met een publikatie in Sjors en Sjimmie Stripblad. Zelfs Mark Retera moest toen geloven dat het daadwerkelijk de goede kant opging met het striptekenen: 'Deze reacties vormden eigenlijk de stimulans om door te gaan met tekenen, vooral toen na mijn afstuderen in mei '92 (in de cognitiewetenschap) bleek dat een kans op een baan in de ergonomie niet erg waarschijnlijk was en het tekenen mij inmiddels een redelijke bron van inkomsten verschafte.'

Hij heeft dan inmiddels onderdak gevonden bij Stripstudio Iris die hem een plaats tussen lotgenoten en ruimte om te werken gaf. Iris,

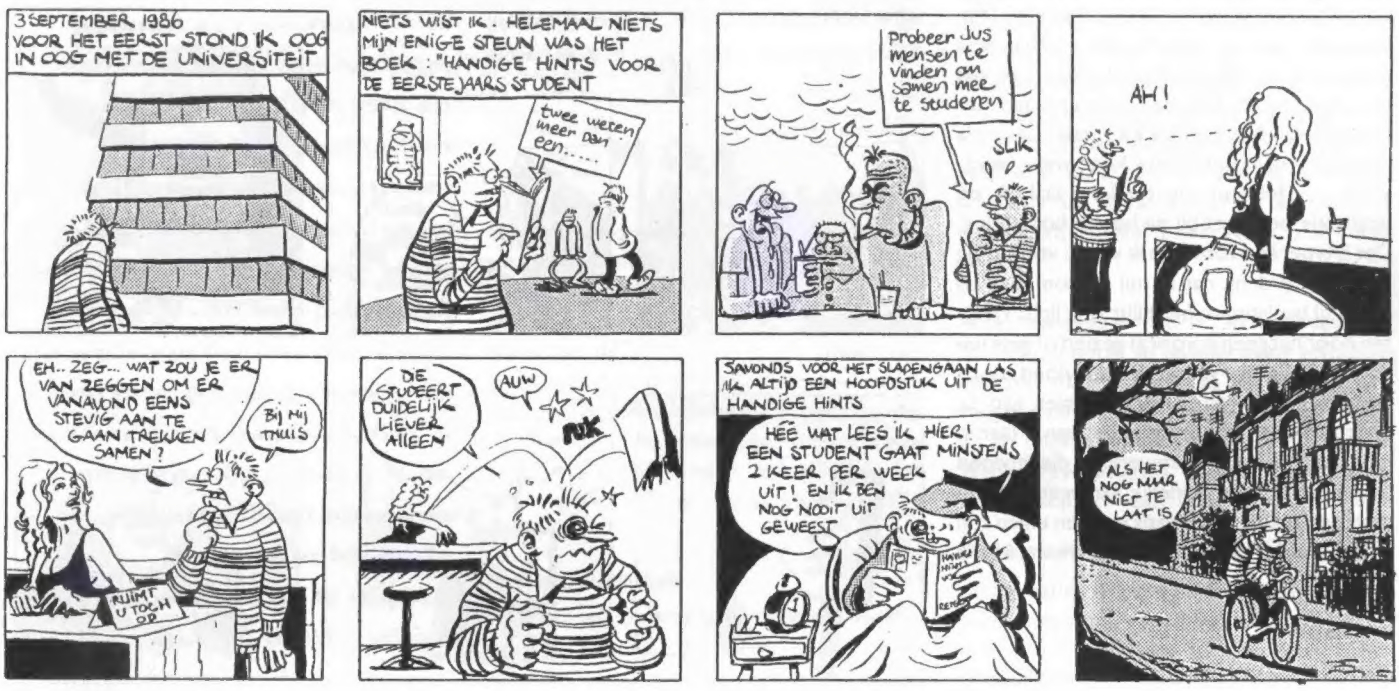
3 SEPTEMBER 1986 VOOR HET EERST STOND IK OOG IN OOG MET DE UNIVERSITEIT
NIETS WIST IK. HELEMAAL NIETS MIJN ENIGE STEUN WAS HET BOEK: "HANDIGE HINTS VOOR DE EERSTEJAARS STUDENT
twee weten meer dan een.....
probeer jus mensen te vinden om samen mee te studeren
SLIK
AH!
EH.. ZEG... WAT ZOU JE ER VAN ZEGGEN OM ER VANAVOND EENS STEVIG AAN TE GAAN TREKKEN SAMEN?
BIJ MIJ THUIS
RUIMT U TOCH OP
DE STUDEERT DUIDELIJK LIEVER ALLEEN
AUW
NIK
SAVONDS VOOR HET SLAPENGAAN LAS IK ALTIJD EEN HOOFDSTUK UIT DE HANDIGE HINTS
HÉÉ WAT LEES IK HIER! EEN STUDENT GAAT MINSTENS 2 KEER PER WEEK UIT! EN IK BEN NOG NOOIT UIT GEWEEST
ALS HET NOG MAAR NIET TE LAAT IS

een collectief van amateur-striptekenaars bracht in oktober '91 het eerste nummer van het stripblad Iris uit. Hierin was DirkJan eveneens terug te vinden. Nieuwe afleveringen van DirkJan worden overigens tegenwoordig alleen nog in Sjors en Sjimmie Stripblad gepubliceerd.
Naast het tekenen van strips, ging hem vooral het tekenen van karikaturen en cartoons goed af en er was veel vraag naar. 'Op bruiloftsfeestjes zo'n veertig per avond in de "van dik hout zaagt men planken"-stijl. Maar ook het werk dat meer aandacht en tijd vraagt: voor mensen die afscheid nemen van de zaak, voor kranten en tijdschriften enzovoort. De karikaturen in de Panorama kosten me al snel drie dagen werk.'

Hoe ziet jouw weekindeling **er tegenwoordig uit?**
'Ik begin meestal rond een uur of elf 's ochtends met het afwerken van de opdrachten. Eerst doe ik, zoals dat heet, inspiratie op: concentreren, een uur of twee voor me uitstaren, hopend dat er een helder idee ontstaat ... (staart voor zich uit). Daarna bedenk ik de grappen en zoek ik fotomateriaal bijeen, om vervolgens door te tekenen tot twaalf uur 's nachts of later. En dat eigenlijk zeven dagen per week (lacht, niet echt van harte).'

Druk dus?
'Ja, ik ben best wel druk ... maar dat komt niet door een overmaat van opdrachten. Ik steek gewoon teveel tijd in een tekenopdracht. Ik doe er te lang over, werk te slordig, ben te chaotisch, maar ik ben ook niet snel tevreden, en dat is lastig.'

Toekomstplannen

'Sneller werken ... (lacht wederom), maar niet ten koste van de kwaliteit. Het moet echter nog een stuk sneller kunnen. *DirkJan* kostte me in het begin ruim twee dagen werk. Tegenwoordig doe ik er één dag over, dus dat gaat vooruit. Alleen verschijnt er sinds februari een dubbelstrookje in Sjors en Sjimmie Stripblad en dat kost me dus weer een dag extra. Enfin, plannen genoeg. Ik moet alleen realistisch blijven. Op het moment heb ik mijn handen meer dan vol met alles dat op tijd af dient te zijn. Er is simpelweg geen tijd en ruimte om iets nieuws te creëren.'

Ben je tevreden **met hetgeen je nu doet?**
'Als het even kan wil ik meer tijd besteden aan het tekenen van strips, maar ik moet aan mijn boterham denken. Er zijn al wel enige tijd plannen voor een krantestrip – *Ramses* – die een enkele keer verscheen in het stripblad Iris. Maar voorlopig zal er nog weinig van terechtkomen.'

Voorlopig dus ook nog geen plannen voor een stripalbum?

***Links, DirkJan* voor het ANS.**

Karikaturen voor *Panorama* van Salman Rushdie en Joop van den Ende.

REN & STIMPY: GRATIS SNES- & GAME BOY-GAMES!
SJORS EN SJIMMIE
STRIPBLAD
WACHT JE HEBT TOCH GELIJK! DEZE WEGV LIGT NIET OP ONZE ROUTE

Cover voor *Sjors en Sjimmie Stripblad*.

'Dat is nog te vroeg. Een stripalbum in eigen beheer uitbrengen is momenteel een te groot risico. Ik heb gewoon nog geen materiaal genoeg ... Het zou wel heel leuk zijn!'

Ter afsluiting: Droom?
'Liefst een dagstrip in vijfhonderd Amerikaanse kranten, maar dat is toekomstmuziek ...' (aanwezigen in Stripstudio Iris barsten in lachen uit).

AGENDA

t/m 17 september
Expositie 'De barbier in de strips', Figaro Pasquale (de barbier van haar en ziel), Begijnensteeg 10, Amsterdam.
t/m 21 september
Expositie 'Getekend door de oorlog', samengesteld door enkele voormalig Joegoslaven (eerder beloofd in Haarlem), Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam.
t/m 30 september
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, 's-Gravelandseweg 55, Hilversum.
t/m 30 oktober
Expo 'Dat hebben de kaboutertjes gedaan' met onder andere Paulus de Boskabouter en Olle Kapoen, Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, 's-Gravenhage.
t/m 13 november
Expositie 'Giles, een cartoonist trekt ten oorlog', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
16 t/m 19 september
Marc Neels-tentoonstelling, Gemeentehuis, Hoeilaart, België.
16 t/m 19 september
Nero-tentoonstelling, Jeugdcentrum De Koldam en Tramstation Hoeilaart (Huis van Nero), Hoeilaart, België.
17 september
Stripbeurs, Jeugdcentrum De Koldam, Hoeilaart, België.
25 september
6e Strips Ruil- en Verzamelbeurs, Vlaamse Kaai 83a, Antwerpen, België.
30 september
Sportdag met stripauteurs (voor iedereen toegankelijk) vanaf 11.00 uur, Durbuy, België.
1 en 2 oktober
4e Hasseltse Strip-2-Daagse, N.G-complex, Capucienenstraat 10, Hasselt, België.
1 en 2 oktober
Stripfestival, Durbuy, België.
1 t/m 31 oktober
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Raadhuisstraat 25, Doetinchem.
12 oktober
Lezing 'Hertekend, hertaald en herkleurd', door Dennis Schouten, over de commercie en zelfcensuur van Hergé en Vandersteen, 12.30-13.15 uur, Koninklijke Bibliotheek, Prins Willem-Alexanderhof 5, 's-Gravenhage.
14 t/m 16 oktober
De Stripdagen, Turfschip, Breda.
14 oktober t/m 18 november
Expositie 'Incognito', Stripdocumentatiecentrum Gemeentebibliotheek Rotterdam, Hoogstraat 110, Rotterdam.
14 oktober t/m 31 december
Expositie 'Don Lawrence, striptekenaar. Overzichtstentoonstelling 1954-1994', Breda's Museum, Grote Markt 19, Breda.
22 en 23 oktober
12e Fête de la BD d'Audincourt, Audincourt, Frankrijk.
23 oktober
F.A.C.T.S III-beurs (comics, Japanse strips, sf, fantasy, animatie, role playing), Centrum Ten Berg, Halve Maanstraat 94, St. Amandsberg, België.
25 oktober 1994 t/m 8 januari 1995
Expositie 'Mitteï, een Luiks kunstenaar', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.
1 t/m 30 november
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Oude Schans 23, Delfzijl.
23 t/m 27 november
Se Holland Animation Film Festival, Hoogt 4, Utrecht.
1 t/m 31 december
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Stationsstraat 2, Wageningen.
1 t/m 30 januari 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Merceloseweg 59, Venray.
1 t/m 28 februari 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Noorderplein 101, Emmen.
1 t/m 31 maart 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Alfons Ariënslaan 1, Uithoorn.
12 maart 1995
10e Leidse Stripdag, Centrale Bibliotheek, Leiden.
1 t/m 30 april 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Raadhuisplein 3, Veenendaal.
1 t/m 31 mei 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Ganzenmarkt 11, Oldenzaal.
1 t/m 30 juni 1995
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Joris Dircksenstraat 20, Breukelen.
9 en 10 december 1995(!)
Stripgidsdagen '95, Turnhout, België.

Al Davison **maakte grote indruk met zijn debuutalbum** *The Spiral Cage*, **dat vier jaar geleden verscheen. Het is een onverkapte autobiografie, waarin Davison vertelt hoe hij zijn handicap – hij werd geboren met spina bifida, een open rug – en de vooroordelen van zijn omgeving overwon. Het is een moedig en overrompelend boek, maar het riep onmiddellijk de vraag op of Davison als stripmaker meer in zijn mars zou hebben dan alleen dat ene, uitzonderlijke boek. In 1992 echter verscheen** De minotaurus, **waarin hij de Griekse mythe vervlecht met het verhaal van The Banshee, een mismaakte jongen die door skinheads in elkaar wordt geslagen en in het ziekenhuis beland. In zijn zoektocht naar waardering en geluk komt hij tenslotte terecht bij een vrouwelijke dokter, die in haar isolement vlucht omdat ze, net als hij, een lichamelijk gebrek heeft. Hun liefde en het kind dat ze samen krijgen, vormen het happy end dat Davison zijn personages en zijn lezers gunt. Davisons strijdbare instelling komt terug in de vorm die hij voor verhaal koos. Hij legt accenten in zijn verhaal door voortdurend van stijl te wisselen, soms meermaals op dezelfde pagina. Het is alsof hij voor de lezer struikelblokken opwerpt en probeert hem uit het lood te slaan. In die opzet slaagt hij, want** *De minotaurus* **is een album dat de lezer, zowel door vorm als inhoud, lang bezighoudt.**

DE STRUIKELBLOKKEN VAN Al Davison

Er is een duidelijke parallel **tussen uw eerste boek, het autobiografische** The Spiral Cage, **en uw tweede. Ook de minotaurus leeft in een kooi, zij het een gouden kooi. Het is tot op zekere hoogte opnieuw uw eigen levensverhaal, maar in een mythologische context.**

Al Davison: Ik heb bewust geprobeerd mijn verhaal een algemene geldigheid te geven door het in een historisch verband te plaatsen. Het is een poging om gehandicapte mensen hun plaats in de geschiedenis terug te geven. Ze zijn er altijd geweest, maar ze hebben nauwelijks sporen achtergelaten. Ze werden zelden afgebeeld, hoewel ik enkele middeleeuwse madonnaschilderijen ken waarvoor lijders aan het syndroom van Down (mongolisme. PvO) vermoedelijk model hebben gestaan. Je ziet het aan hun geloken, in zichzelf gekeerde blik. Ook ben ik ervan overtuigd dat veel sprookjes over elfen zijn terug te voeren op gemeenschappen van mensen die aan dat zelfde syndroom leden. Ze leefden buiten de maatschappij en sloten zich wellicht aaneen om te kunnen overleven. Het is mogelijk om dat door te trekken naar het oude Griekenland, zoals ik in *De minotaurus* heb gedaan met de gemeenschappen van de centauren: mensen die op handen en voeten liepen.

Een andere verklaring die vaak wordt aangehaald, is dat het ging om ruiters, **die grote indruk maakten op volken die nooit eerder een paard hadden gezien.**

Het één sluit het ander niet uit. Ik denk dat mythen op die manier ontstaan. Ik wilde het leven van deze mensen nu eens van de andere kant bekijken, vanuit hun eigen standpunt. Het ging mij vooral om die gemeenschappen van gehandicapte mensen. Ik vermoed ook dat mensen die minder zwaar gehandicapt waren dan ikzelf ben waarschijnlijk niet eens hun geboorte overleefden.

Het is nogal bitter **dat het lijden van de minotaurus wordt veroorzaakt door een ziener die zelf mismaakt is omdat hij bij het 'stierspringen' ontmand is.**

Zulke ongelukken gebeurden regelmatig. En vaak kregen gehandicapte mensen in oude beschavingen noodgedwongen de functie van verhalenverteller toegewezen.

Zoals ook uzelf nu bent?

(glimlacht) Ja ... Er komt nog bij dat de ziener

in het verhaal niet alleen lichamelijk maar ook geestelijk gehandicapt is. Nog een tegenstelling in veel oude culturen: ze vereerden geestelijk gehandicapten omdat die anders spraken en over een bijzondere wijsheid zouden beschikken, een kennis die gewone mensen niet hadden. In *De minotaurus* wilde ik dat op een realistische manier laten zien: de koning hecht geloof aan de woorden van de ziener en daarmee bezegelt hij het lot van de minotaurus. Natuurlijk vind ik dat geestelijk gehandicapten met respect moeten worden behandeld, als individuen. Maar het waren steeds uitersten: ze werden op voetstuk geplaatst of als oud vuil behandeld. In mijn boek wilde ik laten zien dat ze of als god of als monster werden behandeld. Vaak, als ze mismaakt waren, werden ze de monsters, de belichaming van het kwaad. Daarom werden ze uit de samenleving gestoten of gedood.

door

PIETER VAN OUDHEUSDEN

Prent, behorende bij de luxe editie van *De minotaurus*.

***Onder, The Spiral Cage*, 1990.**

Bij het lezen van The Spiral Cage **had ik het gevoel dat het schrijven en tekenen ervan voor u een manier om te** overleven **was.**

Aanvankelijk was het mijn dagboek, niet bedoeld voor publikatie. Een verslag van mijn vooruitgang bij het overwinnen van mijn spina bifida. Ik begon eraan toen ik boeddhist werd en merkte dat mijn toestand onder invloed daarvan verbeterde. Dat wilde ik vastleggen. Als bijwerking kwamen herinneringen uit mijn jeugd naar boven. Ik vond dat ik daarover moest schrijven om mijn ontwikkeling een context te geven. Pas toen ik het aan een vriend liet zien, een stripwinkelier uit Newcastle, ontstond het idee om het uit te laten geven. Tot op dat moment was het louter persoonlijk. Om die reden is het ook geen lopende vertelling, maar een soort dagelijkse momentopnamen, telkens door een andere lens gezien.

Die vorm is ook de kracht **van het boek.**

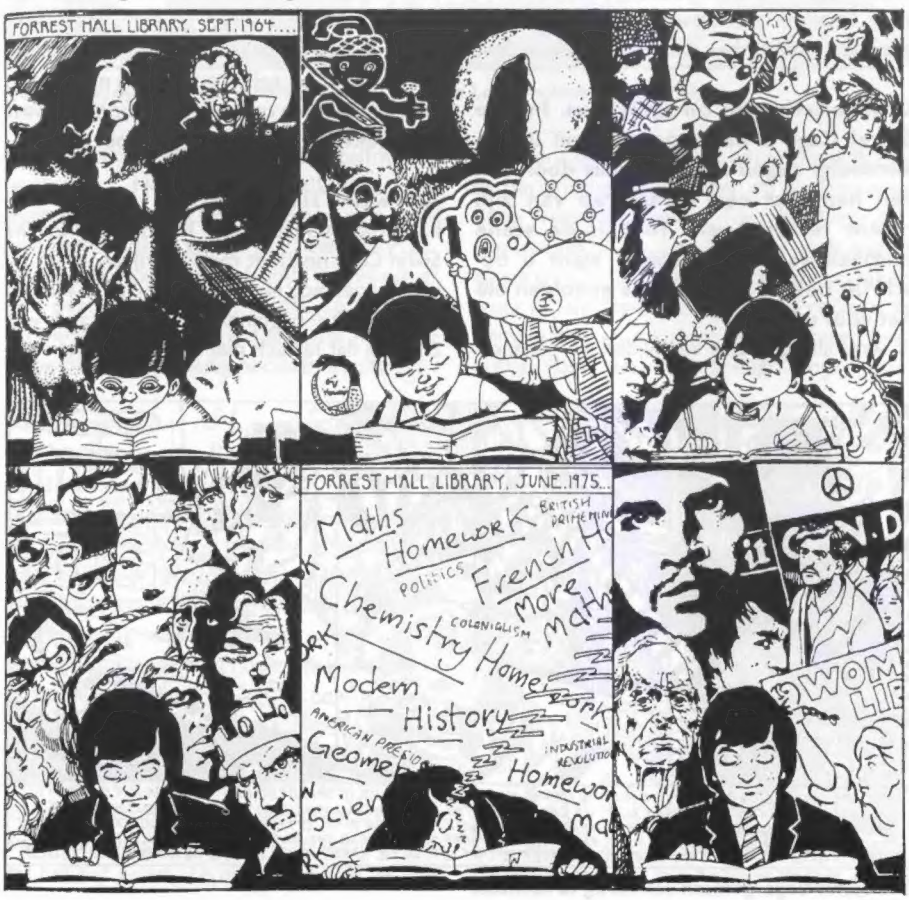

Ja, ik heb het niet 'verdund'. Het is een weergave van de feiten. Soms moest ik het opnemen tegen de redacteuren, die veranderingen wilden in wat ik schreef of tekende. Dat heb ik geweigerd: ik wilde alles laten zien zoals het werkelijk gebeurd was. Ik voelde dat het boek alleen zou werken als ik honderd procent eerlijk was. In een autobiografie gaat het erom dat je de waarheid vertelt – in tegenstelling tot *De minotaurus*, dat is opgezet als fictie. Ik voelde het als een beperking om enkel en alleen van mijn eigen ervaringen uit te gaan, hoewel ze wel altijd de bron van mijn werk zullen blijven. Ik vond dat ik mijn horizon moest verbreden. Door terug te gaan in hun geschiedenis en stil te staan bij het ontstaan van de mythe, hoopte ik gehandicapte mensen veel moed en inspiratie te geven en aan de andere kant gezonde mensen duidelijk te maken dat een handicap niets te maken heeft met iemands innerlijke kwaliteiten.

In de eerste plaats gaat uw verhaal over het zoeken naar liefde**. Het is van ondergeschikt belang dat The Banshee, de hoofdpersoon, gehandicapt is.**

Het gehandicapt zijn en de mythe zijn inderdaad niet meer dan motieven. In wezen is het een verhaal over liefde en het verlangen naar acceptatie. In het dagboek van de minotaurus gaat het erom dat de ene mens de andere kan helpen door zijn ervaring met hem te delen. Het meisje Hatta heeft het dagboek gekregen van haar minnaar die aan aids is overleven en ze geeft het weer door aan The Banshee; en aan het einde van het verhaal schrijft The Banshee zijn eigen dagboek om het door te geven aan zijn kind. In

WAT MIJN ZUSTERS OOK ZEGGEN... IK KEN DE WAARHEID.
JIJ BENT 'T WERK VAN DE DUIVEL!!
VOOR JOU IS ER GEEN VERLOSSING. TOT HET EINDE DER DAGEN ZAL DE ENGEL DER WRAKE JE ACHTERVOLGEN. IK WEET DAT JE HAAR BEELD ZO MOOI VINDT... MAAR GELOOF ME ...
IK LAAT JE NIET MET RUST...
JE ZULT NAAR HAAR KIJKEN ...TOT JE 'R ZIET ZOALS ZE IS ... TOT JE DE WAARHEID ZIET.
ZIET HOE LELIJK ZE IS.

zekere zin zijn we ook verplicht om onze ervaringen door te geven, zodat een volgende generatie ervan kan profiteren. Het dagboek is het symbool van dat proces.

Het is veelzeggend dat aan het begin van het verhaal de koning en de koningin, symbolen van het volmaakte echtpaar, een zoontje krijgen dat mismaakt **is en aan het einde twee mensen die elk op een verschillende manier gehandicapt zijn, de ouders worden van een** gaaf en gezond **kind.**

Het is wat dubbelzinnig. Aan het einde van het verhaal laat ik in het midden of het kind gezond dan wel gehandicapt is. Daar gaat het niet echt om. Hun kind zal kunnen profiteren van het lijden van de minotaurus, van The Banshee en van alle anderen om te zorgen dat het niet op dezelfde manier hoeft te lijden.

De minotaurus is ook, onder meer door *Picasso*, **gebruikt als symbool van creatieve kracht. De kunstenaar als half mens, half dier. In hoeverre speelt die opvatting mee in uw verhaal?**

Niet als invloed van Picasso, maar wel in het idee van een natuurkracht, een scheppende oerkracht die in de mythen meestal een vernietigende uitwerking heeft. Ik wilde het tegenovergestelde laten zien: dat het een creatieve kracht is.

U gaat ook in tegen de opvatting van de minotaurus als monster**. In uw verhaal is hij vooral een** slachtoffer**. De jonge mensen die de Atheners aan hem moeten offeren, worden niet door hem maar door de koning gedood ...**

... om de mythe in stand te houden, ja. Ik geloof dat zoiets zeker gebeurd kan zijn. Het soort propaganda dat machthebbers aanwenden om in het zadel te blijven. Het leek me nogal logisch: de angst voor de minotaurus was een goede manier om de Atheners onder de duim te houden. En mensen met macht kijken niet op een leven meer of minder. Ze zijn geen individuen meer, maar alleen nog een manier om een doel te bereiken. Daarvan zijn zowel gehandicapte als gezonde mensen het slachtoffer geworden.

U hebt zelf leren terugvechten. In The Spiral Cage is een scène waarin u zich verdedigt tegen Hell's Angels door één van hen met een karatetrap van zijn motor te schoppen. Toch is de scène ontdaan van alle heroïek, want u beschrijft ook de lichamelijke gevolgen die het voor u had.

Ik wou alle glamour vermijden en gehandicapten niet het idee geven dat het per se een goed idee was om deze mensen uit te dagen (lacht). In dit geval had ik geen keus: als ik hem niet van zijn motor had geschopt, zou hij me vermoord hebben. Maar het was enkel een kwestie van overleven en ja, ik kon die week daarna nauwelijks lopen en had pijn in mijn liezen vanwege die trap. Het gaat niet zo makkelijk als ze je in films willen doen geloven.

Uit The Spiral Cage **maakte ik op dat de kennismaking met het boeddhisme een** keerpunt **in uw leven is. U schrijft daar vrij uitgebreid over, maar in** De minotaurus **komt het niet voor.**

Ik had een personage kunnen opvoeren dat boeddhist was, maar dat is zo beperkend. Ik wilde de filosofie van het boeddhisme in het boek verwerken zonder dat het met zoveel woorden werd gezegd. Het helpen van anderen en het doorgeven van ervaring, dat draait het boeddhisme om. Maar ik wilde niet prekerig worden. Het staat tussen de regels door. In *The Spiral Cage* vond ik het geen punt, maar hier zou het een geforceerde indruk maken. Ik werk nu aan een vervolg op *The Spiral Cage* en daarin zal het ongetwijfeld aan bod komen, maar in de context van mijn eigen leven. De laatste tijd komen er weer allerlei jeugdherinneringen bij me boven. Mijn ouders zijn twee jaar geleden gestorven en het was alsof er een soort bescherming wegviel. Pas na mijn vaders dood herinnerde ik me dat hij me mishandeld had ... Zijn moeder was erg puriteins christelijk, op een heel negatieve manier. Ze geloofde dat mijn vader door God werd gestraft met twee gehandicapte kinderen. Mijn vader geloofde dat en was ook zelf erg ziek. Hij probeerde de duivels uit me te bannen. Hij bond me vast en preekte uit zijn bijbel tegen me.

Aan welke ziekte leed hij?

Paranoïde schizofrenie. Ik kon daar in *The Spiral Cage* nog niet over schrijven, want hij leefde toen nog en ik vond het niet ... fair om daarover te beginnen. Zijn toestand was zodanig dat hij zich niet bewust was van zijn

JEEEEZUSSSS!
YOU OK.. SON!!? THAT WAS SOME KICK!.. SON.?!..
oooHHH... BLOODY 'ELL!
IT'S THE SORT OF STUNT I SAW IN THE 'KUNG-FU' MOVIES ALL THE TIME. HERO KICKS BAD GUY OFF BIKE... THEN DANCES THE NIGHT... AWAY WITH A BEAUTIFUL WOMAN. EXCEPT HE DIDN'T SPEND THE NEXT MONTH WITH GROIN STRAIN AND DIARRHOEA! THE PEOPLE WHOSE CAR ENDED UP ON VERY INTIMATE TERMS WITH A CERTAIN BIKE, OFFERED TO SORT THINGS O.T. BUT THEY SUGGESTED I RUN IN CASE HIS MATES RETURNED. THEY PROMISED TO EXPLAIN TO THE POLICE. I WAS TERRIFIED IN CASE MY PARENTS FOUND OUT. FUNNY THO' HOW I COULD NEVER DO THAT KICK IN THE KARATE CLASS. AND HAVE NEVER MANAGED IT SINCE..

***The Spiral Cage*, geleerd zelf terug te vechten.**

eigen ziekte. Het zou voor hem afschuwelijk zijn geweest om te lezen dat hij ziek was terwijl hij dat zelf niet wist. Toen ik na zijn dood die herinneringen kreeg, besloot ik dat ik erover moest schrijven en proberen een verklaring te vinden. Niet op puur negatieve manier, maar om te laten zien dat mijn vader evengoed een slachtoffer was. Door zijn opvoeding, maar ook door zijn ervaring in de oorlog, toen hij een 'shellshock' opliep. Ik wilde mijn medeleven met hem tonen, hoewel hij me mishandeld had. Ik wil dat mensen het begrijpen. Het is niet allemaal zwart en wit ... Hij heeft mijn zusje seksueel misbruikt, waar ik grote moeite mee heb. Het is iets waar ik nog steeds mee worstel.

FINE THANKS, JO. WORKING ON SOME SAMPLES FOR AN AMERICAN PUBLISHER. I'M TRYING TO INTEGRATE SOME OF THE BUDDHIST PRINCIPLES INTO MY WORK NOW. IT'S QUITE CHALLENGING.
BUDDHIST MEETING MAR.85.
YES. I MEAN YOU NEED TO BE ABLE TO INTEGRATE RATHER THAN IMPOSE THE PRINCIPLES. THAT'S WHY IT'S PROBABLY WISE TO JUST STICK TO YOUR OWN EXPERIENCES.. BASE YOUR WORK ON THEM, RATHER THAN JUST THE THEORY.
YEAH. I'M WORKING ON SOME PERSONAL STUFF. AUTOBIOGRAPHIC DON'T THINK IT'S LIKELY TO GET PUBLISHED BUT IT'S HELPING SINCE I'M CHANTING ABOUT MY HAVING SPINA-BIFIDA
I FIND IT'S HELPING TO PUT THINGS INTO PERSPECTIVE SORT STUFF OUT FROM MY CHILDHOOD LIKE I TOLD YOU ON THE PHONE. NOW I KNOW NOW THAT MOST OF MY PROBLEMS DEALING WITH RELATIONSHIPS ..COME FROM THE ISOLATION PERIOD IN HOSPITAL.. THE FIRST TWO YEARS OF MY LIFE. WHEN MOST CHILDREN ARE LEARNING TO FORM EMOTIONAL RELATION I KNOW IT SOUNDS
***The Spiral Cage*, kennismaking met boeddhisme.**

Was uw zuster ook gehandicapt?
Ja, ze werd geboren met een geestelijke handicap als gevolg waarvan ze spastisch is. Ze is 44, maar geestelijk is ze pas twaalf. Ten gevolge van de mishandeling door mijn vader werd ze behalve verstandelijk gehandicapt ook geestesziek. Momenteel zit ze in een inrichting. Na een zenuwinzinking heeft ze twee weken geleden geprobeerd zelfmoord te plegen ... Het is heel moeilijk. Ik wil wel over mijn vader schrijven, maar niet over mijn zuster omdat ze hier nog helemaal in zit. Misschien kan ik in de toekomst helpen om er zelf over te schrijven, zodat ze het kan verwerken. Maar nu is het zelfs maar de vraag of ze wel volledig herstelt. Erg triest.

***Head Case*, op tekst van Andrew Vachss, in *Hard Look*, volume one, 1994.**

De koning in De minotaurus **ziet, net als uw vader, zijn gehandicapte kind als een straf van God.**
Ja, het komt op hetzelfde neer – hoewel ik dat schreef voordat ik wist dat ik mishandeld was. Een onderbewuste herinnering. In *De minotaurus* is ook een scène waarin de hoofdpersoon bang is voor het water en schreeuwt omdat hij zich herinnert hoe hij als kind bijna wordt verdronken. In die scène bleef ik steken, ik kon niet verder. Door meditatie herinnerde ik me dat mij iets dergelijks was overkomen. In het ziekenhuis deed een zuster me in bad. Ik had een gipsverband om en was in plastic gewikkeld om te voorkomen dat het nat werd. Ze moest weg en liet me alleen omdat er een noodgeval was, terwijl ze de kraan liet lopen. De staaf die door het gipsverband heen stak, kwam klem te zitten onder de kraan en het water begon tot boven mijn hoofd te stijgen. Ze moesten de deur openbreken om me te ontzetten. Dat lijkt sterk op de scène uit het verhaal. Ik had de herinnering verdrongen en die kwam als fictie weer naar buiten. Toen het weer boven was gekomen, kon ik verder en de pagina afmaken. Zo komen onderbewuste zaken weer aan de oppervlakte. Om die reden is de combinatie van schrijven en mediteren heel nuttig voor me. Het brengt dingen naar boven die op een andere manier geen uitweg vinden.

Is het moeilijk uw werk gepubliceerd te krijgen?
Als illustrator van andermans verhalen is dat geen probleem, maar voor mijn eigen boeken is er maar een kleine markt. Hoewel ik me niet op dit ene thema vastleg, is er een beperkt publiek voor dit soort persoonlijke verhalen. Ik hoop hier in Europa belangstelling voor projecten te wekken, maar het valt me niet mee. Ik begrijp van mijn Nederlandse uitgever dat mijn tekenwerk bij Europese lezers nogal moeilijk ligt.

Omdat u binnen een verhaal of zelfs binnen een pagina telkens van stijl wisselt?
In *De minotaurus* probeer ik het zo simpel mogelijk te houden, om duidelijk te maken dat het de subjectieve kijk van het personage is. Ik dacht dat het niet te verwarrend zou zijn, maar kennelijk wijkt het af van wat de Europese markt gewend is. Een andere tekenstijl en een stuk donkerder, intenser dan veel Europese strips – en ook een hoop Amerikaanse strips (lacht). Maar ik hoop dat het geen al te groot struikelblok zal zijn en ik mijn eigen verhalen kan blijven schrijven.

De minotaurus* van** Al Davison ***verscheen bij Sherpa. Prijs f34,95 / Bfr.699; luxe editie met genummerde en gesigneerde prent f150 / Bfr.3000.

even the sex tunnels couldn't accommodate... I organized a breakout. Some died, but most got through, once in the deeper tunnels they stopped following us.
I suspect the fear of having the true motives of the 'special unit' exposed, prevents them making a concerted attempt to return us.
***Leftovers*, op tekst van Andrew Vachss, in *Underground* 3, 1994.**

Hugo Pratt, **de koning van de avonturenstrips, bedenkt zijn verhalen altijd met een dialoog in zijn hoofd. Hem deert de angst voor inspiratiegebrek niet. Alleen tekenen telt, maar dan wel met de rijkdom van de verteller die een zweempje dromerigheid, een puntje exotische levenstaart probeert te presenteren. De tekenstijl van Pratt heeft de kwaliteit om aan zijn personages een hemelse standvastigheid te geven. En op aarde speelt alles zich af in het Paradijs, op dat fatale moment als de hoop vervliegt ooit nog de beloofde schat te vinden. Alles wordt dus een avontuur omwille van het avontuur.** Mu, **het nieuwste album van** Corto Maltese, **uitgegeven door Casterman, ontkomt niet aan dit patroon waar niet meer naar goud maar naar nieuwe werelden gedolven wordt.**

Reistijden van de Droomexpress

door
EDDY DEVOLDER

Uw laatste album –Mu– **is in het Frans tegelijkertijd in een goedkope zwart/wit-versie en in een luxe versie in kleur uitgekomen. Hebt u dat zo gewild? Dit avontuur van Corto heeft trouwens een forse omvang. Hoeveel ruimte hebt u nodig om een goed epos te tekenen?**

Hugo Pratt: In 't algemeen tussen de 100 en 180 bladzijden. Dat is voor mij de ideale omvang: 1000 plaatjes. Als ik die op mijn favoriete manier presenteer, dan heeft het verhaal dus zo'n omvang. Ik kom zelden boven de 200 pagina's, waardoor de verkoopprijs niet te hoog wordt. Ik probeer het altijd zo te doen, dat er ook een zwart/wit-versie verschijnt die niet alleen goedkoper is maar ook tegemoet komt aan het verlangen van sommige puristen. In een kleurrijke wereld is zwart/wit meteen al een abstractie. Het zijn de aristocratische lezers die de dingen zo zien. Als ik uitsluitend in kleur moest publiceren, zou mijn publiek beperkt zijn en zou ik niet meer kunnen leven zoals ik leef. Het is het publiek voor de goedkope uitgave, dat me in leven houdt. De kleurenalbums bieden een andere vorm van expressie, verbonden met mijn eigen plezier, met mijn eigen smaak om een dichtheid aan het verhaal te geven, een beetje meer gewicht door in m'n documentatie en oude gravures te duiken …

Voor Mu **zijn veel episodes verdeeld zoals in een storyboard.**

Ik heb een structuur uit moeten werken omdat er in het verhaal zoveel flashbacks voorkomen. Ik wilde mezelf niet verliezen in de opeenvolging van de episodes. Om het verhaal soepel te laten verlopen, heb ik teruggegrepen op het storyboard.

Is dit niet de laatste **odyssee van Corto?**

Momenteel heb ik zin om korte afleveringen te tekenen, die echter wel deel uitmaken van een lang verhaal. Het trekt me meer om met korte hoofdstukjes te werken. Korte afleveringen maken het ook beter mogelijk om tussen verschillende perioden te laveren. Bij voorbeeld tussen de jeugd en de rijpere leeftijd, waardoor het mogelijk wordt Butch

Cassidy eerst in Patagonië en later weer in Afrika tegen te komen. Ik heb er zin in om met de chronologie te breken, ook al houd ik sommige lijnen intact.

De herinnering maakt geen helden

Wil dat zeggen dat de held iets anders zou kunnen worden dan een mens, een stad bij voorbeeld?

Nee. Corto moet altijd Corto blijven. Maar hij kan wel door de tijd reizen en de geschiedenis van een stad of van andere mensen vertellen. Ik heb trouwens vaak herhaald, dat Corto eerder de motor van verhalen is dan de held ...

Corto bevindt zich dikwijls in situaties, die hem meer overkomen dan dat hij ze creëert. Hij verandert de gebeurtenissen niet. De actie vertaalt zich via hem. Hij laat zich voortslepen, omdat hij iedere keer gemene zaak maakt met de lezer. Ik ben er niet op uit om de lezer zich te laten identificeren met Corto. Ik tracht het verlangen te prikkelen om met hem mee te lopen, de wens om aan zijn zijde te leven – maar niet in zijn plaats.

Guldenmond

Daarom zeg ik, dat Corto geen held is. Sterker nog, het interesseert me niet of hij een held is.

Zelfs niet een positieve **held ...**

Dat is een romantisch uitgangspunt!

Naast de schatten die hij zoekt, zoekt hij altijd een beetje zichzelf ...

Ongetwijfeld zoekt Corto iets. Maar daarachter, achter die queeste zelf, duikt de noodzaak om niet te vergeten op. En het is Corto die op zoek gaat naar die herinnering. Ik ben overigens een modern mens, die het uitgeversvak goed genoeg kent om te weten hoe ik mijn verhalen moet brengen.

Nooit heb ik gepretendeerd dat ik op Corto zou lijken of dat zou willen. Ik ben een marskramer, een verkoper van dromen. En wat doen al die anderen behalve verhalen bedenken om in deze wereld te kunnen leven en zichzelf een beetje hoop te geven. Zelfs de allergrootste schrijvers. Een droom verkopen is immers al de vrucht van een kolossale inspanning, van een immens werk.

Je moet jezelf – en het is heel belangrijk daarop te letten – nooit verraden, zelfs als je een groot schrijver bent. Ben je daarentegen een fantast, dan bestaat dat verraad niet. Dan biedt je anderen dromen aan, rustig, zonder jezelf elke keer weer een gewetensvraag te stellen.

U ademt een grote evenwichtigheid ...

Ik behoor niet tot een Bohème. Ik ben geen **Chopin**! En ik heb helemaal geen zin hem te zijn. **George Sand** verzamelde rondom haarzelf een hofhouding van artiesten die haar stimuleerden. **Gertrude Stein** organiseerde bijeenkomsten die haar inspiratie voedden. Ik organiseer ook bijeenkomsten, niet met mijn medemensen maar in mijn hoofd, door middel van mijn personages! En met hen leef ik op mijn gemak. Op dergelijke momenten roep ik Corto, Guldenmond ... ik breng ze samen op de punt van mijn viltstift en met hen doorleef ik die paar ogenblikken van dromerige gastvrijheid, van gedeelde geneugten, die ik mijn lezers presenteer. Dat is wat zo schitterend is aan mijn vak.

IK HEET CORTO MALTESE!
DE LUCHT BEDWELMT HEM... NIKS BIJZONDERS!
HEILIGE ENGELEN VAN DE CARAÏBEN, WAT ZEGT HIJ?
HEB JE BENEDEN IETS GEZIEN?
JA, JA, HIJ MAAKT LANGE REIZEN!
WAT EEN ACTEUR!
CORTO!
GULDENMOND?
NEEM ME NIET KWALIJK, BESTE VRIEND, MAAR... HEB JIJ TOEVALLIG GEZIEN WAT WIJ ZOEKEN?

Corto Maltese, Mu, het verzonken continent

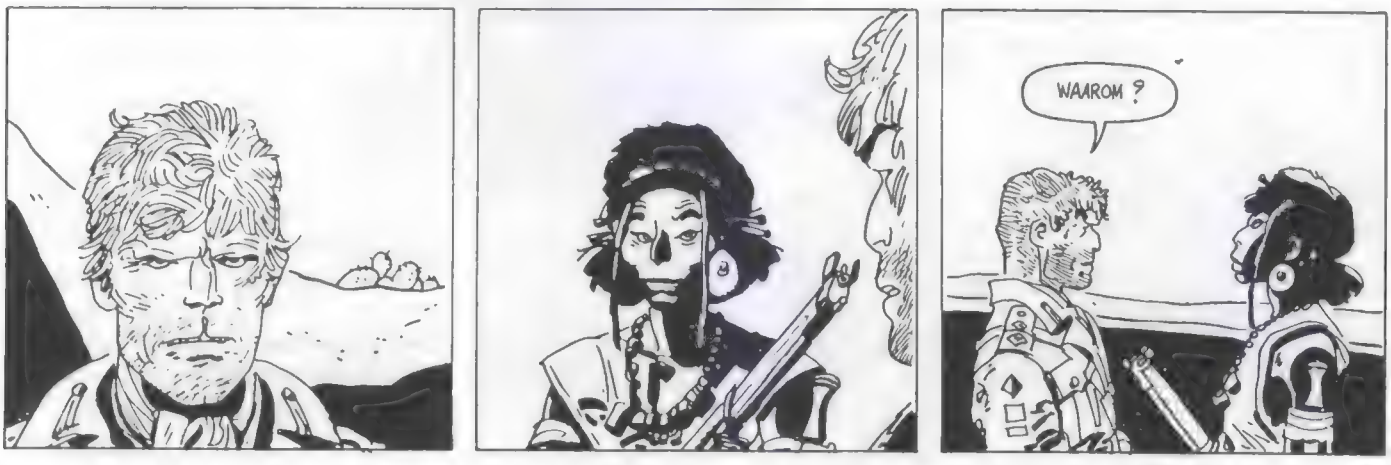

Bent u een pragmatisch dromer?
Ja, ofwel een realist. Ik sta met beide benen op de grond. Maar ik weet niet meer waar, op welke grond ...

Hoe ziet u uw positie **sinds u tot de allerbekendste tekenaars behoort?**
Allereerst geloof ik dienstbaar te zijn aan een publiek. Ik verlies dat nooit uit het oog. Soms staan mijn lezers perplex en vragen ze zich af wat er gebeurt. Maar tot nu toe hebben mijn boeken altijd goed verkocht. Ik denk ook dat de nieuwe computergeneratie me niet kent. Maar wie koopt dan al die boeken? Misschien steeds wel dezelfde lezer.

De tekening als troefkaart

U hebt duizenden tekeningen gemaakt maar ondertussen vertoont u de neiging, vooral in uw illustraties, om ze diverse keren opnieuw **te gebruiken.**
Ja. Soms droom ik zelfs dat ik mijn tekeningen weer op een rij leg om er weer volstrekt andere verhalen mee te maken, om op die manier over een 'kaartenbak met mogelijke literatuur' te beschikken zoals **Raymond Queneau** die voor ogen had en om met dat alfabet te spelen. Ik kan alles hergebruiken en de verhalen schudden als een kaartspel. Er zal altijd wel iemand op tegen zijn, maar waarom? Tekenen is een middel, een simpele uitnodiging aan het adres van de verbeelding. De computer maakt het mogelijk. Toch is die wereld van de techniek verboden gebied voor mij, omdat ik niet weet hoe de computer te gebruiken. Die genereert in zijn kielzog trouwens een heel andere manier van denken, een andere vorm van poëzie misschien. Maar ik ben te oud om daaraan mee te doen. Om die wereld te ontdekken mis ik de plattegrond.

Overkomt het u tijdens het werk wel eens dat u stopt om aan een ander verhaal te beginnen?
Dat is vaak genoeg gebeurd. Ik onderbrak *Fort Wheeling* bij voorbeeld om *De Woestijnschorpioenen* te tekenen; waarmee ik weer stopte om *Cato Zulu* te beginnen; en dat verhaal onderbrak ik om met een nieuwe aflevering van *Corto Maltese* aan de slag te gaan.
Het komt voor dat tijdens het werk de uitgever of het publiek om een nieuw verhaal vraagt. En vaak vraagt men om een nieuwe aflevering van *Corto Maltese*. Terwijl ik bezig was aan een verhaal voor de Italiaanse socialistische partij en eentje voor de spoorwegen, werkte ik met mijn assistenten aan *Mu*. Momenteel staat overigens een verhaal van *De Woestijnschorpioenen* op stapel – *Zeewind*– dat werd voorgepubliceerd in (A Suivre).
Ik stop altijd met het ene om met andere te beginnen. Mijn probleem tegenwoordig is niet meer hoe werk te vinden, maar hoe het zo nu en dan te kunnen ontvluchten.

Hebt u het wel eens, dat u puur voor het plezier **tekent, om uzelf de vrijheid te gunnen, de totale ongedwongenheid van de losse pols?**
Nee, ik doe nooit iets onbruikbaars. Wanneer ik een tekening maak, vind ik altijd de gelegenheid of een plek om haar tussen te voegen. Ik gooi niets weg en vind altijd alles terug. Nooit raak ik iets kwijt.

U hebt een bepaald gevoel voor het spel, de komedie ...
Dat beschouw ik als een compliment. Sommige mensen in mijn omgeving zeggen, dat ik een goed acteur had kunnen zijn. **Giovanelli** zei me, dat ik een goed acteur zou kunnen zijn. **Carax** heeft me in een van zijn films ingezet. **Soldi** vroeg me om te spelen. **Manara** tekende me met de trekken van Giuseppe Bergman. Dat amuseert me.

De personages die u schept zouden een deel van u kunnen zijn ...
Nee, bij voorkeur lijken ze op andere mensen. Ik voel me eerder een filmregisseur. Wat in mijn ogen voor alles telt, is het beeld.

'Een tekening komt altijd van vroeger'

Als u de trap naar uw atelier afloopt, komt dan nooit het verlangen op om er een aquarel van te maken omdat het uitzicht op het meer prachtig is of de lichtval zo schitterend?
Ik kopieer nooit wat ik voor me zie. Als ik teken, keer ik terug naar een vroegere indruk zoals bij voorbeeld een markant beeld dat na een reis is blijven hangen. Een jaar later wellicht teken ik het. Ik roep het op en daarmee de mogelijkheid om die indrukken te vervormen. Een tekening komt altijd van verder, van vroeger.

Bestaat er een bijzondere gelegenheid **voor het maken van een aquarel?**
Aquarellen maak ik nooit vanuit een inner-

***De Woestijnschorpioenen*, met Cush.**

lijke drang. Ze worden me altijd gevraagd door anderen, die me uitnodigen om een bepaald soort illustratie te maken. Dan leg ik me toe op een serie aquarellen. Op systematische wijze vervlecht ik ze met voorbije indrukken en probeer ik ze naar de toekomst te richten.

Wil dat zeggen, dat u geen aquarellen maakt simpelweg voor het plezier ervan?
Natuurlijk komt dat wel voor. Als ik een nieuwe kleurdoos koop, wil ik die uitproberen. Alles bij elkaar heb ik nu al honderden aquarellen gemaakt.

Die aquarellen lijken een belangrijke fase te vormen in de uitwerking van bij voorbeeld een verhaal, ze lijken bij de onderzoeksfase **te horen ...**
Het is precies het tegenovergestelde. Het lijkt er wellicht op, dat ze een deel vormen van het voorbereidend werk. Maar het is eerder de bekroning ervan. Wanneer een verhaal klaar is, werp ik me min of meer op een soort van pseudo-voorstudies. In wezen is dat een bezigheid die veeleer raakt aan de uitgewerkte eindschets, de ware inhoud. Ik teken de dingen zoals ze hadden moeten zijn. Het is het zetten van de laatste punt, de gedachtenpuntjes ...

De droom van de droom dus.
Dat is een heel mooie uitdrukking, een zeer juiste definitie, zeker!

(Vertaling en bewerking: Hans Moors)

Bits & Pieces

Krant

Algemeen Dagblad. Het PSV onder de kranten. Nooit zo goed als het NRC, nimmer zo populair als De Telegraaf. Wel geld genoeg om van alles op te kopen. En arrogant genoeg om te denken dat je dan ook de beste bent. Maar voor de buitenwereld blijvend getekend door een provinciaal en plattelandsimago. Net als PSV dus. Niks geen Ajax-branie of Feijenoord-spierballen. Gewoon boerenkool. Da's AD.
Zo ook in stripland. Het AD koopt zich suf aan grote stripnamen. Stamgasten, Meccano en Van Oekel, om er een paar te noemen. En om te laten zien dat je geld hebt laat je hem eens flink uit de broek hangen. Wordt je behoorlijk exhibitionistisch. Paginagroot kwakt het AD de strips in kleur achterop het sportkatern. Elke dag een andere topper. Nou vind ik die hele pagina best een gaaf idee van AD. En zo'n sportkatern daagt lekker uit. Maar ik vrees dat die lap strips geen jaar stand houdt. Een verklaring.
Het AD houdt sinds juni de adem in. Al halverwege die maand houdt de hoofdredactie spreekuur. Menig lezer meldt de nieuwe strips papiervretend, overdone en oneconomisch te vinden. Typisch het platteland. Ons ben zunig.
Vervolgens komen de ingezonden brieven. 'Als ik de achterpagina bekijk, slaan mijn oogleden geheel dicht. Twee huisgenoten houden de krant op vijf meter afstand om de plaatjes duidelijk te laten worden. En een ander leest de tekst voor' schrijft een abonnee. Wellicht is deze briefschrijver aan langere armen of een bril toe, maar echt leuk vindt hij ze niet, die mega-strips.
Eind juni zijn de eerste stormen geluwd. In stripkringen begint men het AD al uitbundig te prijzen. Jaarprijsje soms? Of?
Dan breekt de pleuris uit. Hanco Kolks lichtman meldt in zijn strip Club Actuel dat hij als souvenir een authentieke kogel uit Andres Escobar van het WK voetbal heeft meegenomen.
'Ai', denk ik nog, 'behoorlijk actueel'. Maar hier valt de hele meute grijze voetbalmuizen natuurlijk over. Voetballiefhebbers slaan elkaar ook op de tribunes geregeld de hersens in. Maar daar moet je natuurlijk geen humor van maken. Voetbal is dodelijke ernst tenslotte. En ja hoor. Reeds twee dagen later stroomt de brievenrubriek van het AD vol. 'Walgelijk om de dood van een persoon in de strip te brengen. Is dat humor? Meneer Kolk, what is your limit?
Nou weet ik niet wat Hanco's limit is, maar die van Kamagurka in de Revu vind ik steviger. Kama's dokter meldt daar aan een patiënt diens gezondheidstoestand aldus: 'Nou, u had nog beter een own-goal voor Columbia kunnen maken'. Geen reactie. Niets. Geen lezersopstand bij Revu. Gewoon harde humor. Maar onze plattelands-kwaliteitskrant gaat dagenlang gebukt onder inzenders die de dubbele bodem zelf niet zien. Die niet door hebben dat Kolk de idioterie rond het voetballen aan de kaak stelt. Hysterie die zorgt dat mensen elkaar om een voetbaluitslag doodmeppen. Nee, de boodschapper heeft het weer gedaan. De strip dus. Strip is voor de kinderen en niet voor cabaretesk cynisme, lijkt de woedende AD-massa te denken.
'Onbeschoft, laag bij de gronds, minachting voor de sportman, je reinste papierverspilling en ontoelaatbaar' zijn de kreten die de weldenkende burgerij over Kolk uitstort. De laatste briefschrijver verwijt het AD dat 'niemand ingrijpt' en 'hopelijk voor het laatst zo'n blunder', dreigt de schrijver.
Ik ben opeens klaar wakker. Gevoelens over artistieke censuur en beknotting van de persvrijheid vechten om de voorrang. Zal het AD reageren? Gaan ze op de bres voor hun splinternieuwe strippagina? Steunen ze de auteurs die net de gekleurde ruimte hebben gekregen? Of?
Nou, inderdaad. Het AD gaat door de bocht. Het naschrift van de hoofdredactie: 'We betreuren het dat de strip "Club Actuel" van Hanco Kolk, (...), in onze krant is gekomen. Inmiddels zijn er maatregelen genomen die een herhaling van een dergelijk incident moeten voorkomen'. In mijn onschuld denk ik nog even dat het AD nu zelf alle profvoetballers gaat beschermen. Dan voorkom je 'dergelijke incidenten' inderdaad.
Nee, ze bedoelen dat ze Kolk op z'n flikker hebben gegeven. Censuur of zoiets dus. Is er een hoofdredactionele leescommissie ingesteld? Hebben ze geleerd van de KGB waar ze altijd zo op foeterden? Wat is het? Wat behelsen die maatregelen?
Nu, in de praktijk niets. Want opeens wordt het komiek. Andere auteurs voelen de spanning al feilloos aan. Een spel tussen AD en striptekenaars ontstaat. Een opstartende strijd tussen artiesten en commercieel gebonden fatsoensrakkers. Ik smul al. Dit wordt een subtiel stripjaar. Want wat gebeurt er?
Van Oekel lanceert een paginagroot 'Jezus Mina!' Een doorzichtig geval van uitlokking. En ja hoor. Heel zwartekousend Zuid-Holland vult de brievenrubriek met vragen. Is dit nodig? Is dit komisch? Enzovoort. De conclusie is steevast: Weg met die strips! Een week later slaan Van den Boogaard en Schippers weer toe. 'U belt mij godverdomme gewoon maar in het holst van de ochtend uit mijn slaap!' meldt de heer Van Oekel aan de wekdienst.
De AD-Post-rubriek is nu echt te klein. Opzeggingen dreigen. De redactie waagt er zelfs geen naschrift meer aan.
Ongetwijfeld is diezelfde redactie al vijf keer in spoedberaad bijeen geweest. Nu duidelijk is dat de genomen maatregelen (ha ha) volkomen falen, moet er een nieuw, verzwaard regime worden doorgevoerd. 'We overwegen zware censuur. Plaatsing van strips na overleg met de raad van ouderlingen'. Je hoort ze het denken.
Onmiddellijk in woord en beeld gepareerd door de één lijn trekkende auteurs. Die hun cynische grappen vooraf via de fax met elkaar uitwisselen. Een artistieke geweldsspiraal is in gang gezet. Hier komt oorlog tussen een abonnee-vrezende redactie en geprangde striptekenaars.
En daarom is die pagina over één jaar verdwenen.

Ben Bits

THE GOOD

CARL BARKS

Na twee uur brak er een enorme paniek uit toen Barks' originele Duck-tekening spoorloos verdwenen was. Na grondig speurwerk kwam de tekening boven water en bleek dat wat fans hem ontfutseld hadden om 'm te kopiëren. Niets aan de hand.

door
MICHEL NADORP

Carl Barks **bezocht in juli de lage landen. Hoogtepunt was een bezoek aan de Donald Duck-redactie, alwaar Barks aan alle Duck-medewerkers werd voorgesteld. Hieronder een kort gesprek met The Grand Old Duckman, gevolgd door een foto-impressie van zijn bezoek.**

Wat vond u het leukst **aan uw bezoek in Nederland?**
Carl Barks: Ik vond het Rijksmuseum erg leuk, maar ik vond de ontmoeting met de Ducktekenaars het leukst. Ik volg hun werk al jaren en heb me vaak afgevraagd wie het zijn en hoe ze zich zo ontwikkeld hebben.

Het Rijksmuseum was reusachtig al heb ik nog geen tijd gehad om deze ervaring te laten bezinken. Het liefst had ik de schilderijen op mijn gemak bestudeerd en aantekeningen gemaakt.

U hebt zo'n 7000 pagina's getekend. Was het niet enorm zwaar **om dat op te brengen?**
Ik heb ze nooit geteld, maar ik heb vierentwintig jaar achter elkaar zo'n vijf pagina's per week gemaakt. Ik nam zelden vakantie en werkte zeven dagen per week. Ik was een harde meester voor mezelf omdat ik een freelancer was. Het gaf me altijd een fantastisch gevoel als ik een verhaal afhad. Dan voelde ik me de koning te rijk. Dat duurde meestal een dag en daarna begonnen mijn handen weer te jeuken om iets nieuws te beginnen. Ik streefde voortdurend naar het gevoel iets goeds volbracht te hebben.

Heeft u nooit last van deadline-druk **gehad?**
Nee, niet echt. Ik werkte zover vooruit dat ik rustig kon doorgaan. Ik had een comfortabele voorsprong van een maand, dus mocht ik onverhoopt ziek worden dan leverde dat geen problemen op. Ik heb het ook nooit erg gevonden om alleen te werken. In vergelijking met het zware werk dat mijn vader op de boerderij moest verrichtten, kon ik mijn werk fluitend doen. Al verdiende ik niet veel, ik kon doen wat ik wilde, zat lekker thuis en had geen last van weer en ontij. Striptekenen is een mooi en eenvoudig vak in vergelijking met de talloze andere baantjes die ik gehad heb.

Hoe bedacht u al de verhalen?
Ik had het gevoel dat de mensen het liefst verhalen lazen over verre en exotische oorden. Wil je goeie verhalen schrijven dan kun je dat maar beter in je oren knopen. Van tevoren vroeg ik me af wat ik graag wilde

ARTIST GOES DUTCH

tekenen. De jungle, het verre oosten, een wilde zee enzovoort. Als ik iets te pakken had, verzon ik een manier om de eenden op die plaats te krijgen. Op deze wijze zijn veel verhalen ontstaan.

Zonder dat u ooit zelf op die plaatsen bent geweest ...
Dat hoefde ook niet. Ik heb een enorme collectie National Geographics en een Encyclopaedia Britannica. Als ik het daar niet mee redde dan kon ik altijd nog bij een bibliotheek terecht. Ik ben nu voor het eerst van mijn leven buiten de grenzen van de Verenigde Staten.

Hoe was het om voor het eerst in meer dan dertig jaar weer eens een Duck-verhaal te schrijven?
Ik vond het erg moeilijk omdat ik me maar al te zeer bewust ben van het feit dat er door heel veel lezers met hoge verwachtingen naar uit wordt gekeken. Ik ben niet meer zo goed als in mijn hoogtijdagen. Als ik af en toe nog wel ideeën voor verhalen krijg, dan probeer ik die toch terzijde te leggen en andere bezigheden te zoeken.

Hoe is het nieuwe verhaal – Horsin' around with history – **ontstaan?**
Ik was gevraagd om een nieuw schilderij met het geldpakhuis van Oom Dagobert te schilderen. Als onderwerp had ik een enorm paard van Troje bedacht, dat door het dak van het geldpakhuis naar binnen wordt gehesen. Toen realiseerde ik me dat de mensen zich af zouden vragen hoe Dagobert aan deze grote schat is gekomen. Dat verhaal kon ik onmogelijk in één plaat vastleggen. Zodoende legde ik dat idee naast me neer en verzon een ander onderwerp voor het schilderij. Verscheidene mensen drongen er toen op aan dat ik het Troje-verhaal op moest schrijven. Ik dacht er toentertijd makkelijk vanaf te komen door een korte synopsis te schrijven. Maar toen ik aan het schrijven was, kwamen er zoveel ideeën naar boven dat ik op dat moment maar besloten heb om het volledig uit te werken. Aangezien het me zo'n drie à vier weken gekost heeft, ben ik niet meer van plan om het ooit nog eens te doen!

U heeft het niet zelf willen tekenen?
Nee, schilderen lukt me nog wel, maar tekenen niet. Mijn ogen hebben grote moeite met het onderscheiden van zwarte lijnen op wit papier. De lijnen blijven niet scherp maar vervagen. Kleuren kan ik beter onderscheiden. Tja, de gebreken komen met de jaren ...
(Volgens Barks-manager **Bill Grandy** was **Daan Jippes** Barks' eerste keus om het verhaal te tekenen. De Denen dachten daar echter anders over. Zonder Jippes ooit gevraagd te hebben, vertelden ze Barks dat Jippes geen tijd had en schuifden een tekenaar uit hun eigen stal naar voren, namelijk **Bill VanHorn** ...)

Is het op dit moment niet moeilijker **om verhalen te schrijven, omdat alles tegenwoordig politiek correct dient te zijn?**
Heden ten dage heeft iedereen ontzettend lange tenen. Je kan niets schrijven of er is wel iemand die zich beledigd voelt. Donald zou zichzelf niet meer kunnen zijn. Hij zou ongetwijfeld een slecht 'role model' zijn. Er zou geen lol meer aan zijn ...
(Onlangs heeft een vader op hoge poten een brief naar Marvel geschreven omdat zijn zoontje geconfronteerd werd met sigaren rokende lieden op trading cards. Hij dreigde Marvel met een proces als deze niet zou stoppen met het verspreiden van deze kwalijke invloeden. Marvel beloofde beterschap.)

FOTO ANITA VAN DER AA

Barks omringd door Nederlandse Donald Duck-aut
Ed van Schuijlenburg (art-director), Michel Nadorp
(scenarist), Wilma van den Bosch (tekenares), Ben
Daan Jippes (tekenaar), Lucas Abedy (kleur), Bas H

Boven, Carl Barks ontvangt van de Geïllustreerde Pers een zilveren reyer uit 1791, uitgegeven door het Bisdom Utrecht. Omstreeks die tijd zijn de voorouders van Barks uit Nederland naar de VS geëmigreerd.
Onder, Als dank schenkt Barks op zijn beurt de redactie van het weekblad Donald Duck een originele tekening. Grappend legt hij uit dat het Donald Duck moet voorstellen en verontschuldigt hij zich voor de bibberige lijnen! V.l.n.r. Carl Barks, hoofdredacteur Thom Roep en Joan Lommen, chefredacteur Duck.

FOTO ANITA VAN DER AA

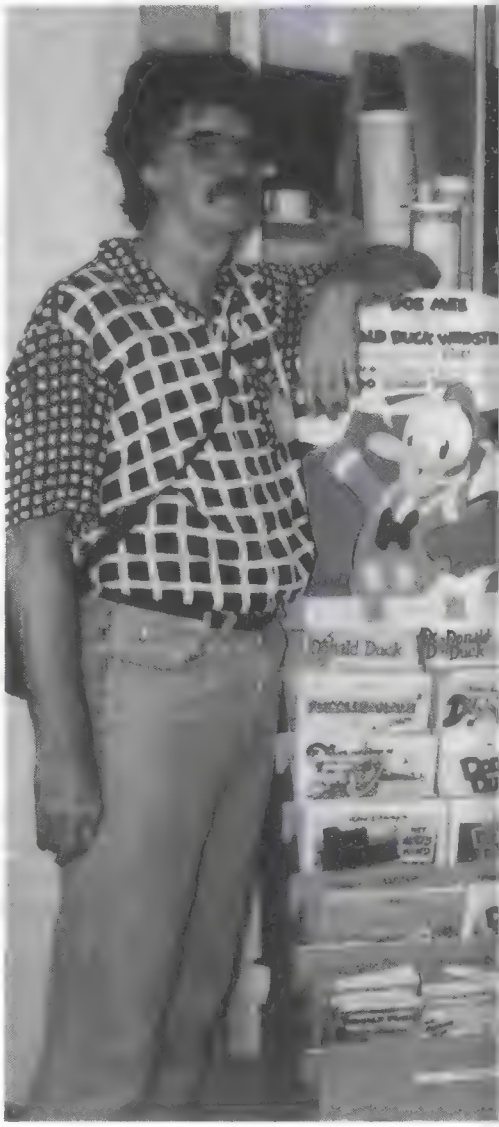

FOTO JAN METSELAAR

urs. Staand v.l.n.r. Piet Wijn (Douwe Dabbert), Harry Balm (Galerij der Groten & lay-out), tekenaar), Carl Barks, Mau Heymans (tekenaar), Jaap Stavenuiter (tekenaar), Frank Jonker erhagen (tekenaar), Hilbert Bolland (full-colour-covers). Zittend v.l.n.r. Jan Kruse (scenarist), ymans (tekenaar).

FOTO ANITA VAN DER AA

Barks, vergezeld door zijn managers Bill Grandy en Kathy Morby. Zij bewonen beiden thans Barks' huis, terwijl Barks verhuisd is naar een ander adres om opdringerige – voornamelijk Duitse – fans te lozen.

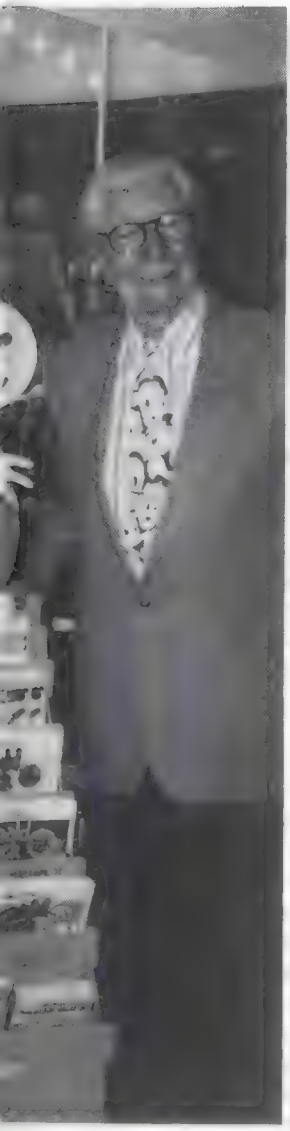

FOTO ANITA VAN DER AA

Links, Carl Barks, samen met z'n tovenaarsleerling Daan Jippes, die en passant vertelde dat hij van plan is zijn baan bij Spielberg te verruilen voor een positie bij de nieuwe tekenfilmstudio van Warner Brothers, die geleid wordt door ex-Disney-mensen. Hij zal daar dezelfde functie gaan vervullen als bij Amblimation.

Rechtsboven, Carl Barks in gesprek met Thom Roep. Donald Duck weekblad is het enige Disney-blad dat Barks wekelijks opgestuurd krijgt. Het leukst uit dat blad vindt hij Harry Balms geschilderde Duck-galerijen en ... Thom Roeps Douwe Dabbert!

FOTO ANITA VAN DER AA

Rechtsonder, Omringd door opdringerige persmuskieten maakt Barks een rondje langs een tentoonstelling met werk van de Nederlandse Duck-tekenaars.

FOTO JAN KRUSE

KAREL BIDDELOO

De ridderromantiek leeft voort

De duistere middeleeuwen boden aan wijlen Willy Vandersteen **voldoende inspiratie voor tal van avonturen. Zo kon je vijftig jaar terug reeds kennismaken met de voorlopers van** *De Rode Ridder*: *Lancelot* **en** *Ridder Gloriant*. **In 1959 verscheen in de krant De Standaard voor het eerst een zekere Johan, de Rode Ridder. De start was nauw verbonden met de jeugdschrijver** Leopold Vermeiren. **Die had de figuur van Johan bedacht voor het jeugdblad De Kleine Zondagsvriend. Vermeiren kwam in contact met Willy Vandersteen en deze zette enkele schetsen op papier. Verder schreef de man zelf de scenario's, want Vermeiren was ook inspecteur bij het basisonderwijs. En in die tijd waren strips en onderwijs niet de beste maatjes.**

door
JEMPI WELKENHUYZEN

Johan was een ridder in de klassieke zin van het woord, intelligent, leergierig en rechtvaardig. De scenario's waren spannend en zaten vol geheimzinnige elementen en fantastische ontknopingen. Naast Vandersteen tekenden ook **Karel Verschuere** en **Frank Sels** aan de reeks. Maar in 1966 kwam **Karel Biddeloo** naar Studio Vandersteen. En dat zou van grote betekenis zijn voor de serie.

'Vanaf het album *De drie huurlingen* kreeg ik vrij baan. Als personage is de Rode Ridder niet echt geëvolueerd. Ik denk alleen dat de bijfiguren een belangrijkere rol zijn gaan spelen. Ook de omstandigheden waarin het verhaal zich afspeelt bieden afwisseling. Zo heb ik meer elementen van science fiction, fantasy, alchimie, magie en horror ingebouwd. Van daaruit bouw ik een verrassingseffect op', vertelt Biddeloo, die recent een extra lang verhaal tekende met *Klingsor*, als nummer 150 in de reeks.
'Maar de Rode Ridder blijft dezelfde held, eerlijk en onoverwinnelijk. Het is geen man van compromissen. Goed wint van kwaad, punt uit.'

'De inspiratie haal ik uit bladen als Creepy, Eery en Vampirella, maar ook uit boeken van **Robert Howard**, **Fritz Leiber** en **Moorcock**. In de States heb je de zogenaamde sword en sorcery-verhalen waar ik informatie uit haal. Ook krijg ik veel steun van het Pynnockgezelschap in het kasteel van Horst. Zij reconstrueren aan de hand van kaarten en geschriften het historische verleden van de streek. Zelf ben ik lid van hun genootschap. Ik ben Ridder Karel de Montabour. Zo verzamel ik onder meer zwaarden en historische voorwerpen. En ik kijk veel naar films en video's. Uiteraard teken ik geen geschiedkundige verhalen, maar de historische feiten wil ik toch geen geweld aan doen. Decors en situaties moeten kloppen.'

De Rode Ridder 149:
De groene steen
De Rode Ridder 150:
Klingsor

Biddeloo (Studio Vandersteen)
Standaard 1994
ISBN 90-02-19503-6 (deel 149)
ISBN 90-02-19510-9 (deel 150)
Prijs *f* 5,95 / Bfr. 110 (deel 149)
f 6,50 / Bfr. 120 (deel 150)
(40 en 48 pagina's, kleur, s.k.)

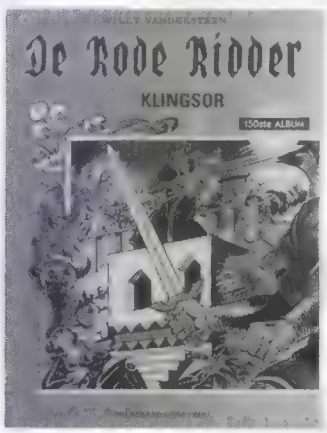

De Rode Ridder is een typisch voorbeeld van de Vlaamse striptraditie: gemaakt voor dagbladpublikatie, meer verhalend dan grafisch, adequaat maar weinig pretentieus tekenwerk, en vooral een hele lange adem. De reeks is inmiddels aan het honderdvijftigste deel toe. In Nederland is de strip niet populair; de lezersgroep bestaat voornamelijk uit een paar honderd trouwe fans, die vaak enige moeite moeten doen om het nieuwste deel te pakken te krijgen.
Hoe staat het inmiddels met de Rode Ridder? Na vele jaren omzwervingen had Johan eindelijk een soort thuis gevonden in het kasteel Horst, in het Vlaamse Hageland. Vanuit deze uitvalsbasis was hij de afgelopen jaren getuige van historische en fictieve gebeurtenissen uit de Vlaamse middeleeuwse geschiedenis. De laatste twee delen lijken echter een nieuwe fase van meer kosmopolitische avonturen in te luiden. Dat hoop ik in elk geval, want hoewel die vaste achtergrond een welkome afwisseling vormde, begint hij langzamerhand wel een beetje 'op' te raken, vooral omdat de vaste cast om Johan heen nog altijd maar niet echt uit de verf wil komen. In dit nieuwe avontuur ontbreken ze in elk geval

FOTO A M JACOB

V.l.n.r. Dirk Willemse, uitgever, Ann Van Eemeren, p.r. en Karel Biddeloo.

Over de vrouwen, die het pad van de Rode Ridder kruisen, is het laatste woord nog niet geschreven. Komen de vrouwen uit de strip wel overeen met het beeld van de middeleeuwse vrouw?

'Ik weet dat er onderzoek naar is gedaan door **Hilde van Steenbergen**. Volgens haar breng ik een ander beeld van de vrouw dan wat ze in de realiteit is geweest. Maar ik ga daarmee niet helemaal akkoord. Wat moeten we dan denken van types als **Jeanne d'Arc**, die duidelijk opkwam voor de rechten van een groep mensen? Zij stond voor haar zaak. Natuurlijk breng ik een aantal fantasie-elementen aan, maar ik laat zien dat er best vrouwen waren die verantwoordelijkheid opeisten en die zich onafhankelijk opstelden. En in die zin zijn ze zeker geen decoraanvulling. Meestal vindt men dat ik de dames te rondborstig teken. Maar wie bepaalt dat? De trendy dictatuur van de huidige slankheid? Ik mis een beetje de uitstraling van de vrouw zoals ik die in mijn jeugd kende: **Rita Hayworth** of **Jane Mansfield**. Dat waren glamourdames. Dat glamoureuze is trouwens compleet verdwenen en ik vind dat erg jammer.'

Ook over het geweld in de strip, is Karel kort: 'In een ridderverhaal hoort geweld gewoon thuis. Ik breng een gevecht nog esthetisch in beeld. Je ziet nergens uitpuilende ingewanden, afgerukte hoofden, bloedspuitende opengereten paarden. En eigenlijk moet dat, want wie de realiteit van zo'n slagveld onder ogen neemt, weet dat het er allemaal niet zo zoetjes aan toe ging. Maar ik probeer dat dan met enige zin voor goede smaak te brengen. Ik suggereer ook meer dan dat ik teken. En het echte gruwelijke van de dood breng ik niet tot in het kleinste detail in beeld.'

Opvallend in de reeks is het tijdsbestek waarbinnen Johan opereert: van de heel vroege tot de heel late middeleeuwen. Ook de plaats van actie kent heel wat afwisseling.

'De eerste verhalen zijn in Vlaanderen gesitueerd; de tijdsperiode is vaag gehouden. Af en toe wordt er expliciet verwezen naar een lokatie: de duinenabdij in de 13e eeuw, maar vanaf *De heren van Rode* is de uitvalsbasis wel altijd het kasteel van Horst geworden. Ik werd hier uitgenodigd en alles leek wel voorbestemd om te fungeren als vaste stek voor Ridder Johan. Alle plaatsnamen hadden iets met "Rode", straatnamen, plekken ... Maar Johan gaat ook op avontuur in het Oosten, in Egypte, Japan en Klein Azië. De confrontatie met een andere levensstijl vormt dan een belangrijke inspiratiebron van de verhalen. Ik zou graag eens een verhaal laten afspelen in het middeleeuwse Antwerpen. Maar dat is moeilijk. Er is nog maar weinig archiefmateriaal over de oude stad en al hetgeen je dan moet tekenen, kun je vandaag niet meer waarnemen. Veel lezers zouden Antwerpen niet eens herkennen. Verder heb ik er wel eens aan gedacht om Ridder Johan in contact te brengen met de Teutoonse Ridderorde van Alden Biesen. De lokatie om de Rode Ridder naar het Belgisch Limburgse Rijkhoven te brengen is perfect. Maar ik vind geen interessant aanknopingspunt of feiten om er een verhaal rond op te bouwen.'

Van de Rode Ridder-verhalen worden ongeveer 60.000 exemplaren per titel verkocht, een vrij goede score voor een realistische strip. Al kende de serie in haar hoogtijdagen wel een verkoop van om en bij de 100.000 stuks. Toch is men bij Standaard Uitgeverij zeer tevreden. 'Door de evolutie van de pure ridderstrip naar science fiction en fantasy is de strip met de tijd meegegaan. Ook de strijd tussen goed en kwaad is geactualiseerd: witte en zwarte magie, geheime sekten, waanzinnige leiders, slaafse onderworpen volken. Het klinkt hallucinerend maar dat is de ridderromantiek toch ook een beetje. Of niet soms?'

---

helemaal.

Het verhaal in het kort: de Rode Ridder sluit zich aan bij een groep Tempeliers die zich tot doel gesteld hebben een brokstuk van de stenen tafelen van Mozes, dat magische krachten bezit en via allerlei omzwervingen in Vlaanderen terecht is gekomen, terug te brengen naar de berg Sinaï in Palestina. De magiër Klingsor, heerser van Sicilië, aast eveneens op dit bijzonder gesteente en maakt het onze held en zijn vrienden bijzonder lastig. Het verhaal mondt uit in een massale bestorming van het kasteel van Klingsor, waarbij zowel deze als het brokstuk teloor gaan.

Karel Biddeloo pakt flink uit met dit jubileum-verhaal. Het is uitgesmeerd over twee albums, waarvan het tweede deel (nummer 150) 11 strippagina's meer dan de gebruikelijke 36 telt. Nadeel hiervan is, dat het eerste deel nauwelijks op zich staat, en alleen uit wat inleidende schermutselingen bestaat, en dat het plot een paar nodeloze zijpaadjes behandelt, zoals een schipbreuk en de bijna verplichte zware-proef-om-moedte-bewijzen. Toch vormt het verhaal al met al een aangename tijdpassering, zeker voor de liefhebbers van het genre.

Het nogal eigenzinnige kleurgebruik, waarover het oordeel onder de fans zeer uiteenloopt (oudere fans blijven natuurlijk altijd naar zwart/wit terugverlangen) wordt in dit verhaal op een paar plaatsen heel effectief gebruikt (enkele pagina's zijn geheel overgoten met een magisch groen licht), maar het (naar mijn gevoel steeds frequenter gehanteerde) gebruik van bewerkte foto's als decor is maar een enkele keer werkelijk geslaagd te noemen. Vaak is het contrast met de tekeningen te groot om een geïntegreerd beeld op te leveren, en dat doet de leesbaarheid geen goed.

Het blijft jammer dat het moordende publikatieschema (een halve pagina per dag) Biddeloo dwingt tot haastwerk, wat soms wel z'n charme heeft en wel bij het genre past, maar vaak resultaten oplevert die met wat meer tijd veel beter waren uitgevallen. Gelukkig staan daar de vaak dynamische paginaindelingen van Biddeloo tegenover. Wel op de pijltjes blijven letten!

Al met al denk ik dat de Rode Ridder nog wel even voort kan op de ingeslagen weg.

JL

**

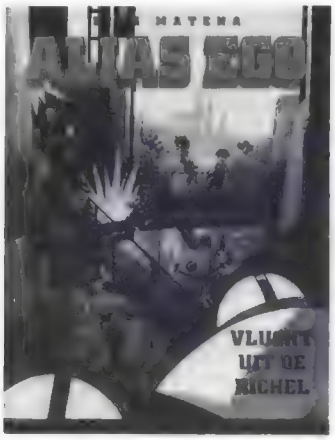

Alias Ego 1:
Vlucht uit de Richel

Matena
Big Balloon 1993
ISBN 90-542-5374-6
Prijs f9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Met dit eerste deel van *Alias Ego* maakt **Dick Matena** een fraaie comeback als auteur van science fictionstrips. Uit het verleden kennen we nog de twee albums van *Virl*, *Het Web*, *De Prediker* en *Wezekind*. Na publikatie van deze laatste strip sloeg Dick andere wegen in. *Alias Ego* is net als Virl een pure space-opera. Het verhaal is eenvoudig te volgen een geschikt voor een jong lezerspubliek, de tekeningen zijn kleurrijk en zitten vol met mooie vondsten.
Vlucht uit de Richel speelt zich grotendeels af in De Richel, een soort atol ver in de ruimte waar dieven en smokkelaars zich schuil houden. Eén zo'n schurk is Alias Ego die met zijn partner de Prins het heelal afschuimt in zijn bizarre ruimteschip. Het lot brengt hem in contact met Ilja en Ynka, twee straatschoffies die zakkenrollen voor een machtige bendeleider: Tol de Tiller. Zij raken in de problemen en vluchten op spectaculaire wijze uit de Richel, waarna zij uiteindelijk belanden aan boord van Ego's ruimteschip.
Vlucht uit de Richel is de eerste lange strip die Matena direct in kleur heeft gemaakt. Het resultaat is oogstrelend. De pagina's zijn prachtig ingekleurd en zeer gedetailleerd. *Alias Ego* is een pure avonturenstrip van hoog niveau, goed voor aangename ontspanning. Het is te hopen dat *Vlucht uit de Richel* inderdaad het begin is van een reeks waarmee Dick Matena nog lang door zal gaan.

HP

***

Fabien M. 1:
Het zwarte paard
Fabien M. 2:
Het bedrog van de loper

(Collectie Horizon 6 en 7)
Stalner & Stalner
Dargaud 1993
ISBN 90-6793-359-7 (deel 1)
ISBN 90-6793-358-9 (deel 2)
Prijs f8.95 Bfr.180 per deel
(56 pagina's (deel 1) en 60 pagina's (deel 2), kleur, s.k.)

De naam Stalner lijkt men vooral te kunnen associëren met historische tijdvakken die bol stonden van sociale onlusten en roerige politieke verschuivingen. De gebroeders **A. en M. Stalner** braken in 1989 door met *De vlooien*, een (in Nederland nog steeds niet voltooid) drieluik, waarbij de 'Bloedige Zondag' van St. Petersburg, en het opkomend fascisme en nationaal-socialisme de historische decors vormden. Het werd een werk vol tragiek, geweld en menselijke drama's.
En nu is de aandacht van de tekenaars gericht op 'La Belle Epoque', zoals het Frankrijk van begin deze eeuw enigszins misleidend genoemd wordt. La Belle Epoque herbergde een samenleving, die verdeeld was door ongelijkheid tussen de sociale klassen, en gekenmerkt werd door sociale conflicten, structurele armoede en een chronisch woningtekort. Helaas slagen de Stalners er maar gedeeltelijk in deze sfeer in hun *Fabien M.* neer te zetten. Waar bij *De vlooien* de balans in het verhaal werd aangetast door de te karikaturale uitvergrotingen van het geweldelement, daar lijkt de geloofwaardigheid van *Fabien M.* de dupe te worden van het understatement. De levensomstandigheden van de arbeidersklasse in Parijse wijken als Vangirard of Gobelins waren duidelijk minder rooskleurig dan in *Het zwarte paard* duidelijk wordt gemaakt. Mooie plaatjes en een messentrekkende 'apache' leveren nog geen sluitend historisch decor op.
Het verhaal van de gauwdieven Fabien en diens broertje Lowietje, die tijdens hun nachtelijke strooptochten over de daken van Parijs klauterend, hun schalkse streken leveren, sudderd zo'n 25 pagina's voort en komt pas in een hogere versnelling wanneer Fabien, klaarblijkelijk gedreven door wraakgevoelens rond de vroegtijdige dood van zijn vader, met behulp van de schone deerne Lucy, een verdachte weet te traceren. Dit schurkachtig sujet torst een tatoeage met zich mee in de vorm van een schaakstuk, een zwart paard. Een mysterie dient zich aan ter ontrafeling.
In *Het bedrog van de loper* verschijnt een ander illuster personage ten tonele, de Professor, een geraffineerd strateeg die

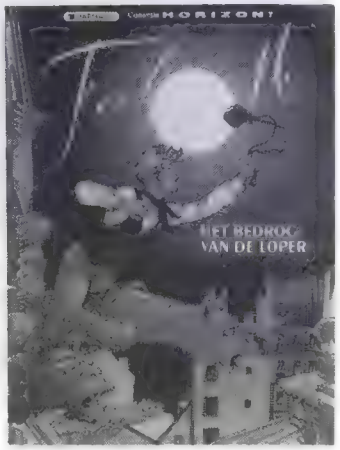

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP
Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

STRIPWINKEL SJORS
Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

met het bovengenoemd trio een partnership-in-crime aangaat. Wanneer een oude vriend van de 'prof' wordt vermoord, met een laatste ademstoot nog een schuldige kan noemen (de 'loper') en bij nader onderzoek een zwarte pion op zijn torso draagt, wordt een bang vermoeden bevestigd. Een vermoeden dat de gebroeders Stalner in de volgende delen alle mogelijke schaakstukken de revue laten passeren en dat titels als *De toren van Schemerwoude* en *De koningin drinkt* tot de jammerlijke mogelijkheden behoren.
Toch hebben de Stalners hier twee albums afgeleverd die, zeker wat het tekenwerk betreft, ver boven de grijze middelmaat uitsteken. Vooral de Parijse straatbeelden zijn door het sfeervolle kleurgebruik en de wisselende perspectieven mooie platen geworden. Echter, het scenario is minder indrukwekkend en levert niet veel meer op dan een middelmatige schelmenroman met een aardig plot.

TV

**

Korea

(Sherpa-reeks 17)
Kurtzman
Sherpa 1994
ISBN 90-72995-74-3
Prijs f 19,95 / Bfr.399
(40 pagina's, zwart/wit, s.k.)

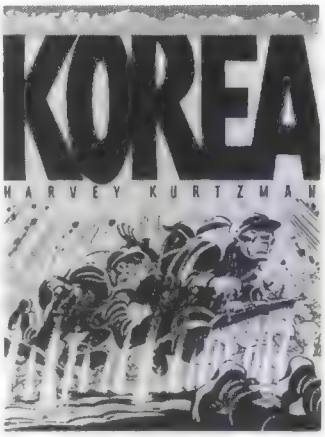

In zes korte verhalen laat **Harvey Kurtzman** het menselijke leed zien ten tijde van de Koreaanse oorlog. Kurtzman was een meester in het minimalisme. Op één verhaal na spelen alle drama's zich af binnen zes pagina's. Daarin weet hij de lezer in no time te boeien met zijn recht-toe-recht-aan vertelstijl. In de beperking leert men de meester kennen. Geen fancy camerawerk of gelikt inktwerk. De stevige inktlijnen en grafiek staan ten dienste van de duidelijkheid van de tekeningen. De tekst doet de rest. Als lezer wordt je via de lyriek dicht bij de actie en personages gebracht. Emoties en drama worden steevast benadrukt met een inzoemende camera. Het meest effectief wordt dit getoond in het verhaal *Lijk op de Imjin!* We zien hierin hoe een Amerikaanse soldaat een Koreaan vermoordt door hem onder water te duwen. Terwijl het leven uit de Koreaan wegebt en we enkel nog wat luchtbelletjes zien, worden de plaatjes gevuld door een inktzwarte close-up van de wurgende armen van de Amerikaan. Beelden die een onuitwisbare indruk achterlaten. In zijn cynische en wrange commentaren laat Kurtzman zien dat hij een felle tegenstander van oorlog is en als zodanig zijn deze verhalen, die uit het begin van de vijftiger jaren stammen, anti-oorlogs manifesten.
Bij uitgeverij Dark Horse verschenen nog twee nieuwe *Two Fisted Tales*-comics met scenario's van Kurtzman, die hij vlak voor zijn dood voltooide. *Korea* heeft een zeer beperkte oplage van slechts 500 exemplaren, dus liefhebbers van Kurtzmans werk dienen er snel bij te zijn.

MN

***

Cliff Burton 6: Schizo

(Collectie Charlie Plus 10)
Durand & Rodolphe
Dargaud 1994
ISBN 90-6793-377-5
Prijs f 9,95 / Bfr.175
(52 pagina's, kleur, s.k.)

Prachtige cover, om de koe gelijk bij de hoorns te vatten. Op de voorgrond is een angstige Wigelow te zien, die over dikke boeken gebogen zit. Achter hem rijzen uiteenlopende figuren als Peter Pan en Rinkelbel, Jezus van Nazareth en het Monster van Frankenstein op. Ze hebben één overeenkomst: allen worden ontsierd door de tronie van Wigelow. Het **Gotlib**-achtige effect is zowel griezelig als komisch.
De vlag blijkt de lading redelijk te dekken.

In dit deel is Burtons onooglijke assistent Wigelow de ik-figuur. Burton en Wigelow proberen erachter te komen waarom er in bestaande boeken plotseling vreemde wijzigingen zijn opgedoken. Zo heeft Richard Leeuwenhart de strijd aangebonden met een karbonade, is Madame Bovary opeens een man en is Shakespeare's Othello omgedoopt in Toto, het hondje uit *The Wizard of Oz*. Cliff Burton roept voortdurend 'ik snap het', maar raakt desondanks uit frustratie aan de drank en voert de rest van het verhaal weinig meer uit. Wigelow echter verdiept zich in de verminkte boeken en ontdekt een aanknopingspunt. In elk verhaal duikt een man op wiens hoofd in verband is gewikkeld. Uiteindelijk leidt het spoor naar de romanschrijvers **Conan Doyle** en **H.G. Wells**, die samen een rampzalig personage in het leven hebben geroepen.
Schizo is leesbaar, soms spannend, hier en daar humoristisch. Het tekenwerk is van wisselende kwaliteit. Dat **Durand** goed kan tekenen staat buiten kijf, maar soms raffelt hij de boel maar wat af. Zo lijkt het op

EPPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

OOM WIM
oude en nieuwe strips
curiosa
originelen
zeefdrukken
REESTRAAT 24 AMSTERDAM
020 - 622 04 02

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

sommige plaatjes net of Cliff Burton een flinke zwerfkei op zijn kruin heeft gekregen. Ook het kleurwerk is wat oneven-wichtig.
En dan de laatste pagina's. De vraagt rijst voor wie de titel nou eigenlijk bedoeld is. Slaat hij op Burton en Wigelow, of de merkwaardige figuren die af en toe opduiken? Het surrealistisch decor waarmee het verhaal eindigt? De romanfiguren die in boeken staan waar ze niet thuishoren? Is het wellicht een stukje zelfkennis van de auteurs, die er niet helemaal zijn uitgekomen?
Het is te hopen dat degene die *Schizo* gaat aanschaffen ze alle zeven op een rijtje heeft.

JB

**

Venus & Salome

Manara
Loempia 1994
ISBN 90-6771-336-8
Prijs *f* 39,90 / Bfr.795
(80 pagina's, kleur, h.k.)

Ik geloof, dat een paar dingen in de stripwereld niet ter discussie staan: **Milo Manara** tekent de mooiste vrouwen, **François Schuiten** tekent de mooiste bouwwerken en **Jean Graton** tekent de snelste auto's. Dat laatste is van de drie de geringste prestatie. En hoe minder Schuitens boeken op strips gaan lijken, hoe meer ze verworden tot staalboeken van de fraaiste architectonische hoogstandjes. Manara's strips blijven gewoon strips, vandaar dat uitgeverij Loempia het opportuun achtte dan maar zelf een staalboek samen te stellen van de betoverende modellen, waarmee de Italiaanse tekenaar het witte papier zijn maagdelijkheid in de loop der jaren ontfutseld heeft. Natuurlijk levert dat een aaneenschakeling van feeërieke schouwspelen op met even uitdagende als onschuldige meisjes, bij wie de mooiste krullen ter wereld tot op de frêle schouders vallen. Je kunt lang en geboeid naar de tekeningen kijken en als iemand beweert, dat je je aan die getekende schoonheden zit te verlekkeren – wat ongetwijfeld zo is – kun je je met recht verweren door erop te wijzen, dat zich een heel verhaal

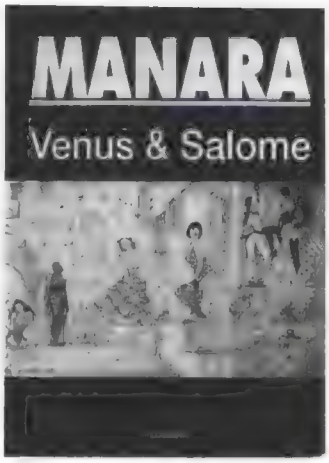

afspeelt binnen het kader van een enkele tekening. Zo suggestief en rijk aan entourage is het werk van Manara wel.
In de marge van de schilderachtige, soft-erotische momentopnames staan lappen tekst, die gaan van **De Sade** tot **Goethe**, van bijbelse Salome tot mythologische Venus. Een aardige greep uit de grabbelton van de wereldliteratuur, waarin en passant het werk van Manara op lyrische wijze besproken wordt. Maar deze tekstfragmenten leiden een geheel eigen leven en houden onvoldoende verband met de tekeningen, waarbij ze staan afgedrukt. Een niet geheel geslaagde manier om enige lijn in deze al te willekeurige processie van Manara-vrouwen te brengen.

NU

**

Ravian 15: De sferen van de macht

Mezières & Christin
Dargaud 1994
ISBN 90-6793-363-5
Prijs *f* 9,95 / Bfr.175
(64 pagina's, kleur, s.k.)

Na het lezen van dit *Ravian*-album is het wel duidelijk dat je **Jean-Claude Mezières** en **Pierre Christin** niet snel op de bank voor de tv zult aantreffen. Om de verderfelijkheid van dit medium draait het namelijk allemaal in *De sferen van de macht*, al weer het vijftiende album rond de (voormalige) tijd/ruimte-agenten Ravian en Laureline. Hun ruimteschip krijgt panne op de planeet Rubanis, waar de macht is verdeeld over vijf sferen: de sfeer van de industrie, die van het zakenleven, het uitgaansleven en die van de kopstukken (de hogepriesters, de top-ambtenaren en de aristocraten). In de vijfde sfeer zetelt de werkelijke macht, maar niemand weet hoe je die sfeer kunt bereiken en wie het daar voor het zeggen heeft. Een zekere kolonel Tloc biedt Ravian en Laureline geld voor de reparatie van hun schip, maar verlangt in ruil daarvoor toegang tot de laatste sfeer. Het duo heeft weinig keus en gaat op zoek, geholpen door een kwajongensachtige taxichauffeur, een

Brommpt van Bluxte (een humeurig diertje dat alles van waarde omzet in geld), en hun oude 'vrienden' de Shingoos (drie geslurfde sjacheraars). Al gauw komen ze erachter dat de machtssfeer communiceert via beeldschermen waarvan een hypnotische werking uitgaat, en die op de lange termijn de hoofden van de kijkers doen krimpen. Je hoeft geen literair criticus te zijn om de dubbele bodem in dit album te ontdekken, maar dat is natuurlijk niet het soort lezer dat Christin voor ogen heeft. De serie Ravian mikt nu eenmaal op zowel fijnproevers als op grote publiek tegelijk. Met dit in het achterhoofd valt het slechts te prijzen dat Christin de gewone striplezer wat meer wil bieden dan ruimteschepen en laserstralen. Wie niet blijft zeuren om gelaagde verhalen à la **Charyn**, beleeft aan *De sferen van de macht* ongetwijfeld een hoop plezier. Mezières tekenwerk is wat minder smeuïg dan in zijn vorige album *De levende wapens*. Aan detail ontbreekt het niet, maar de afwerking is wat schraal en nonchalant. Gelukkig valt dat door de sfeervolle inkleuring (als sinds het eerste album uit de reeks in handen van **E. Tran-Lê**) nauwelijks op.

FH

***

De wereld van Edena 4: Stel

Moebius
Casterman 1994
ISBN 90-303-8576-6
Prijs *f* 27,50 / Bfr.495
(80 pagina's, kleur, s.k.)

Stel ... dat **Moebius** niet van zich had doen spreken in het hippietijdperk omdat hij toen de weirdste tekenaar van zijn generatie was, en tevens koning eenoog in het land der blinden.
Stel ... dat hij nooit een opzienbarende stripreclame had gemaakt voor Citroën, die echter de naam album niet waard is.
Stel ... dat hij onder zijn eigen naam **Jean Giraud** geen cowboystrips had gemaakt, die gemakkelijk scoorden in Europa omdat hij vrijwel de enige graficus was die Amerikaanse clichés nog meer uitmolk.

Dan stond het nu veel minder goed om deze door het Franse blad Pilote op de voorgrond geschoven schizofrene auteur Giraud/Moebius op handen te dragen. Ik ben er stellig van overtuigd dat niemand zit te wachten op dit vierde deel uit *De wereld van Edena*: een verhaal van niks, dat hopeloos achterhaald is (akkoord, de vertaling heeft lang op zich laten wach-

ten). Binnen dit gegeven kunnen nog talloze albums gekakt worden, met even weinig inhoud en in precies dezelfde tekenstijl. Helaas was uitstel geen afstel.

AL

*

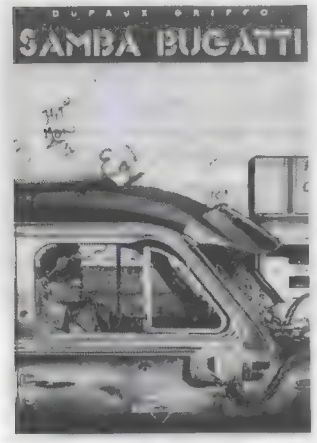

Samba Bugatti 1

Dufaux & Griffo
Oranje 1994
ISBN 90-6661-233-9 (h.k.)
ISBN 90-6661-234-7
Prijs f26,95 / Bfr.450 (h.k.)
f11,95 / Bfr.199
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Er bestaat een ziekte. Het is een mensenziekte, maar hij kan overslaan op machines. En als de machines worden aangestoken gaan ze kapot. Liften vallen na besmetting met passagiers en al plotseling naar beneden en installaties ontploffen. Kapitalen gaan zo verloren en dat maakt dat de multinationals en andere belanghebbenden de zieke mensen zo snel mogelijk willen opsporen en vernietigen. Een complete ontwrichting van de economie dreigt.
'Flauwekul!' zult u wellicht uitroepen.
Wel, niet in het universum van Samba Bugatti. Voor hem is het allemaal bittere ernst. Hij rookt een sigaret, zet zijn stoere gezicht op, en neemt een onhandig ogende afstandsbediening in zijn hand. Daarmee blijkt hij een niet van een echt mens te onderscheiden robot te bedienen, die in een poep en een scheet kan worden veranderd in een vreselijk, uit scherpe messen bestaand, moordwapen.
'Wat een omslachtige manier om iemand te vermoorden,' zult u misschien denken.
Wel, niet voor Samba Bugatti. Het komt geen moment bij hem op dat je iemand ook gewoon een kogel door zijn hoofd kunt jagen. Zijn wereld zit überhaupt raar in elkaar. De huizen en auto's beschikken over dezelfde vormen als in de jaren zestig van onze eeuw, terwijl de robotten en andere high-tec-machinerie op iets uit de zeer verre toekomst lijken. Het slaat allemaal als een lul op een drumstel.
Scenarist **Jean Dufaux** had originele invallen, maar heeft die belachelijk weten te maken door ze als anachronismen naast elkaar te zetten. Het verhaal dat zich in zijn maffe maatschappijbeeld afspeelt maakt gelukkig het één en ander goed; het is boeiend en nauwkeurig opgebouwd. Ook de tekeningen van **Griffo** (pseudoniem van **Werner Goelen**) geven het album enige waarde. Met name zijn personen wekken door hun zorgvuldig samengestelde uiterlijk de indruk over een uitgesproken karakter te beschikken. Bovendien zien zijn camerastandpunten en beeldregie er verzorgd uit. Aldus is maar weer eens gebleken dat je ook op basis van onsamenhangende onzin nog een redelijk album in elkaar kunt zetten.

HW

**

Joe Bar Team 2

Deteindre
Oranje 1993
ISBN 90-6661-224-X (h.k.)
ISBN 90-6661-225-8
Prijs f26,95 / Bfr.450 (h.k.)
f12,50 / Bfr.170
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Sommige stripmakers maken een specialistische hobby tot onderwerp van hun strips. Het leuke van zulke initiatieven is dat ze soms nieuw stripgenres opleveren. Dat gebeurt echter alleen als de auteur in kwestie de levensgroot aanwezige valkuil weet te omzeilen: het gebrek aan specialistische kennis bij het grote publiek. Wanneer de lezer zich immers geen raad weet met de door de maker gebezigde terminologie, is hij niet meer geïnteresseerd in het aangeboden produkt. Natuurlijk kan het ook mogelijk zijn dat de stripmaker zich louter richt op de kleine, gespecialiseerde groep liefhebbers, maar dan moet hij die mensen wel iets bieden waar ze zich serieus in kunnen herkennen.
Stéphane Deteindre, of kortweg **'Fane**, maakt met het tweede deel van *Joe Bar Team* een gagstrip over jonge motorrijders en faalt op beide terreinen. De leek snapt geen barst van het technische gebrabbel van de pubers, terwijl de motorliefhebber verre van enthousiast zal zijn over de lage intelligentiegraad van de hoofdrolspelers in deze strip. Deteindre had de serie, waarvan het eerste deel reeds in 1975 het licht zag, dan ook beter niet kunnen vervolgen.
Waar draait het allemaal precies om? Het Joe Bar Team van twintig jaar terug, vier mannen met weinig inspirerende bijnamen als Ed Vollegaas en Jeannot de Brokkenpiloot, crosst nog altijd door de Parijse binnenstad, maar heeft inmiddels gezelschap gekregen van een jongere gene-

ratie. Dit eigenwijze drietal, met zonodig nog ergere bijnamen als Pierke de Gannef en Jéjé de Aspirant, maakt zichzelf keer op keer belachelijk, maar doet in feite niets meer dan het maken van dezelfde fouten als zijn voorgangers. Deteindre schetst een wereld vol naïeve opschepperij en volkomen misplaatst machogedrag. De voor de hand liggende motorgrappen worden op een zodanig ongelukkige manier verteld dat het huilen je nader staat dan het lachen. Op de koop toe is het tekenwerk van Deteindre een armoedige en ongeïnspireerde rommelzooi. Zijn stijl is, zoals bij zoveel mislukte amateurs, een bastaardkloon van het unieke werk van **André Franquin**. Deteindre stoort zich er niet aan en doet er zelfs nog een schepje bovenop door al zijn personages de onbeholpenheid van Guust Flater mee te geven. Zelfs door deze grote meester en diens succescreatie er aan hun haren bij te sleuren, redt hij zijn strip niet.
Het eindresultaat is zowel op het grafische als op het humoristische vlak een volkomen mislukking. Met name motorfreaks wordt hierbij aangeraden dit produkt links te laten liggen. Er is ongetwijfeld toekomst voor strips die zich specialiseren op het gebied van motoren, maar niet wanneer ze gemaakt worden door Stéphane Deteindre.

JM

0

Sarah

Serpieri
Loempia 1994
ISBN 90-6771-338-4
Prijs f21,90 / Bfr.395
(48 pagina's, kleur, h.k.)

De tekeningen van **Paolo Eleuteri Serpieri** kenmerken zich door de grote hoeveelheid vlees. Grote blote borsten en billen verschijnen te pas en vooral te onpas in het oeuvre van Serpieri. Bekende voorbeelden zijn strips als *Morbus Gravis* en *Druuna*. Toen ik dit album onder ogen kreeg en de voorplaat zag, was ik dan ook voorbereid op een flinke vleeshal (mag het een pondje meer zijn?). Ik was erg verrast te zien dat in Sarah nauwelijks onnodig bloot voorkomt.
Het verhaal speelt zich af in het overbekende Wilde Westen. Het gaat over de jongen John, die zijn pleegvader Burt informeert dat een bepaalde groep Comanches zich in de streek bevindt. Deze stam was vele jaren terug verantwoordelijk voor een overval op hun ranch. Bij deze overval kwamen diverse gezinsleden om het leven

en de jonge Sarah werd ontvoerd. John en Burt besluiten op zoek te gaan naar de stam en naar Sarah. Er blijken echter ook anderen te zijn die een bezoekje bij de Comanches willen afleggen en niet met de meest vredelievende bedoelingen. Zo loopt de confrontatie met de Comanches voor John en Burt anders dan zij verwacht hadden. Al met al is het een album dat niet geheel uit de verf is gekomen. Het plot is vrij dun en roept meer vragen op dan het beantwoordt. Het meest positieve van dit album is het tekenwerk van Serpieri. Hij blijkt meer te kunnen dan het tentoonstellen van borsten en billen. Het is dan ook erg jammer dat uitgeverij Loempia dit handelsmerk van Serpieri wil uitbuiten.

Op de voorplaat en de achterplaat prijkt bijna meer naakt dan in het gehele verhaal bij elkaar. Daarenboven slaan die twee platen in het geheel niet op het verhaal. Loempia heeft ongetwijfeld gemeend dat seks op de voorkant de kooplust positief zal beïnvloeden.

Daar komt nog eens bij dat de vertaling hier en daar te wensen overlaat en ook de lettering soms erg slordig is. Op die wijze doet Loempia nog eens extra afbreuk aan de tekenkwaliteiten van Serpieri. Dat is ronduit spijtig te noemen want Serpieri verdient beter. Zijn tekeningen zijn zeer de moeite waard en het verhaal is niet slecht, maar een betere verzorging van het album had de lezer meer plezier gedaan. Ik wens Loempia van harte beterschap.

RvW

**

Buck Danny 45:
De geheimen van de Zwarte Zee

Bergèse & De Douhet
Dupuis 1994
ISBN 90-314-1655-X
Prijs *f* 8,95 / Bfr.165
(56 pagina's, kleur, s.k.)

Ooit stond er in ieder stripblad een pilotenstrip. Dat hoorde erbij, net als een western, een beetje sf en de avonturen van een reporter. Kuifje had *Dan Cooper*, Pilote had *Tanguy en Laverdure* en Robbedoes had natuurlijk *Buck Danny*. Een groot deel van zijn carrière besteedde **Victor Hubinon** aan het tekenen van de avonturen van Buck Danny en zijn vrienden. Buck Danny was de beste serie in het genre; de verhalen werden met vaart en humor verteld en de luchtvaartliefhebbers troffen er de laatste snufjes in aan op het gebied van de militaire luchtvaart.

Het is niet verwonderlijk dat de pilotenstrip ontstond ten tijde van de koude oorlog. De verhoudingen in de wereld waren zwart/wit. Sinds **Gorbatsjov** echter in de toenmalige Sovjetunie aan de macht kwam, vormt het Russische communisme geen echte bedreiging meer, en ook het 'gele gevaar' is inmiddels geweken.

Hubinon en **Charlier** – de toenmalige scenarist – zijn dood. Een opvolger voor Hubinon was niet moeilijk te vinden. **Francis Bergèse** had zijn sporen al verdiend met het maken van tekeningen voor bouwpakketten, maar moeilijker was het om een opvolger te vinden voor scenarist Charlier.

Die werd gevonden in de persoon van **Jacques de Douhet**. De Douhet heeft een gedegen in elkaar stekend verhaal geschreven, maar hij heeft zichtbaar moeite gehad met het vinden van een onderwerp. Buck Danny wordt uitgenodigd om een Russisch vliegdekschip te bezichtigen en krijgt in de Zwarte Zee te maken met een groep militairen die de veranderingen die in Rusland hebben plaatsgevonden willen terugdraaien en uit zijn op een diplomatiek incident.

Ik vraag me af of deze serie na de dood van Hubinon niet beter had kunnen worden stopgezet. De koude oorlog was ook in de jaren zeventig bijna voorbij en dat beseften Hubinon en Charlier ook toen ze Buck ten strijde lieten trekken tegen de maffia en de drugshandel (*Het dodelijke groene dal*).

Ongetwijfeld is er nog altijd een harde kern van liefhebbers van pilotenstrips, maar ik vraag me af wie er verder nog zit te wachten op een nieuw avontuur van Buck Danny.

Ik in ieder geval niet.

HP

**

Little Nemo 1:
De goede koning

Marchand & Moebius
Casterman 1994
ISBN 90-303-8575-8
Prijs *f* 23,50 / Bfr.450
(72 pagina's, kleur, h.k.)

Eén van de mensen die aan de wieg stonden van het beeldverhaal is **Winsor McCay**. Van 1905 tot 1911 publiceerde The New York Herald zijn *Little Nemo in Slumberland* met in de hoofdrol 'dreamboy' Little Nemo. Eén van de mensen die het beeldverhaal heeft grootgebracht is **Moebius**. Samen met **Bruno Marchand** heeft hij anno 1994 Little Nemo nieuw leven ingeblazen. Het jongetje vormt niet het middelpunt van korte grappen, maar gaat op droomreis in een verhaal dat twee albums zal beslaan. McCays guitige tekenstijl heeft plaatsgemaakt voor een realistische, maar daarom niet minder sfeervolle aanpak. Het verhaal voert je mee in een feeërieke universum van ongecompliceerdheid.

In *De goede koning* wordt een jongetje van circa tien jaar door zijn ouders en opvoeders niet begrepen en door zijn klasgenoten uitgelachen, omdat hij zo'n dromer is. Maar dromen, hoe vreemd ook, staan vaak gelijk aan idealen. Het zal dan ook geen verwondering wekken, dat lieden met een beter inschattingsvermogen op een dag bij Little Nemo aankloppen met de vraag of hij hun wereldje wil redden. Het wereldje van Slumberland, om precies te zijn. Enkele fraaie vogelperspectieven kondigen kort daarvoor aan, dat Little Nemo ieder moment een loopje met de zwaartekracht gaat nemen door op te stijgen naar de hogere sferen van zijn dromen. Professor Genius, een plechtstatige man die, zonder dat hij het zelf in de gaten heeft, grossiert in heerlijke understatements, voert de jongen in zijn luchtschip over de onzichtbare grens van de beklemmende realiteit van New York aan het begin van deze eeuw naar de onbekommerde realiteit van Slumberland. Little Nemo zal tot prins gekroond worden en daarna de recente dwalingen van de slechte koning ongedaan maken. 'Het was een uitstekende slechte koning! Maar hij gaat achteruit,' weet de professor, die overigens alles, nou, bijna alles weet. Little Nemo heeft het in zich om Slumberland te redden, maar dan moet hij op kritieke momenten natuurlijk niet gaan roepen dat hij naar huis wil. Want dan valt zijn droom, met alle risico's van dien, in duigen.

NU

***

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

EN VERDER...

– ***Ahum*** *(Mattotti/Ambrosi/Piersanti/Kramsky, Oog & Blik/Sherpa). Een bundeling van drie korte verhalen (van drie verschillende scenaristen), waarin het thema 'herinneringen' centraal staat. Voor de echte Mattotti-liefhebber met geld teveel. ** (RS)*

– ***Alice en Leopold 4: De kleine Marie*** *(Wozniak/Lapière, Dupuis). Denis Lapière maakte de dialogen levensecht en werkte de karakters prachtig uit. Daarnaast geeft zijn verhaal de Belgische koloniale houding perfect weer. Jammer dat de nietszeggende tekeningen dit scenario geen eer aan doen. ** (HW)*

– ***Aquablue 4: Zwart koraal*** *(Vatine/Cailleteau, Oranje). Het begin van dit verhaal is even doorbijten: veel overbodig gesmijt met stereotiepe sf-termen (radialen, megophias, melkeïok enzovoort). Ben je daar eenmaal doorheen, dan ontspint zich een spannend avonturenverhaal. Fraai tekenwerk en dito inkleuring. ** (RS)*

– ***Aria 16: Ove*** *(Weyland, Dupuis). De fallocratie is het mikpunt van Aria's toorn. Samen met haar gereïncarneerde gezellin Ove gaat ze op zoek naar de sporen van een rechtvaardiger samenleving. ** (TB)*

– ***Bakelandt 62: Het zwarte goed*** *(Leemans, Standaard). Bakelandt neemt het op voor een adellijke familie en raakt zodoende weer in de clinch met aartsvijand De Crevecoeur. ** (HW)*

– ***The Black Hawk Line 5: Een laatste stunt*** *(Staller, Lombard). Oorlogsleed en familiedrama culmineren in een dramatisch hoogtepunt. ** (TB)*

– ***De Blauwbloezen 36: Quantrill*** *(Lambil/Cauvin, Dupuis). Lang uitgesponnen verhaal dat rechttoe rechtaan naar de finale sukkelt. De grappen en grollen die her en der voorkomen, maken het echter tot een aardig album in een leuke serie. ** (TB)*

– ***Marshal Blueberry 2: Shermans opdracht*** *(Vance/Giraud, Big Balloon/Dargaud). Blueberry heeft het zo druk met al z'n verschillende avonturen dat hij zich als marshall nog niet echt heeft kunnen profileren. Van gebrek aan plichtsbetrachting kan hij echter niet beschuldigd worden want hij gaat door tot hij er dood bij neervalt. Of toch niet? ** (TB)*

– ***Drie dagen van de doler 2: De Stille Getuige weet niet meer wie hij is ...*** *(De Rie, Het Stripschap). Deel twee van de eerste Nederlandstalige comic. In een dynamische, psychedelische en soms wat karikaturale stijl vervolgt het Vlaamse talent Steven de Rie zijn verhaal rond de Stille Getuige. Een leuke mix van actie en mystieke elementen. ** (JM)*

– ***Dommel 30: Op de huid gezeten*** *(Dupa, Lombard). De koddige hond weet bij vlagen nog steeds te amuseren. ** (HW)*

– ***Eugenio*** *(Mattotti/Cockenpot, Big Balloon). Dit kinderleesboek hoef je in feite alleen voor de fraaie illustraties van Lorenzo Mattotti aan te schaffen. Het verhaal is bedoeld voor de allerjongsten. ** (JM)*

– ***Eva Medusa 3: Jij, de liefde ...*** *(Mirallés/Segura, Glénat). Zinderende erotiek en occultisme dragen bij aan een beklemmende sfeer als Eva Medusa reïncarneert in de mooie Maria. ** (HW)*

– ***Jaap 15: Rijk zijn kost geld*** *(Deliège, Dupuis). Jaap weet te ontsnappen maar wordt per abuis ontvoerd. De scène waarin de ontvoerders losgeld eisen van een ongeïnteresseerde Dupuis voor de beroemde stripheld uit Robbedoes zorgt voor een spaarzame vrolijke noot. * (TB)*

– ***Jessica Blandy 10: Satan, mijn smart*** *(Renaud/Dufaux, Dupuis). Vervolg op 'Satan, mijn broeder'. De rol van Jessica Blandy in dit voodoo-drama blijft vaag. Ook komt er nog wat softe porno om de hoek kijken als Jessica deelneemt aan een orgie met een lesbisch tintje. ** (RS)*

– ***De jeugd van John Difool 5: Whisky, SPV en homeo-hoeren*** *(Janjetov/Jodorowsky, Big Balloon). Een fraai vormgegeven avontuur dat zich afspeelt rondom politieke macht en mediageweld. *** (HW)*

– ***De Katamarom 25: Bloopers uit de ruimte*** *(Gos/Walt/Gilson, Dupuis). Melkwegers zijn een soort gemuteerde smurfen, maar dan groen, héél kinderachtig en flauw. De Katamarom is het soort strip dat zijn voortbestaan alleen dankt aan een bijna ongebreidelde voortplantingsdrift. 0 (SR)*

– ***The Pontiac Review 5: 25 years of Rock & Roll*** *(Pontiac, Oog & Blik). De portretten van muzikanten van zeer divers pluimage die in deze review zijn opgenomen behoren misschien wel tot het beste van wat tot dusver in deze reeks verschenen is. *** (TB)*

– ***Robbedoes 211*** *(Dupuis). Een heel kwartaal van het bekende weekblad in één band. Vanwege de vervolgverhalen is dit eigenlijk alleen de moeite waard als je ook minstens de banden 210 en 212 hebt. * (SR)*

– ***Roel en zijn beestenboel 8: Onbespoten*** *(De Jager, Dupuis). Verplichte kost voor vegetarische stripliefhebbers, maar ook 'goed voer' voor de carnivoren onder ons. Misschien zelfs wel leuker dan de Familie Doorzon. *** (RS)*

– ***Sarah Spits 8: De Tasmaanse tijger*** *(Wasterlain, Dupuis). Sarah Spits beleeft zes korte avonturen die allemaal draaien rond de teloorgang van de natuur. Wasterlain tekent alleraardigst en zet als vanouds uiterst vermakelijke typetjes neer. *** (HW)*

– ***Sneeuw 7: De drie misdaden van Judas*** *(Gine/Convard, Glénat). Het zevende deel van deze sf-serie had door Umberto Eco geschreven kunnen worden. Intrige in een middeleeuws klooster en postnucleaire rivaliteit wisselen elkaar af in een intelligent scenario. ** (TB)*

– ***Tandori 2: De godin met twee gezichten*** *(Ridel/Arleston, Lombard). Ondanks alle goede bedoelingen is men er niet in geslaagd dit verhaal soepel in beeld te brengen. Hortend en stotend wordt na een overdaad van running gags het verderlichte plot bereikt. * (TB)*

– ***Victor Sackville 9: De bedrieger*** *(Carin/Rivière/Borile, Lombard). Aardig spionageverhaal dat zich afspeelt vlak voor de uitbraak van de Eerste Wereldoorlog. Volop intriges, dus. Tekenwerk van af en toe te statisch. ** (RS)*

– ***De wind der goden 7: Barbarij*** *(Cothias/Gioux, Glénat). Tekenaar Thierry Gioux bewijst in dit eerste deel van een dubbelaflevering definitief een waardig opvolger van Philippe Adamov te zijn. *** (HW)*

– ***De wind der goden 8: Ti fun*** *(Cothias/Gioux, Glénat). Waarin de Mongoolse invasie van het dertiende eeuwse Japan op ongeloofwaardige, maar historisch correcte manier in het water valt. *** (HW)*

Kabouters

'Dat hebben de kaboutertjes gedaan' is een tentoonstelling die nog tot en met 30 oktober te zien is in het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, 's-Gravenhage.
Thema: de kabouter in de Nederlandse 'literatuur'. Er zijn allerlei boeken en tekeningen te zien van illustere namen als *Paulus de Boskabouter* (**Jean Dulieu**), *Pinkeltje* (**Dick Laan**), *Okkie Pepernoot* (**Leonard Roggeveen**), kabouter *Piggelmee* (Van Nelle koffie), *Olle Kapoen* (**Phiny Dick**), *Puk en Muk* (de kabouters van Klaas Vaak), en anderen. En er is natuurlijk aandacht voor de hersenspinsels van **Rien Poortvliet**.
Overigens heeft uitgeverij De Meulder onlangs twee nieuwe delen uitgebracht van de tweede serie stripverhalen van *Paulus de Boskabouter*, die Dulieu vanaf 1973 heeft gemaakt. In *De buitenborrel* (deel 5, 1974/75) valt op dat Dulieu zich niet houdt aan de normale, strakke omkadering van de Paulus-strips. In dit verhaal drinkt Eucalypta per ongeluk van haar eigen toverdrank ('de buitenborrel') en komt daardoor buiten de illustraties terecht. Dulieu werkt dit op een bijzondere creatieve manier uit. In het zesde deel (1975) – *De kraakvogels* – wordt Gregorius van zijn huis beroofd door een bende kraakvogels, onder leiding van Krakras. Beide delen zijn *f*19,95 / Bfr.399 per stuk.

RS

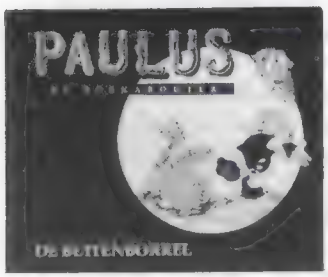

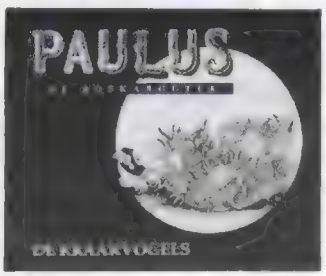

Stripschap prijst en nomineert

Het bestuur van Het Stripschap heeft de Stripschapprijs 1994 toegekend aan **Don Lawrence** (1928). Hij krijgt de prijs voor zijn gehele oeuvre.
In het Commissierapport valt onder andere te lezen: 'Zijn in rijke kleuren geschilderde pagina's onderscheiden hem van zijn vakgenoten. Omdat de indrukwekkende en explosieve stijl van zijn platen en tekeningen een zeer breed publiek aanspreekt, kan Lawrence worden beschouwd als een ambassadeur voor het beeldverhaal.' De prijs wordt tijdens De Stripdagen in Het Turfschip uitgereikt, te weten op zaterdag 15 oktober om 14.00 uur.
Daarnaast heeft de Commissie zeven strips genomineerd als 'Album van het jaar 1994'. In de categorie 'Oorspronkelijk Nederlands' werden genomineerd: *Meccano 2: Gilette* (**Hanco Kolk**, Arboris), *Storm 20: De Von Neumann-machine* (**Don Lawrence/Martin Lodewijk**, Big Balloon) en *Moesashi 3: In duel met Kodjiro* (**Bert van der Meij**, Sherpa). In de categorie 'Oorspronkelijk buitenlands' nomineerde de Commissie *De Kleine Robbe 5: 'Bedankt' wie?* (**Tome/Janry**, Dupuis), *Krijtlijn* (**Miguelanxo Prado**, Casterman), *Thorgal 19: De onzichtbare vesting* (**Grzegorz Rosinski/Jean van Hamme**, Lombard) en *De zeven dwergen* (**Marvano**, Dupuis).
De winnaars worden bekend gemaakt tijdens De Stripdagen, namelijk op zondag 16 oktober om 14.00 uur. Eveneens zal rond dat tijdstip bekend worden gemaakt welk album werd verkozen tot 'Jeugdalbum van het jaar 1994' door een jury van leerlingen van een aantal Bredase scholen.
De 'Jaarprijs voor Bijzondere Verdiensten 1994' is toegekend aan uitgeverij Sherpa voor 'haar uitgeefbeleid, waarin enthousiasme en doorzettingsvermogen economische motieven overstijgen'. Ook deze prijs zal op zondag 16 oktober rond 14.00 uur worden overhandigd.
De Commissie Stripschapprijzen bestond dit jaar uit **Hennie Wesseling** (voormalig voorzitter van Het Stripschap, nu Commissievoorzietter), **Wim van Helden** (journalist), **Peter Ottens** (stripwinkelier), **Ton Schuringa** (voormalig bestuurslid van Het Stripschap), **Ed van Schuijlenburg** (stripmaker), **René van Vossen** (publicist), **Karin van Wylick** (stripdocumentaliste Gemeentebibliotheek Rotterdam) en ondergetekende.

AvO

Piet van Elk overleden

Op 23 juni overleed op 74-jarige leeftijd Striptekenaar **Piet van Elk**. Van Elk werd 17 jaar geleden in een groot artikel in dit blad door **Martin Washington** omschreven als één van de pioniers van het Nederlandse beeldverhaal.
Hij begon zijn carrière in 1942 met de strip *De drie musketiers*. In datzelfde jaar schiep hij ook het stripfiguurtje

Brieven

NZH-stripprijs 1

Over broertjes gesproken.
Zijn kasteel mag dan op instorten staan maar graaf Dracula zèlf (bijgenaamd Vlad de Spietser) is nog springlevend. Waartoe dat de laatste tijd allemaal heeft geleid zal hieronder uit de doeken worden gedaan. Daarnaast heeft recent onderzoek in oude archieven en pas ontdekte dagboeken duidelijk gemaakt dat onze beruchte graaf (een ontzèt-tend lieve jongen, volgens zijn moeder) nog een ondergeschoven broer had. Zoltan de Bijter werd hij genoemd, een baron. Wij vragen ons af waarom de als zéér nauwkeurig bekend staande kroniekschrijver van dit onfrisse adellijke geslacht (de Engelsman Bram Stoker) dit zo'n 100 jaar geleden niet heeft vermeld. Werd hij bedreigd? Liep zijn leven gevaar? Waarom heeft hij hierover anders zo zorgvuldig gezwegen!
Maar, eerst even de kennismaking hernieuwen. Hier is na lange tijd weer een levensteken van Mechanicus, na de verbanning uit Viking, het blad van De Kressekring. Waarom deze reactie? Wel, bladen moeten nu eenmaal vol en dus worden van tijd tot tijd wel eens onzinnige en ook wel onzindelijke stukjes geplaatst. Er zijn van die redacties die dan denken niet verantwoordelijk te zijn, omdat het toch maar niet-redactionele stukken betreft. Een wijd verbreid misverstand. Wel eens van verspreidings- en drukwerkdelicten gehoord, boys? Maar goed beste lezer, wat interesseert u dit allemaal? Het zou over de familie Dracula gaan ...

Welnu, onze graaf heeft recentelijk weer eens van zich laten horen. Hij bleek behoorlijk in zijn 'wyck' te zijn geschoten, omdat de hoogmogende heren van de NZH hem niet voor de soiree op het statenjacht hadden uitgenodigd. Toen hij echter door zijn broertje over het gebeurde aan boord was ingelicht, ontplofte hij bijkans. Volgens eigen zeggen had broerlief zich van een list bediend, door zich als lakei te laten inhuren. Op de hem eigen, slinkse wijze was hij zo onopgemerkt aan boord gekomen. In de kledij dus die het beste bij zijn persoonlijkheid past.
Waarom toch was D. zèlf niet uitgenodigd, vragen de oningewijde lezertjes zich nu niet begrijpend af. Hij is toch een edelman en zo, de stamhouder nog wel. Welnu, deze vraag is eenvoudig te beantwoorden. De avond was namelijk georganiseerd voor prominente personen. En u raadt het al, Dracula is (behalve op zijn gebied) nu juist het tegendeel van prominent. Vroeger was dat anders; toen was prominentie nog synoniem met adeldom. Nu allang niet meer, vandaar.
Een paar voorbeelden mogen dit duidelijk maken. Dracula is geen geldschieter en geen erkend collectioneur (die verzameling opgezette spinnen natuurlijk niet meegerekend). Hij bestiert geen stripwinkel (-keten) en geeft geen stripboeken uit. Hij kan niet tekenen en heeft nog nooit een fatsoenlijk stukje geschreven. Hij is beklemd titelloos (citaat W. Kan) en (we kunnen zo nog geruime tijd doorgaan) behoort niet tot Kresse-, Toonder- of andere striptelgen en -erven. Hoewel, horen wij u nu zeggen, dit laatste een zwak argument is. Want van de meeste stripjunioren merk je vrijwel nooit iets. Inderdaad, maar er worden af en toe toch stuitende gevallen van aanmatigende pseudo-prominentie gesignaleerd. Freud c.s. noemden dit het fils-de-papa syndroom.

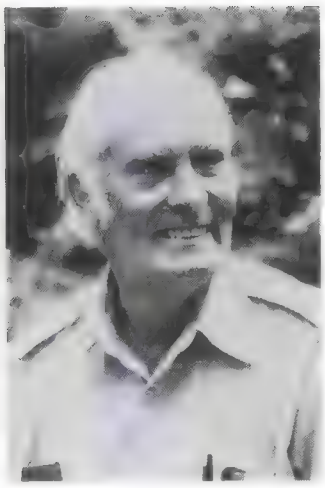

Bim, waarmee hij later landelijke bekendheid zou verwerven. Het eerste *Bim*-verhaal was *Bim en de treinrovers*. Daarna volgden tot en met 1944 nog *De brug over de oceaan*, *De ballontocht door de middeleeuwen* en *Bim in Amerika*. In 1943 tekende hij ook nog de strip *Ridder Rudolf*.

Bovengenoemde verhalen – die overigens werden geschreven door z'n broer John – verschenen alle, ondanks de oorlog, als oblongboekje in een tamelijk grote oplage. Helaas stierf **John van Elk** kort voor het einde van de oorlog in een concentratiekamp in Duitsland, wat voor Piet van Elk een enorme slag betekende. Het tekenen zat hem echter in het bloed en aangespoord door de grote successen in Amerika van *Felix the Cat* en *Mickey Mouse* vatte Van Elk het plan op, om eind 1945 een tekenfilmstudio op te zetten onder de naam 'Stripfilm'. Door allerlei ongunstige naoorlogse omstandigheden is het nooit verder gekomen dan een aantal filmfragmenten van een *Bim*-verhaal. Van Elk liet het hoofd echter niet hangen en richtte een jeugdblad op, eveneens Stripfilm genaamd. Vaste medewerkers waren **Siem Praamsma, Henk (Henry) Albers, Hans Nije, Albert van Beek, Francis Paid, Willy Kuyper, Henk Sprokreff** en korte tijd **Flip van der Schalie** (later directeur van de AVRO-televisie). Helaas ging door de toenmalige papierschaarste het blad Stripfilm na vijf nummers reeds ter ziele. Maar aan de andere kant werden er talloze contracten getekend met vele regionale en enkele grote dagbladen. Alle bovengenoemde striptekenaars creëerden hun eigen stripfiguurtjes. De meest bekende werden echter *Bim* en *Dokie Durf* door Piet van Elk en z'n nieuwe tekstschrijver **Eddie Bayer** (pseudoniem: **Hilarion**). Daarnaast creëerden Van Elk en Hilarion nog *De avonturen van Oem* (een aapje), *Terry en Berry* (twee beertjes) en een strip, die meer voor volwassenen bedoeld was, met als titel *De terugkeer van Graaf Cagliostro* (een 18e eeuwse Italiaanse gentleman-oplichter). Van **Bim** verschenen zo'n 20 verhalen in de periode van eind '45 tot en met juli 1951. Daarna besloot Van Elk z'n horizon toch wat te verbreden. Aangezien hij tevens een begenadigd kunstschilder was, trok hij in 1951 naar Frankrijk om z'n artistieke gave in die discipline aldaar te ontplooien. (Overigens zit het schilderen de Van Elks in het bloed; zijn zoon Ger is namelijk een vermaard kunstenaar, wiens werken over de gehele wereld worden tentoongesteld.) In 1955 keerde hij terug naar Nederland, waar hij nog een half jaar bij Toonder Studio's werkte. Hij tekende onder andere mee aan de bekroonde film *Moonglow*. Van Elk heeft echter z'n grote liefde voor Amerika nooit onder stoelen of banken gestoken. Twee *Bim*-verhalen waren immers getiteld *Bim in Amerika* en *Kometen van Hollywood*. Bovendien droomde hij nog altijd van een grote tekenfilmstudio. In 1957 trok hij richting The States en spoedig kwamen dankzij z'n doorzettingsvermogen z'n dromen uit. In 1958 vestigde hij zich in Hollywood en in 1961 werd hij aangenomen als tekenaar bij de Hanna-Barbera Studio's, alwaar hij achtergrond-tekenaar werd van de wereldberoemde *Flintstones*, *Yogi Bear*, *Scooby Doo* enzovoort. In 1982 stopte Van Elk met werken. Vanaf die tijd keerde hij steevast gedurende de zomermaanden terug naar Nederland. De laatste vijf jaar verbleef hij die periode in een stacaravan op de camping te Schagen, waar hij dankzij mijn enthousiasme zich weer geheel overgaf aan z'n begintijd als striptekenaar. Drie jaar geleden vatte hij het plan op, al z'n verhalen opnieuw of voor de eerste keer in boekvorm in een kleine oplage uit te geven, gestaafd door de reacties, die hij van vooral oudere stripliefhebbers kreeg. Een aantal verhalen zijn reeds uitgebracht. Helaas is aan die plannen nu een abrupt einde gekomen.

Ik heb Van Elk vijf jaar intensief mogen leren kennen. Hij zal altijd in mijn herinnering blijven voortleven als een vriendelijk en beminnelijk man, wiens enthousiasme en voorliefde voor de niet-naturalistische strip nog altijd even groot waren als 50 jaar geleden. Er waren zelfs serieuze plannen om samen met **Eddie Bayer**, inmiddels ook al 79 jaar oud – nog één maal, ter afsluiting, een compleet nieuw *Bim*-verhaal te maken. Zover heeft het echter niet mogen komen.

Ter nagedachtenis aan Van Elk is er een herdenkingsboek verschenen met daarin opgenomen z'n meest opvallende verhaal, namelijk *De terugkeer van Graaf Cagliostro*. Belangstellenden kunnen contact opnemen met E. Slinger, (+31) 02240-17020.

ES

Luke on video

Uitgeverij I.C. brengt, onder de naam Sony Music Video, in oktober drie video's uit van *Lucky Luke*: *De legendarische held/Apache canyon*, *De premiejager/De verloofde van Lucky Luke* en *Tortillas voor de Daltons/De Pony Express*. De verhalen zijn Nederlands ingesproken door onder anderen **Gerard Cox**, **Coen Flink** en **Jules Croiset**. De video's kosten *f*19,90 / Bfr.398 per stuk en duren zo'n 50 minuten.

RS

Het nu volgende zal de dóórlezers onder u wellicht verbazen; wij gaan namelijk eventjes (rollenspel weet-je-wel) voor advocatus-diaboli spelen. Kijk, graaf D. heeft ten minste nog de lef (misplaatst, maar toch) om onder eigen naam (geheel volgens zijn aard) iemand het bloed onder de nagels vandaan te halen. Maar baron Zoltan, het bitse broertje, vaart uitsluitend onder valse vlag en dat al ongeveer 54 nummers van Stripschrift lang. Gedekt door een zwijgende en laffe redactie ('als mijn ware naam bekend wordt stop ik er onmiddellijk mee') bedrijft hij zijn riooljournalistiek, niet begrijpend dat je dat onder je eigen naam moet doen in een ingezonden of redactioneel artikel en niet stiekem onder pseudoniem in een column. Maar wij zijn je op het spoor ...

Wij willen niet eindigen zonder de redactie nog een goede raad te geven. D. is slechts een eng kakelaartje, dat een bekende markies probeert na te doen en dat daar wonderwel in slaagt ook. Nauwelijks in staat om met zijn blauw-beaderde hand zijn kroontjespen vast te houden om deze trillend van nijd in het karafje met vinaigre te dopen. Jongens-van-Stripschrift, neem deze frustraat in het vervolg tegen zichzelf in bescherming door zijn verwrongen hersenspinsels niet meer op te nemen. Die kan beter zijn bloeddorst botvieren op weerloze knapen en maagdekens ... Maar die kwijlende pavloviaan dient onmiddellijk gedemaskeerd te worden. Dan houdt hij er hopelijk ook meteen mee op, wat (a) goed is voor het niveau van Stripschrift, en (b) voor de werkgelegenheid: columnisten genoeg, anders nemen jullie mij maar.

Mechanicus

P.S. Het curriculum vitae van de schrijver is bij de redactie bekend en aldaar door geïnteresseerden op te vragen.

NZH-stripprijs 2

Waarde Stripschrift-redactie,

Holy Cow! Wat een verbaal geweld opeens in het anders zo knusse Stripschrift. Hoog oplopende emoties, krasse taal, ernstige beschuldigingen, zelfs de weerloze kustplaats IJmuiden krijgt in het laatste nummer (272) een veeg uit de pan. De pennen zijn geslepen ten burele van Stripschrift, zoveel is duidelijk. Reden voor de consternatie is de NZH-stripprijs. In vertrouwd insinuerende stijl trekt Ben Bits daartegen ten strijde. Hij komt tot de conclusie dat er bij de toekenning van deze prijs sprake is geweest van corruptie aangezien de stemformulieren niet waren genummerd.

Ook pseudoniem-loos worden er NZH-misstanden aan de kaak gesteld. Joan van der Wyck krijgt drie (!) pagina's toebedeeld om het tot grote hoogte gestegen ongenoegen te ventileren. Hij legt uit dat die hele NZH-stripprijs nergens voor nodig is, aangezien er al een Stripschapprijs bestaat. Twee pagina's verder constateert hij (zonder een spoor van ironie) dat 'iedere Nederlandse striptekenaar geweldig geholpen is met die vijfduizend guldens' – aldus zijn eigen openingsbetoog naar God helpend. De toorn van Van der Wyck schijnt vooral te zijn gewekt door de wijze van jurering. Die deugt niet. Van der Wyck is er eens goed voor gaan zitten en hanteert een robuust taalgebruik. Hij rept van: 'zand in de ogen strooien', 'malafide' en 'niet ter zake kundig'. Een en ander heeft hem doen 'kokhalzen' en hij werd zelfs een 'doordringende stank' gewaar. Dat is niet niks, maar waar al die schuimbekkende woede nu precies uit voorkomt blijft nogal vaag.

De jury-leden zouden allemaal vriendjes van Kees Kousemaker ('gedateerde inteelt', volgens meester-

Generaal op herhaling

Enige tijd terug verschenen bij uitgeverij Ruud Melse tegelijk drie delen *De Generaal op herhaling*.
De drie diamantjes bevatten bewerkte *Generaal*-verhalen die **Peter de Smet** maakte voor het blad *Straks studeren?* De albums zijn gekartonneerd, genummerd (oplage: 600 exemplaren) en gesigneerd; de prijs bedraagt *f*39,95 / Bfr.799 per deel.
Naast bovengenoemde 600 exemplaren zijn er tevens 88 exemplaren, genummerd HC1 tot en met HC88, die als extra een originele strook van één van de in de albums opgenomen verhalen bevatten. Deze versie van de albums kost *f*100 / Bfr.2000 en is alleen te bestellen bij Ruud Melse, (+31) 02155-28287. Er bestaat de mogelijkheid de HC-versies af te halen tijden De Stripdagen te Breda. In alle ander gevallen wordt *f*12,50 / Bfr.250 porto berekend.

AvO

Strips in eigen beheer

Zo langzamerhand begint Incognito een duidelijk gezicht te krijgen. Zeker als je twee nummers achter elkaar leest. Nu POSSE op de internationale toer is gegaan blijft alleen Incognito over als professioneel uitziend stripmagazine voor Nederlands talent. In nummer drie (maart '94) vinden we een nieuwe strip van **Mark Hendriks** over een Japanse soldaat aan het eind van de Tweede Wereldoorlog. Een interessant gegeven, maar met te moderne, on-Japanse dialogen ('Trut!', 'Oh shit!! Pech!!'). Verder staat er in het nummer een aardig interview met **Peter Koch** ('humorist') en **Fred de Heij** ('realist'). In het vierde nummer (juni '94) staan onder meer, naast de

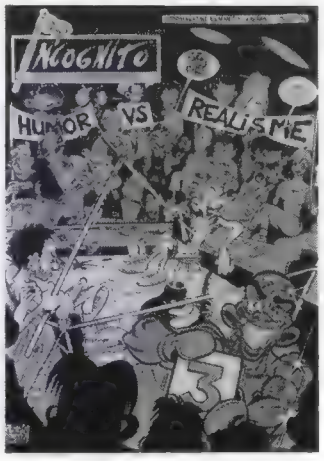

gebruikelijke vervolgverhalen (waarbij het verhaal van **Ulli Bürer** steeds meer *Twin Peaks*-achtige vormen aanneemt), de onvermijdelijke WK-strips en een interview met **Windig en De Jong**. Overigens wil ik de redactie, zonder de taalpurist uit te willen hangen, nog de tip geven om in haar redactionele stukjes beter te letten op de t's en dt's bij de derde persoon enkelvoud.

Incognito verschijnt vijf keer per jaar. Losse nummers: *f*5,75 / Bfr.110, of *f*8,45 bij bestelling. Abonnement: *f*32,50 / Bfr.700. Nieuw girorekeningnummer: 68.33.901, ten name van Peter Koch, Amsterdam.
Koen Hottentot, één van de betere Incognito-tekenaars, heeft een eigen album uitgegeven: *Necronomicon*. De titel is de naam van een boek, dat voorkomt in de boeken van horror/fantasy-schrijver **H.P. Lovecraft** en volstaat met gruwelijke formules en andere godslasterlijkheden. Hottentot gebruikt *Necronomicon* als een overkoepelende titel voor zijn losse humorstrips die in dit album zijn gebundeld. En dat is treffend gekozen gezien het vaak bizarre, zwartgallige karakter van zijn strips, getekend in een realistisch-karikaturale stijl. Wie dit soort humor ligt, moet het album zeker aanschaffen. *Necronomicon* is te bestellen door *f*8,79 (inclusief porto) over te maken op bankrekeningnummer 37.01.53.510 ten name

---

humorist Bits) zijn en dan is er maar één conclusie mogelijk: deze jury maakt zich schuldig aan handjeklap. In geval van ondergetekende wordt ten bewijze daarvan een gedichtje opgevoerd dat ik heb geschreven voor het jubileum van galerie Lambiek. Waar Van der Wyck géén Kousemaker-connectie kan aantonen komen curieuze bezwaren naar voren: jurylid Marcel Ruijters woont nog bij zijn ouders thuis, zo klinkt het beschuldigend. Terwijl Michel Nadorp zich 'voortaan waarschijnlijk wel twee maal zal bedenken' alvorens mee te doen. Let even op dat woordje 'waarschijnlijk'.
Argumenteren is niet de sterkste kant van Van der Wyck. Zo zou de jury hebben gezegd dat 'die hele inferieure Belgische toestand' weggelaten kon worden: een ronduit onzinnige bewering. Misschien moet Van der Wyck de nominaties nog maar eens op zijn gemak bekijken.
Dat niet iedereen in de jury de Suske en Wiskes en Rode Ridders van de afgelopen twee jaar gelezen heeft zal ik daarentegen gretig beamen. Van der Wycks opmerking dat we zodoende een meesterwerk over het hoofd zouden kunnen zien ('hoe onwaarschijnlijk dat mag klinken') vind ik maatgevend voor het kniesoor-gehalte van zijn kritiek. Weet hij dan helemaal niets zinnigs te berde te brengen in die drie pagina's? Ach jawel, de jury had evenwichtiger samengesteld kunnen zijn (een journalist minder, een tekenaar méér, waarom niet?) en bij de definitieve stemming (het boottripje naar IJmuiden) was niet iedereen aanwezig die een stem uit zou moeten/kunnen brengen (in dit opzicht ware de procedure van twee jaar geleden te prefereren geweest). Maar wat me bij nalezing van Van der Wycks (onvolledige) opsomming van namen nu juist opvalt is de grote verscheidenheid van de mensen uit de stripwereld die zeggenschap over de NZH-stripprijs hebben gehad. Uiteenlopende tijdschriften, generaties, stijlen, bloedgroepen of –zo je wilt– facties waren vertegenwoordigd. En op het gewraakte boottripje heeft uitgerekend het kwade genius Kees Kousemaker geen stem uit kunnen brengen; verschillende van zijn collega's wèl. Hoe rijmt Van der Wyck dat met zijn complot-theorie?
Alle onzin uit zijn betoog wegstrepend blijft over dat de dochter van Peter de Smet heeft meegestemd. Van mij mag Sanne de Smet over twee jaar wéér haar stem uitbrengen; op voorwaarde dat ze alle Rode Ridder- en Suske en Wiske-albums uit die periode ('dat kan een meesterwerk zijn') heeft gelezen. Vriendelijke groet,

Erik Spaans, Amsterdam

P.S. Onderwerp van het 'aardige', aan Kees Kousemaker opgedragen gedichtje zijn uitgerekend onze aanhoudende, fundamentele meningsverschillen. Voor Joan van der Wyck bij deze ook maar een rijmpje:

Als Van der Wyck het 'onrecht' wil weerspreken
Raakt hij op drift in woeste donderpreken
Hij verliest de feiten uit het oog
En begint – verstrikt in zijn betoog
Tot slot zijn eigen woorden af te breken.

Naschrift redactie: De twee bovenstaande brieven hebben wij doorgestuurd aan Joan van der Wyck.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

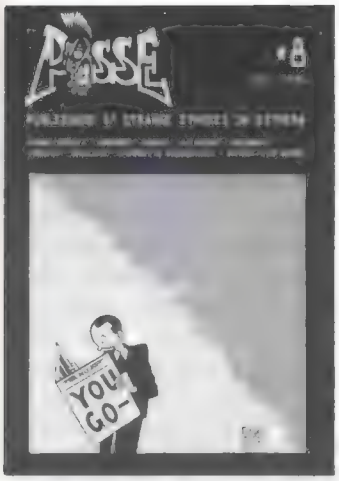

van K. Hottentot, Koog aan de Zaan. Info: 075-703207.
POSSE was prominent aanwezig op de Stripdagen Haarlem. Aldaar werd ook het achtste nummer gepresenteerd. Het vreemde aan dit nummer, met ditmaal vrij veel ontoegankelijke 'stripbijdragen', is dat er een verhaal van *De Woestijnschorpioenen* van **Hugo Pratt** instaat. In een blad dat pretendeert een platform voor undergroundstrips (een 'hardcore underground comic magazine', zoals ze zelf zeggen) te zijn, hoort geen verhaal van een reeds al jaren tot de gevestigde orde behorende auteur als Pratt. Of wil POSSE ook al het gat opvullen dat met het wegvallen van Wordt Vervolgd is ontstaan?
Losse nummers: *f*9,95 / Bfr.195. Voor meer informatie: 020-4206145. Wellicht kan de redactie van POSSE eens contact opnemen met tekenaar **Erik Kriek**. Hij heeft het eerste deel van *Gutsman Comics* uitgebracht, in een mooi gedrukt, zwart/wit-formaat. Gutsman is een superheld met

alledaagse trekjes: hij fietst, kijkt al bierdrinkend televisie en koopt bloemen voor en maakt ruzie met zijn vriendin Tigra. Al met al onderhoudende persiflerende verhaaltjes in een aangename, simpele stijl getekend. *Gutsman Comics 1* is te koop in de betere stripspeciaalzaak. Voor meer informatie: Gutsman Graphics, 020-6629913.
Stripblad Iris viert een bescheiden jubileum: het tiende nummer is uit. Dat wordt gevierd met een feestelijk nummer, waarin naast de gebruikelijke amateur-striptekenaars ook een paar gevestigde namen een bijdrage leveren. Hiertoe behoren **Aloys Oosterwijk**, **Hanco Kolk**, **Peter de Wit**, **Kamagurka**, **Kees de Boer**, **Wilbert Plijnaar** en **Jeroen Steehouwer**. Dit feestgewoel is redactielid **Branko Collin** kennelijk iets teveel geworden, wanneer hij in het redactioneel (schertsend?) beweert dat de Iris-amateurtekenaars betere tekenaars zijn dan hun commerciële collega's. Maar goed, wie weet krijgt hij bij nummer 20 gelijk? Stripblad Iris, Tweede Walstraat 77, 6511 LP Nijmegen. (+31) 080-221121. Losse nummers: *f*2,95 / Bfr.60.
Het amateurstripblad Chaos is met het onlangs verschenen tweede nummer nog niet zover als Iris. Wel heeft de redactie reeds het themanummer ontdekt. Nummer twee gaat over het konijn, maar verder dan een paar her en der verspreide tekeningen van deze wortel-eter gaat het helaas niet (op een grappige strip van **Roy Gilsing** na dan). Wel leuke bijdragen van **Bé**, **Frans Buys**, **Walter Louwerse** en **Bas Wilschut**. Oh ja, haal het poëziehoekje er a.u.b. uit! Chaos wordt elk kwartaal uitgebracht door uitgeverij Peter Ottens. Losse nummers: *f*7,95 / Bfr.159. Abonnement (4 nummers): *f*25 / Bfr.500. Redactie-adres: Verhagen Metmanstraat 28, 2282 GN Rijswijk.
Van De Stripper is al het twaalfde nummer verschenen. Een amateurblad met professionele allures, zo wordt het door de redactie bestempeld. De hoofddoelstelling is het publiceren van exclusief, origineel tekenwerk van amateurstriptekenaars. In nummer twaalf springen vooral de strips van **Sven van der Hart**, **Giovanni de Reus** en **Henk Stolker** eruit. Een proefnummer van De Stripper kost *f*2,95 / Bfr.59. Abonnementen gaan per drie (*f*10 / Bfr.200) of zes

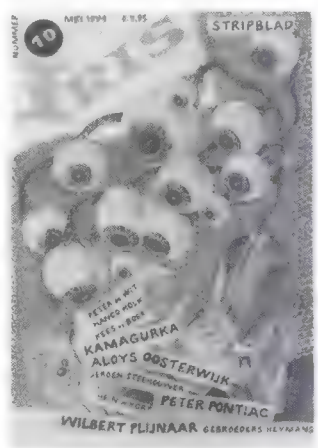

Van hem ontvingen wij de navolgende reactie:

NZH-stripprijs 3

Nadat de redactie van Stripschrift mijn stukje over de Haarlemse stripprijsjurering ontvangen had en voornemens was het te plaatsen, besloot zij, terecht, het voor te leggen aan enkele betrokkenen. Zo kregen achtereenvolgens het stripkritiserende unicum Martijn Daalder, de prominente busconducteur André Testa en de illustere tweedehandsstripboekhandelaar Kees Kousemaker ruimschoots de gelegenheid hun gal te spuien.
Ten onrechte vermeldde de redactie niet dàt deze betrokkenen die gelegenheid hadden gekregen ...

Daalder voelde zich niet geroepen tot een reactie. Weliswaar 'waardeerde hij het zeer op deze wijze geïnformeerd te worden', maar toch meende hij dat een officiële reactie moest komen van de NZH, aangezien 'de NZH-stripprijs en -beurs initiatieven zijn van de NZH en dus niet van de Stripdagen Haarlem en niet van één der juryleden'. Daalder besefte dat hij niets te berde kon brengen dat de essentie van mijn artikel (i.e. – voor de slechte lezer, Erik – de van tevoren genomen beslissing om de prijs uit te reiken aan Hanco Kolk en niettemin zo'n zestig mensen volkomen overbodig te laten stemmen) onderuit kon halen en koos eieren voor zijn geld en de makkelijkste weg. Geen reactie kortom van Daalder, die zich hiermee wat mij betreft voor de zoveelste maal diskwalificeert als jurylid, stripcriticus en wat dies meer zij. Maar ik zie met belangstelling uit naar zijn volgende boek, dat wel.
Testa, die toch in Daalder een eminent adviseur heeft en er dus van op de hoogte was dat hij 'afstandelijk en kort' had dienen te reageren, betoogde heuptelefonisch dat zijn NZH-stripprijs een privé-initiatief betrof en dat hij zodoende aan niemand verantwoording schuldig was. Dat is, tot op zekere hoogte, waar. Maar wie bij een privé-initiatief zestig nietsvermoedende mensen betrekt, zou beter moeten weten. Ik heb het al eerder gezegd, maar als Testa zonodig vijfduizend gulden wil geven aan een behoeftige stripmaker, mag dat van mij. Heus, daar ben ik heel ruimdenkend in. Hij moet daar echter niet allerlei verkiezingen aan verbinden die net zomin iets waard zijn als het grafische werk van Lorenzo Mattotti. Stort dat geld nou gewoon op een rekening, man! En probeer niet iedereen in de maling te nemen!
De reactie van Kousemaker op het gebaar van de redactie is mij helaas onbekend. Maar ook hij hield zich op de vlakte, en dat zegt genoeg. Wel hoorde ik, kort na publikatie van het vorige nummer van Stripschrift, dat hij zich één en ander nogal aangetrokken had. Niet mijn stukje, hoop ik. Want ik draag Kees, als één der weinigen die ik noemde, geen kwaad hart toe.

Nu zijn er dan tòch twee reacties. Wat daarvan te zeggen? ...
Laat ik beginnen met het proza van 'Mechanicus', want daarover kan ik kort zijn. Ik stond een jaar of vier geleden aan de wieg van Viking, het periodiek van Stichting De Kressekring. En kijk! daar kreeg ik te maken met deze zelfde 'Mechanicus'. Achter dit pseudoniem, dat een belediging is voor naamgenoot

Stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
Stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 311 461

nummers (*f*19,50 / Bfr.390). Voor verdere inlichtingen: Sven van der Hart, Erasmuslaan 25, 5056 TG Berkel-Enschot, (+31) 013-331711.

RS

Giles in Brussel

In het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal (BCB) is tot en met 13 november de tentoonstelling 'Giles, een cartoonist trekt ten oorlog' te zien.

Deze tentoonstelling maakt deel uit van het Belgisch-Britse herdenkingsprogramma, naar aanleiding van het feit dat het dit jaar 50 jaar geleden is dat België werd bevrijd.

De Engelse tekenaar **Giles** tekent al meer dan vijftig jaar lang cartoons voor The Daily en The Sunday Express, en publiceert jaarlijks de in Groot-Brittannië bekende *Giles Christmas Annual*. Zijn loopbaan begon in de Tweede Wereldoorlog, waarin hij de Britse troepen vergezelde op hun veldtochten in Europa. Giles bracht hiervan, door middel van zijn cartoons, verslag uit aan het thuisfront. Hij maakte ook tekeningen van de strijd in België en Nederland, waaronder zes, onuitgegeven tekeningen van de bevrijding van het Fort van Breendonk (1944). Dit oorlogswerk vormt de hoofdmoot van de expositie, maar er is ook een ruime keuze aan andere cartoons te zien uit zijn vijftigjarige loopbaan. Opvallend aan deze cartoons zijn de uitgesproken Britse thematiek en de verschillende stijlen waarin Giles werkt (van klare lijn tot de lavis-techniek). Ter gelegenheid van deze tentoonstelling verschijnt een Engelstalige catalogus (*f*25 / Bfr.500).

BCB, Zandstraat 20, Brussel. Dinsdag tot en met zondag: 10.00-18.00 uur.

RS

Mijnheer Casterman overleden

Louis-Robert Casterman, geboren in 1930, is 26 juni overleden. Hij was al geruime tijd ziek.

Zijn uitgeverspolitiek drukte een stempel op het familiebedrijf van uitgeverij Casterman in Doornik. Hij blies de strips en het kinderboek nieuw leven in. Bovendien had de man een uitstekend oog voor de buitenlandse markten.

Louis-Robert Casterman studeerde rechten aan de Katholieke Universiteit te Leuven. Na zijn studie werd hij al gauw de rechterhand van vader Louis, die aan het hoofd stond van de uitgeverij. Eerst legde de zoon van zijn vader zich toe op het kinderboek. Hij lanceerde reeksen als *Rinkelbel* en *De avonturen van Tiny*. Die serie kent nu nog steeds veel succes. In 1972 volgde Louis-Robert zijn vader op als administrateur, directeur en beheerder. Hij verdiepte zich in de internationale markt en spoedig werd Kuifje in het Engels, Duits, Spaans en het Nederlands vertaald. Ook schonk hij als pionier aandacht aan strips voor volwassenen. Het tijdschrift (A Suivre) (vanaf 1977) bracht doe beeldverhalen onder de aandacht van een breder publiek. De Nederlandstalige tegenhanger Wordt Vervolgd werd opgericht in 1980. Louis- Robert Casterman voorzag ook de expansie van zijn bedrijf en opende filialen in Brussel en Parijs. In de Franse lichtstad was hij president-directeur van 1972 tot 1985. Ook in Nederland – met name in Dronten – creëerde hij een vestiging.

Omwille van zijn cultureel expansieve aanpak verhief **koning Boudewijn** hem in de adelstand, waardoor hij zijn carrière daadwerkelijk bekroond zag. Binnen het bedrijf werd 'Mijnheer Casterman' erg gewaardeerd. Hij stond steeds open voor vernieuwende initiatieven en wist steeds zijn medewerkers te motiveren. Binnen de uitgeverswereld wordt zijn overlijden dan ook erg betreurd.

JW

Incognito

Van 14 oktober tot en met 18 november is de tentoonstelling 'Incognito' te bezichtigen bij het stripdocumentatiecentrum van de Centrale Bibliotheek Rotterdam.

Deze tentoonstelling laat werk zien van tekenaars en scenaristen die meewerken aan het stripblad Incognito. Genoemd kunnen worden: **Chris Berg, Mark Hendriks, Michiel de Jong, Roel Smit, Ulli Bürer, Koen Hottentot, Peter Koch, Ben Westervoorde, Fred de Heij, Marcel de Jong** en **Mark Schilders**. Tijdens deze expositie zijn exemplaren van Incognito te koop in de bibliotheekwinkel.

Stripdocumentatiecentrum Rotterdam, Centrale Bibliotheek, Hoogstraat 110, Rotterdam. Maandag: 12.30-21.00 uur, dinsdag tot en met vrijdag: 10.00-21.00 uur, zaterdag 10.00-17.00 uur en zondag 13.00-17.00 uur.

RS

Arabische strips

Strips in het Midden-Oosten: bestaan die? Jazeker, en ze zijn razend populair. Dat blijkt uit het boek *Arab Comic Strips. Politics of an emerging*

Philip, schuilt – dat weet ik nog van toen – majoor G.W. Faken (die van mij overigens maar één alineaatje toebedeeld kreeg – wat misschien nog te veel is). Ik zou volgaarne op zijn moeizaam geconcipieerde 'column' ingaan, maar het probleem doet zich voor dat hij, als gewoonlijk, zo'n wartaal uitslaat dat ik niet begrijp wat hij bedoelt. Kijk, Faken kàn niet schrijven, héèft dat nooit gekund en zàl dat ook nooit kunnen, óók, en in elk geval niet als hij zich 'Mechanicus' noemt. Maar hij probeert het wel. Tegen beter weten in. Ik probeer toch ook niet om majoor te worden?! Wat zullen we nou krijgen! Hij zou derhalve zijn mond moeten houden. Of andere methoden moeten kiezen om mij te bestrijden. En warempel, dat doet hij ook! Deze megalomane majoor sleept mij voor de Krijgsraad! Althans, de burgerlijke variant daarvan. Lezers van Stripschrift, neemt het volgende aandachtig tot u! Ing.G.W. Faken, majoor der infanterie, woonachtig te Haarlem, heeft bij de politie van zijn woonplaats een *aanklacht wegens belediging* ingediend tegen een stukjesschrijver die hem, in één kort alineaatje slechts, noemde. Dat was natuurlijk veel te veel eer, maar ach, ik wist dat ik hem daarmee een plezier deed. Niemand kende hem immers ... Schreef de onvolprezen Ben Bits niet: 'linksachter zat de *onbekende* heer Fake te mopperen over Hans Kresse'? Ik spelde zijn naam tenminste nog correct. Ik vraag mij nu in gemoede af hoe een onbekende beledigd kan worden door middel van een publikatie in een blaadje voor stripverzamelaars. En geef onmiddellijk het antwoord: dat kan níet!

Dan Erik Spaans. Die kan in elk geval een beetje schrijven. Doet dat trouwens ook geregeld. Voor NRC Handelsblad. En schrijft daarin dat een 'deskundige jury' besloten heeft dat Hanco Kolk de Haarlemse Stripprijs zal krijgen. Een 'deskundige jury' waarvan hij zelf deel uitmaakt. Dat stond er overigens niet bij, in zijn stukje voor het NRC. (Zoals Martijn Snoodijk in het Algemeen Dagblad evenmin vermeldde dat hij in de jury zat die – ik parafraseer – 'volkomen terecht' de prijs toekende aan Kolk. Een treffender demonstratie van autofellatio ben ik nog niet tegengekomen.)

Spaans, blijkens zijn reactie gespeend van iedere vorm van humor of ironie, schrijft dus een ingezonden briefje. Snijdt dat briefje hout? Meldt hij daarin iets wat we nog niet wisten? Ach, welnee. Spaans weet van zijn broertje Daalder dat hij niets te melden héèft. Misschien is hem zelfs wel een schrijfverbod opgelegd, maar reageert hij stiekem toch. Jammer is het dan wel dat hij niet ingaat op – alweer – de essentie van mijn artikeltje (zie boven), maar op details die niet van wezenlijk belang zijn, maar bedoeld om het stukje genietbaar te maken. En inderdaad, Erik, er wàs geen Engelse drenkeling aan boord van die NZH-boot. En hij mocht ook niet stemmen. Verdorie! Daar heb je me te pakken. Nou zal de rest van mijn artikel ook wel gelogen zijn ...

Schrijven kan hij wel een beetje, constateerde ik eerder, in flagrante tegenstelling tot majoor Fataal, maar dichten is hem niet gegeven. Een limerick althans heeft nog vele geheimen voor hem. Daarom, en omdat hij niet beter weet, hier 'ook maar een rijmpje' voor Erik Spaans, in de hoop dat hij onthoudt hoe je een èchte limerick in elkaar zet:

Een Spanjaard uit Amstelredamme
Las Stripschrift en vloekte: 'Godsamme!
Mijnheer Van der Wyck
Heeft gelijk, maar repliek,
Dat krijgt hij! Al kan ik slechts zwammen.'

Met vriendelijke groet,
Joan van der Wyck, 's-Gravenhage

mass culture, geschreven door **Allen Douglas** en **Fedwa Malti-Douglas**.
Beiden zijn als wetenschapper verbonden aan de Universiteit van Indiana. Zij betogen in dit boek dat de toegenomen populariteit van het stripverhaal in de Arabische wereld een uiting is van een complex proces, waarin de traditionele, authentieke volkscultuur wordt verdrongen door urbanisering, modernisering en verwestelijking. De eerste vormen van een massa-cultuur beginnen zich hier langzamerhand af te tekenen.
In het boek wordt verder ingegaan op de het duidelijk aanwezige engagement in de Arabische stripverhalen. Dat kan variëren van door de staat gecontroleerde (en daardoor slaapverwekkende) strips, verhalen waarin een herwaardering voor de Islam herkenbaar is tot aan stripverhalen met een kritische ondertoon. Bij de religieus getinte verhalen levert het afbeelden van Allah en zijn profeten en engelen problemen op, omdat de Islam dit niet toestaat. Profeten worden dan bijvoorbeeld als een lichtflits 'afgebeeld'. Als kritische striptekenaars worden **Adib Makki** (Irak) en **Ahmad Higazi** (Egypte) genoemd, alsmede de tekenaars van antifundamentalistische strips uit Tunesië en Algerije.
Het boek is verschenen bij Indiana University Press (263 pagina's, geïllustreerd). Prijs: *f*57 / Bfr.1140 (paperback).
Bron: NRC Handelsblad/Reinoud Leenders

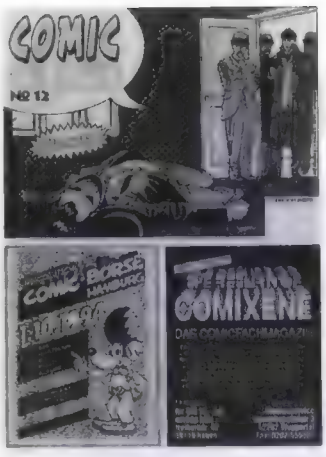

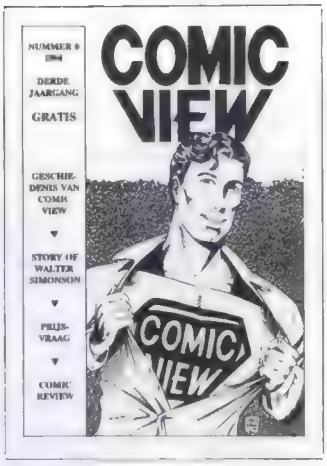

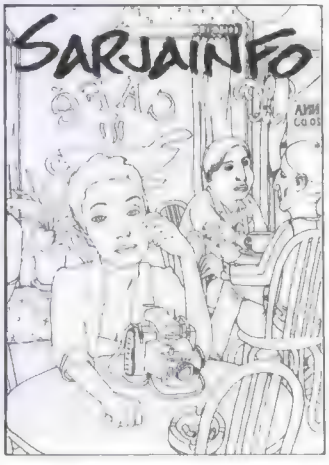

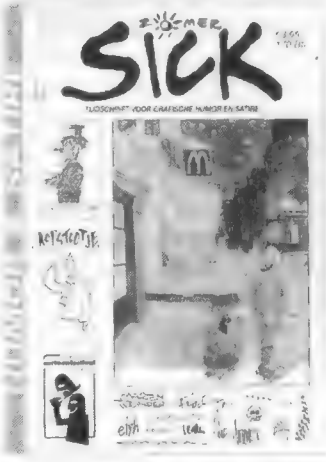

Kijk uit naar het volgende nummer van STRIPSCHRIFT met daarin onder andere de volgende onderwerpen:

het laatste Storm-verhaal van
Don Lawrence

de zonnebril van
John Bolton

een dagboekaflevering van
Gleever

Stapeltje secundair

Comic News 11 en 12.
Nummer 11 bevat naast de ondertussen bekende rubrieken een leuke gagstrip – *Der Leuchtturm* – van **Malo Louarn**. (AvO)
Korte informatieve berichten en klein afgedrukte stripjes vullen nummer 12 van deze gratis stripkrant uit Duitsland waarvan de redactie, blijkens de inhoud, geen hekel heeft aan erotisch werk. (HW)
Info: Wormser Strasse 74, 67071 Ludwigshaven, BRD.
Comic View 94/0.
Van dit gratis nummer is niet alleen de kaft voor het eerst sinds drie jaargangen in tweekleurendruk, maar is ook de binnenkant in een modernere druk. Het comicinformatieblad ziet er nu stukken beter uit. (HW)
Info: Gevers van Endegeeststraat 5, 8265 ZE Kampen.
Sarjainfo 83.
Dit nummer heeft de vertaling van strips als thema. In dat kader wordt onder andere **Aimo Sakari** geïnterviewd, de Finse vertaler van vier *Kuifje*-albums. Daarnaast een artikel over **Ola Fogelberg**, de belangrijke pionier van de Finse strip. (HW)
Info: PL 927, 00101 Helsinki, Finland.
SF Terra 126.
Met een fraaie covertekening uit *Batman en de geest*. Op de voorkant wordt verwezen naar een bespreking van deze tekenfilm in de videorubriek, maar dat blijkt die uit het volgende nummer te zijn. Verder vier pagina's met striprecensies en een bijdrage over de *Flintstones*-film. Overigens laat de redactie een noodkreet horen over de dalende verenigingsinkomsten die een gevaar vormen voor de verschijningsfrequentie van het blad. Dus, sf-liefhebbers: doe er wat aan! (RS)
Info: Postbus 3997, 1001 AT Amsterdam.
Sick 33.
Waarin een artikel over **Marten Toonders** activiteiten in de oorlog. Verder geeft **Peter Nieuwendijk** zijn verslag van een cartoonwedstrijd in Slowakije en het negende Nederlandse cartoonfestival in Eindhoven. En natuurlijk staan er weer prachtige cartoons in dit tijdschrift voor grafische humor en satire. (HW)
Info: Leidsestraat 177, 2182 DL Hillegom.

Stripdagen Hasselt

Zaterdag 1 en zondag 2 oktober zal voor de vierde keer de striptweedaagse van Hasselt plaatsvinden. Op de eerste dag zijn de tekenaars **Merho**, **Di Sano**, **Tody** en **Kas** ter plekke om hun werk te signeren. De dag daarna zijn **Hec Leemans**, **Wim Swerts** en **Jean-Pol** van de partij.
Gedurende de stripdagen kun je als bezoeker kijken naar tekenfilms, de lees- of schminkhoek bezoeken en je slag slaan op de stripruilbeurs van 150 lopende meter.
De hele middenstand van Hasselt is dit jaar bij het stripfestijn betrokken. In de etalages staan kartonnen poppen van *Kiekeboe* met letters erop. Degene die van deze letters een stripzin weet te vormen maakt kans op een grote serie stripboeken van de Vlaamse stripheld.
De stripdagen worden gehouden in het N.G.-complex, Capucienenstraat 10 in Hasselt. Zaterdag is het complex open van 10.00 tot 17.00 uur, zondag van 12.00 tot 18.00 uur. De toegangsprijzen lopen uiteen van Bfr.25 (± *f*1,25) voor kinderen tussen zes en twaalf tot Bfr.80 (± *f*4) voor een twee dagen geldende kaart.
Wie meer wil weten kan contact opnemen met Wijkclub De Brug, A. Dumontstraat 9, 3500 Hasselt, (+32) 011-210918, of met stripspeciaalzaak Wonderland, Paardsdemerstraat 19, 3500 Hasselt, (+32) 011-228200. HW

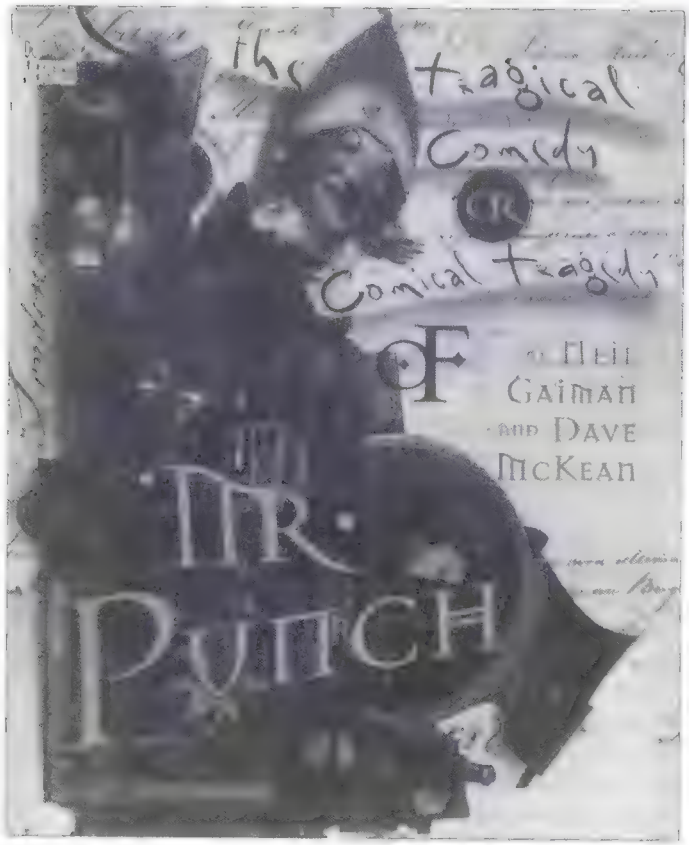

Jan Klaassen

Dave McKean werkt zich momenteel het apelazerus. Er staan namelijk twee grote projecten van hem op stapel. Op tekst van *Neil Gaiman* verschijnt begin november een 96 pagina's tellende hardcover die gezamenlijk door Victor Gollanz U.K. en DC's Vertigo uitgegeven zullen worden. Titel is The tragical comedy or comical tragedy of Mr. Punch (Mr. Punch is de Engelse equivalent van Jan Klaassen). Het verhaal gaat over een jongetje dat een poppenspeler ontmoet. Tijdens hun ontmoetingen wordt het jongetje geconfronteerd met een gewelddadige en verraderlijke wereld, waarin hij duistere familiegeheimen op het spoor komt. Volgens McKean is het Gaimans beste boek tot nu toe. En dat mag ook wel want de schrijver deed zo'n twee en een half jaar research naar het onderwerp en heeft het verhaal drie maal herschreven voordat hij er helemaal tevreden over was. Volgens Gaiman ligt de impact van Mr. Punch weer voor een groot deel aan de visualisering door McKean. Ditmaal gebruikt hij allerlei technieken door elkaar. Van simplistisch lijnwerk tot aan bewerkelijke fotocollages. Hij vergelijkt zijn manier van vertellen met een conversatie tussen twee mensen waarbij de concentratie van de luisteraar aanscherpt en weer wegvloeit. Het boek kost $24.95.

Bij Vertigo zal ook een door McKean geïllustreerde Tarotkaartenset plus een door Tarotkenner en comicschrijfster *Rachel Pollack* geschreven boek verschijnen. De Tarot is van origine een oud Frans kaartspel dat gebruikt wordt om de toekomst te voorspellen. In het boek staan instructies en verklaringen van de 78 kaarten. Bekende Vertigo-personages worden gebruikt voor de afbeeldingen. Zo is John Constantine uit Hellblazer de Dwaas, Swamp Thing de Wereld en The Sandman de Hierofant. De complete set kost $50 en zal begin december verschijnen.

Seksueel misbruik

Bryan Talbots The tale of one bad rat is eindelijk af. Talbot is geen snelle werker, maar zijn kwalitatief hoogstaande strips maken het wachten de moeite waard. Een uitgebreid interview met Talbot was te lezen in Stripschrift 261. One bad rat gaat over een dakloos meisje dat op de vlucht is voor haar gruwelijke verleden. Nachtmerries en visioenen omringen haar in de vijandige omgeving van een duister Londen. Haar enige kompaan is een ratje dat ze altijd bij zich draagt. Het aangrijpende verhaal wordt in vier delen verteld en verschijnt bij Dark Horse. Prijs: $2.95 per deel.

Black Dragon

Engelsman *John Bolton* werkt al heel lang aan een Man Bat-verhaal voor

DC, maar hij schiet maar niet op omdat hij er allerlei andere projecten tussendoor doet. Zo moest de strip onder andere wijken voor Army of darkness en daarna voor Dragon Moon, een novelle door *Chris Claremont* en *Beth Fleisher*, waarvoor Bolton zo'n veertig illustraties leverde. De personages uit dit verhaal zijn weer gebaseerd op een andere serie, Black Dragon, die Bolton – samen met Claremont – jaren geleden maakte voor Marvels Epic. Omdat Dragon Moon eind dit jaar bij Bantam zal verschijnen, brengt Dark Horse voor de gelegenheid een bundeling uit van deze verhalen. Aangezien beide auteurs niet tevreden waren over de toenmalige inkleuring zal de herdruk in zwart/wit verschijnen, afgezien van de 6 full-colour-covers, die ook in dit album opgenomen zullen worden. Sword & Sorcery in optima forma, 208 pagina's voor $14.95.

Upgrading

Marvel is aan het experimenteren geslagen met de formats van zijn comics. In het verleden deed DC dat ook door twee versies uit te brengen van The Teen Titans en Legion of Superheroes. Een op luxe papier en een goedkopere versie op krantenpapier. Groot nadeel van dit geintje was dat de goedkope versie pas een half jaar na de luxe versie verscheen. Marvel pakt het wat dit betreft beter aan en brengt ze vlak na elkaar uit. Dat is te zeggen, ditmaal moet je drie weken op de goedkopere versie wachten.
Terwijl Independent-uitgeverijen al begin tachtiger jaren de eerste schreden zetten op het gebied van verbetering van de druk- en papierkwaliteit van de comics, lijkt het er nu eindelijk van te komen dat ook de grote jongens zich verplicht voelen om het armzalige uiterlijk van de standaardcomic op te kalefateren. Mede door de grootschalige invoering van computerinkleuring is het de laatste jaren

The Hulk & The Avengers in *Tales to Astonish*.

hard gegaan met het upgraden van de produktiestandaard. Gezien de harde concurrentiestrijd om de gunst van de koper, kan Marvel niet langer achterblijven en gaat naast voornoemde luxe en standaardversie (tot nu toe alleen verkrijgbaar bij X-Men-titels) ook een speciale Select-lijn opzetten, die naast glossy papier ook een kartonnen kaft en een extra acetaatomslag zullen hebben. Tjonge, gaan we duur doen? Nou, voorlopig alleen nog bij een select aantal titels, waaronder de volgende drie specials:

- Tales to Astonish, tekst van *Peter David*, geschilderd artwork door *John Estes*. The Avengers en The Hulk spelen hierin de hoofdrol;
- Strange Tales, tekst van *Kurt Busiek*, geschiderd door *Ricardo Villagran*, met The Fantastic Four en Doc Strange;
- Tales of Suspence, tekst van *James Robinson*. *Colin MacNeil* schildert hierin de avonturen van Iron Man en Captain America.

Fantagraphics is blijkbaar ook aangestoken, want met ingang van nummer 16 zal de voormalige zwart/wit-strip

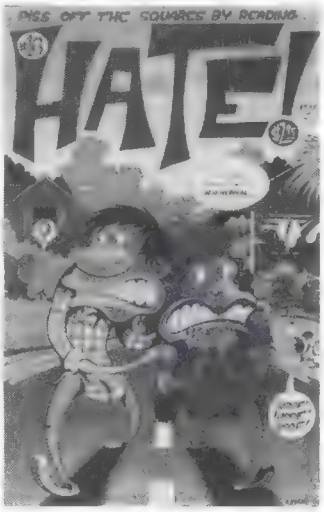

Hate voortaan geheel in kleur verschijnen. Aangezien deze waanzinnige serie het voornamelijk moet hebben van het verhaal en de teksten, vraag ik me af of het niet verspilde moeite is. Liever zou ik reeksen als Love & Rockets of Eightball – die qua tekenwerk veel interessanter zijn – geheel in kleur zien. Maar Hate is de lieveling van hippe comiclezers en het is dan ook goed nieuws dat auteur *Peter Bagge* na een half jaar retraite beloofd heeft om in plaats van vier maal per jaar, vijf keer uit te zullen komen met zijn strip. Daarvoor heeft hij echter wel *Jim Blanchard* in de arm genomen, die voortaan het inktwerk op zich zal nemen. In het nieuwe verhaal zullen Buddy Bradley en zijn vriendin Lisa, na hun vlucht uit Seattle, terugkeren naar Buddy's thuisbasis New Jersey alwaar zij zijn familie zullen lastigvallen met hun komst. In de 160 pagina's tellende tradepaperback The Bradleys kun je kennismaken met deze ongewone familie. Deze vermakelijke bundeling kost $14.95.

MEET THE FOLKS!
BUDDY
LISA
SO LISA, WHAT DO YOU THINK OF NEW JERSEY SO FAR?
WELL, CONSIDERING THAT WE LANDED AT THE AIRPORT ONLY TWO HOURS AGO, I DON'T REALLY HAVE TOO MUCH TO COMMENT ON

The Bradleys door Peter Bagge en Jim Blanchard.

Overnames

Er gaat ook geen maand voorbij of er vindt wel een overname plaats. Panini, 's werelds grootste producent van stickers/ruilplaatjes wordt voor een slordige $150 miljoen eigendom van Marvel. Panini heeft een Disney-licentie en geeft de Animated-Batmanstickers uit. Hierdoor komt DC's Batman in handen van zijn grootste concurrent.

Onlangs nam Kitchen Sink Press uitgeverij Tundra over. Ditmaal wordt Kitchen Sink weer overgenomen door Ocean Capital Corporation, een groep investeerders gespecialiseerd in entertainmentzaken. *Denis Kitchen* blijft directeur en uitgever. Hij beweert dat er geen verandering komt in het uitgavebeleid. Het grote voordeel van deze overname noemt hij de grote financiële injectie, die hem meer ruimte zal geven om zijn produkten aan de man te brengen. De Oceangroep heeft een flinke vinger in de pap in de film- en televisiewereld, hetgeen Kitchen essentieel acht voor de bestendiging van de toekomst van zijn bedrijf. Het succes van de film The Crow was een flinke opsteker voor Kitchen Sink.

Verotik

Wat is dit nu weer? Na vijftien jaar weer een bundeling met werk van *Frank Frazetta*? Dertig dollar voor 72 pagina's en dan nog wel voor een verzameling zwart/wit-tekeningen. Duur hoor, wie zit er eigenlijk achter? Verotik? Nooit van gehoord!

Opgezet door rockster *Glenn Danzig* wil de kersverse uitgeverij het werk van Frazetta opnieuw onder de aandacht brengen. En het blijft niet alleen bij een bundelingetje tekeningen. Zo zal *Simon Bisley* een heuse comic gaan maken met The Death Dealer, naar een bekend schilderij van Frank. Ook is er een andere strip in de maak, gebaseerd op een Frazettaconcept. Bovendien gaat Verotik een aantal erotische horrorreeksen opzetten. De eerste reeks heet, hoe kan het ook anders, Verotik, waaraan zal worden meegewerkt door onder anderen *Bisley*, horrorauteur *Rex Miller*, *Nancy Collins*, *Grant Morrisson*, *Mark Evans* en *Stephen Sadowski*.

Zwart/wit Frazetta-boek

Andere reeksen zullen worden: Satanika en Phantom Lady. Ook daarvoor heeft men bekende namen aangetrokken, te weten *Adam Hughes*, *Mark Texeira* en *Kevin O'Neill*. Ongetwijfeld allemaal hardrock-liefhebbers die van een potje bier houden, stevig rondneuken en het niet zo nauw nemen met deadlines ...

Hete toppers

Tot slot nog een greep uit het comicaanbod:

- *Kevin Maguire*, wie kent hem nog van de hilarische Justice League, tekent op tekst van *Jonathan Peterson* Strikeback! Een zesdelige serie die bij Bravura zal verschijnen. Prijs: $2.95 per deel;

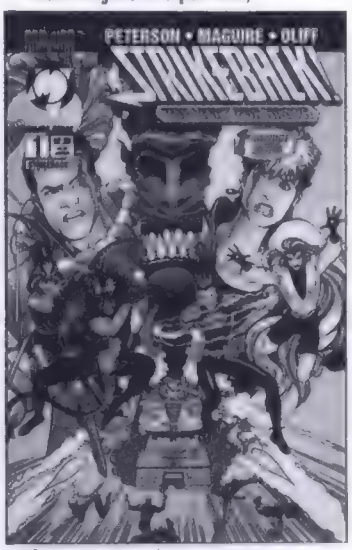

- Batman moet het weer tegen een Predator opnemen. Het team dat eerder het aardige Legends of the Dark Knight-verhaal Prey maakte, produceert nu de sequel Batman versus Predator II: Bloodmatch. Door *Moench*, *Gulacy* en *Austin*. 4 delen, $2.50 per deel;
- De eerste door Marvel geproduceerde King Features-strip komt eraan. Het betreft het driedelige Prince Valiant, geschreven door *Charles Vess* en getekend door *John Ridgway*. Marvel Select-titel (select readers) met covers van *Mike Kaluta*, 48 pagina's, $3.50;
- *Francis Coppola* produceert *Kenneth Brannaghs* film Mary Shelley's Frankenstein. Brannagh speelt de dokter en *Robert De Niro* het monster. Natuurlijk geeft Topps de onvermijdelijke comicversie van deze film uit. *Roy Thomas* verzorgt daarvan de tekst en *Rafael Kayanan* (Conan) en *Rick Magyar* maken de tekeningen. *John Bolton* maakt de covers van de direct-marketversie. Vier delen à $2.95;
- Ook Batman raakt toevalligerwijs verzeild in een Elseworlds-variant op het Frankenstein-verhaal in Castle of the Bat. In dit verhaal probeert Bruce Wayne zijn overleden vader weer tot leven te wekken met alle desastreuze gevolgen vandien. *Jack C. Harris* (The Ray) en *Bo · Hampton* (The Legend of Sleepy Hollow) zijn de auteurs. 64 pagina's en je moet $5.95 op tafel leggen om je dit boekje te kunnen toeëigenen!

HEY TOO
RASORI, E PETTINI
MIJN VRIEND ZINGT!
LANCETTE, E FORBICI- AL MIO COMMANDO TUTTO QUI STÀ!
HIJ ZINGT ALS HIJ WAKKER WORDT!
TUTTI MI CHIENDONO, TUTTI MI VOGLIONO- DONNE, RAGAZZE, VECCHI, FANCIULLE: QUÀ LA PARUCCA! PRESTO LA BARBA!
HIJ ZINGT IN BAD!
H. Kurtz
QUÀ LA SANGUINGNA: FIGARO! FIGARO! SON QUÀ, SON QUÀ. FIGARO SÙ, FIGARO QUÍ! FIGARO QUÀ, FIGARO LÀ!
HIJ ZINGT TIJDENS 'T ETEN!
PRONTO PRONTISSIMO- SON COME UN FULMIUE- SONO IL FACTOTUM DELLA CITTÀ. AH, BRAVO, FIGARO!
HIJ ZINGT IN DE OPERA!
BRAVO, BRAVISSIMO! FORTUNATISSIMO PER VERITÀ. LA RAN LA LERA, LA RAN LA LA!
FOR FIRE ONLY
HIJ ZINGT BUITEN OP STRAAT!
AH! AH! CHE BELLA VI...
EN DUS..!
PLOK
HÈHÈ... EINDELIJK RUST! ALLEEN NOG EEN VOGELTJE DAT ENKEL *TWIET TWIET* ZEGT!
..TÀTICAR POCO, E DEVERTIRSI ASSAI; E IN TASCA SEMPRE AVER QUALCHE DOBLONE, GRAN FRUTTO DELLA MIA RIPUTAZIONE...

OORSPRONKELIJK GEPUBLICEERD IN *GAY COMICS* #36, FEB. '49 • VERTALING GER APELDOORN

MANGA ZINE

• NUMMER 1 - AUGUSTUS/SEPTEMBER 1994 •

MANGA VEROVERT NEDERLAND

Welkom in de dynamische wereld van de Japanse Manga, een wereld waarin alles kan en alles mag. Een wereld waarin helden en heldinnen het aan de stok krijgen met superrobots, vampiers en mutanten. Vaak nog in één en dezelfde film. Snelle actie en onvoorstelbare wreedheden worden afgewisseld met humor en romantiek. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Manga in Engeland en Amerika razend populair is. En Nederland gaat nu snel volgen!

Manga is Japans voor stripverhaal. De grote tekenaar Hokusai verzon de term reeds in 1815. Letterlijk betekent manga: onverantwoordelijke plaatjes. Een juiste benaming, want alles kan en mag in Manga. Ook is Manga de naam van de meest succesvolle film- en videodistributeur van Japanse animatie (kortweg: Anime) in Europa. En nu gaat Manga dan ook het Nederlandse publiek te lijf met een groot aantal releases, alle Nederlands ondertiteld.

Liefhebbers van science fiction- en actiefilms hebben vast weleens gehoord van het epos 'Akira'. 'Akira' mag zonder twijfel worden gerekend tot de allermooiste tekenfilms die ooit zijn gemaakt. Alleen al in Engeland zijn sinds de videorelease in oktober 1991 70.000 exemplaren verkocht! Een andere indicatie van het Engelse Manga-succes was de vertoning van 'Akira' op de BBC eerder dit jaar. De film werd voorafgegaan door een informatieve documentaire over het genre en haar vele aanhangers. Die hebben zich inmiddels verenigd in een fanclub met 15.000 leden. Wekelijks komen daar zo'n 500 bij.
'Akira' mag dan Manga's paradepaardje zijn, het is tegelijkertijd slechts het topje van de Anime-ijsberg. Er zijn ontelbare titels en er is voor elk wat wils. Gangsters en oosterse vechtkunst, futuristisch terrorisme, vampiergespuis, sex, romantiek, horror en slapstick, het zijn de opwindende ingrediënten van Manga. En daarmee wordt voorgoed afgerekend met de westerse misvatting dat Japanse animatie slechts bestaat uit stijf bewegende poppetjes met veel te grote ogen. Wie één blik werpt op de sexy, maar o zo dodelijke katvrouwtjes van 'Dominion tank police' weet dat die verre van kinderachtig zijn.

Tot nu toe kreeg het westen alleen de wat flauwe Japanse bewerkingen van jeugdverhalen als 'Alleen op de wereld' en 'Heidi' te zien. In Japan zelf is men al veel verder. Ooit stond ook daar de animatie nog in de kinderschoenen, maar de fans van toen zijn meegegroeid en eisen volwassener thema's in hun Manga en Anime. Het zegt genoeg dat de populairste Japanse bioscoopfilm van 1992 de tekenfilm 'Porco rosso' was.
Als je vandaag de dag een drukke metro in Tokio binnenstapt, valt je op dat jong en oud met strips zo dik als telefoonboeken onder de arm lopen. Stripboeken lezen is een van de favoriete tijdverdrijven in Japan. Het was haast onvermijdelijk dat de populairste striphelden al snel tot leven zouden worden gewekt met behulp van bewegende beelden. Beelden die dankzij vlot verbeterende technieken en de opkomst van computeranimatie van steeds verbluffender kwaliteit zijn.
Aan Manga Video nu de schone taak al dit fraais in Nederland te introduceren. Om je wegwijs te maken in Manga-land presenteren wij vier keer per jaar Mangazine. Daarin worden telkens de nieuwste videoreleases besproken en achtergronden belicht. En wat die video's betreft. In Nederland komen de ongecensureerde versies op de markt. Dit in tegenstelling tot Engeland, waar de keuringscommissie in praktisch elke film rigoureus het mes zet. Bovendien zullen vanaf nu alle nieuwe Manga-titels tegelijkertijd in Engeland en Nederland worden uitgebracht.

LAATSTE NIEUWS!

MANGA-VERTALERS IN STAKING

De uitlevering van de eerste Manga-video's heeft enige vertraging opgelopen doordat op het laatste moment de ingehuurde Japanse vertalers weigerden de scènes die in de Engelse versies gecensureerd waren onverkort in het Nederlands te vertalen. Zoals bekend worden de Manga-video's door de Britse keuringsinstanties stevig aangepakt. Een groot aantal scènes is daardoor niet te zien in de daar uitgebrachte versies. PolyGram Video brengt in Nederland de volledige, ongecensureerde films op de markt. Inmiddels zijn er vertalers met minder scrupules bereid gevonden om de vertalingen af te maken.

MANGA: NIET ALLEEN VOOR JONGENS

De doorbraak van Manga in Nederland staat voor de deur. Deze strips en tekenfilms van Japanse makelij kunnen echter niet zomaar onder één noemer worden gevangen. In Japan zijn er vele soorten Manga.
In westerse landen wordt Manga vaak geassocieerd met geweld, terreur en sex. Niet helemaal onterecht natuurlijk, want de meeste films die hier worden uitgebracht zijn vaak nogal hard en zeker niet geschikt voor kinderen. De meeste liefhebbers van Manga worden dan ook aangetroffen onder jongens van 15 tot en met 25 jaar.
Meisjes en vrouwen behoren -vooralsnog- tot een vergeten groep. Dat is jammer want in Japan is ongeveer 30% van wat er uitkomt geheel op vrouwen gericht. Die strips, waarvan dan weer de films worden afgeleid, worden speciaal voor vrouwen dóór vrouwen gemaakt. Een bekend voorbeeld hiervan is 'Candy, Candy' van Yumiko Igarashi, een film die in 1984 een wereldomzet behaalde van ongeveer 45 miljoen dollar; waarschijnlijk omdat hij ook het mannelijk publiek aansprak.
In het imposante pakket Manga-titels dat PolyGram Video in Nederland gaat uitbrengen zitten er ook voldoende die het vrouwelijk deel van het publiek moeten aanspreken. Maar die vrouwen moeten er dan wel op worden gewezen dat al dat fraais nu te koop is. Hoort zegt het voort, dus. Films als 'Battle angel Alita', 'Dominion tank police' en de later uitkomende 'Project A-Ko' zijn heus niet alleen voor mannen gemaakt. Ben je als vrouw niet helemaal zeker van je zaak, ga dan eens naar zo'n Manga Marathon in de bioscoop. Wanneer je Manga eenmaal hebt ontdekt, gaat er een wereld vol fantasie, actie en humor voor je open. De echte fans (otaku's) spreken daar al een luid woordje over mee!

MANGA VIDEO
AMAZING ANIMATION

Poel van verderf

TOKYO BABYLON PART 1

Het moderne Tokio is verworden tot een liederlijke poel van verderf, waar verkrachtingen aan de orde van de dag zijn en sinistere sektes de dienst uitmaken. Excessen dus zoals in het oude Babylon.
Op de bouwplaats van Project 5, het hi-tech hoofdkwartier van de firma MCC, gebeuren mysterieuze, dodelijke ongelukken. Mr. Mimura, president van MCC, roept daarom de hulp in van een algemeen gerespecteerd medium, Sobaru Sumeragi, om de boze geesten te verdrijven. Voordat Sobaru echter kan beginnen wordt Mimura zelf het volgende dodelijke slachtoffer. Shinji Nagumo is verdacht, want hij was bij elk ongeluk aanwezig en is zo onderhand de enige overlevende. Bovendien heeft Mimura's zuster nog een appeltje met hem te schillen...

TOKYO BABYLON PART 1
Prijs: *f* 29,95/BEF 599

Het uiterste in demonische horror

DEVIL MAN - THE BIRTH

'Devil man' van Go Nagai staat te boek als één van de klassiekers op Manga-gebied. De spectaculaire film vertelt het verhaal van de middelbare schoolleerling Akira, wiens alledaags leventje plotseling een andere wending neemt. Eerst verdwijnen zijn ouders, dan wordt zijn konijntje op brute wijze afgeslacht en tenslotte onthult zijn beste vriend, Ryo Asuka, een verschrikkelijk geheim. Zijn overleden vader namelijk, een archeoloog, heeft hem een lugubere erfenis nagelaten: kennis waardoor Ryo gedoemd is hetzelfde lot te ondergaan als zijn vader. Onafzienbaar lijden en een eeuwigdurende kwelling zullen zijn deel zijn. Maar... zijn geheime kennis vormt tegelijkertijd de sleutel tot de redding van het menselijk ras, de verlossing van martelende verdoemenis. Daarvoor moeten echter demonen worden gedood, maar wie een demon doodt wacht niets anders dan zelf ook een demon te worden. Alleen de zuiveren van hart kunnen ongestraft het lichaam van een demon innemen. Alleen Akira kan dat dus. De redding van de wereld ligt in zijn handen...

DEVIL MAN - THE BIRTH
Prijs: *f* 39,95/BEF 750

De legende is hier

UROTSUKIDOJI

De meest bizarre en gewelddadige in de Manga-collectie is zonder twijfel 'Urotsukidoji'. Dit bovennatuurlijke horror-epos zit zo bomvol gruwelijke mutaties, exploderende ledematen en apocalyptische gebeurtenissen, dat het een mirakel is dat je videorecorder zelf niet ontploft. Maar het zijn vooral de weinig subtiele sex-scènes die 'Urotsukidoji' tot de meest controversiële Manga maken.

De aarde die schrijver Toshio Maeda heeft bedacht bestaat eigenlijk uit drie dimensies. Eén voor de mensen, één voor de Man-Beesten (de Jyujinkai), en één voor de Monster Demonen (de Makai). Laatstgenoemden nemen graag menselijke vormen aan om hun onstopbare energie in de lichamen van jonge meisjes te laten vloeien. De verlegen student Nagumo grijpt in op het moment dat Akemi, het meisje van zijn dromen, het slachtoffer van zo'n demonische bevruchting dreigt te worden. Hij kan niet eens vermoeden wat hij zich daarmee op de hals heeft gehaald.

De eerste vijf episodes zijn inmiddels op twee banden verkrijgbaar. In het eerste deel, 'Legend of the overfiend', wachten mens, mutant en monster vol spanning op de komst van de Chojin. Dit superwezen verschijnt eens in de 3000 jaar om de drie werelden samen te smeden. Als hij uiteindelijk ten tonele verschijnt, dan brengt hij weinig goeds met zich mee. De magistrale finale doet denken aan 'Akira' en moet met eigen ogen worden aanschouwd om te worden geloofd. De chaos wordt vervolgd in deel twee, 'Legend of the demon womb'. Daarmee is de koek gelukkig niet op, want later dit jaar verschijnen nog banden drie, vier en vijf. Aan spanning en sensatie voorlopig dus even geen gebrek.

Een geschokte Britse filmkeuring had de handen vol aan 'Urotsukidoji' en vond de film alleen geschikt voor personen van boven de 18. Wie zei er ook weer dat tekenfilms kinderachtig zijn ?

UROTSUKIDOJI - LEGEND OF THE OVERFIEND
UROTSUKIDOJI - LEGEND OF THE DEMON WOMB
Prijs: ƒ 29,95/BEF 599 per tape.

Moeder aller Manga Video's

AKIRA

O.K., dit is het hoor: de nummer één, de hoofdmaaltijd, de gele trui, de beker met de grote oren, de moeder aller Manga Video's. Zelfs al koop je in je hele leven maar één tekenfilm dan moet dat toch echt 'Akira' zijn.

'Akira' was oorspronkelijk alleen een stripverhaal dat begin jaren 80 door Katsuhiro Otomo werd geschreven en getekend voor het Japanse stripblad "Young Magazine", dat eens in de twee weken verschijnt en een dikte van zo'n 300 (driehonderd!) pagina's heeft. Het enorme succes was de aanleiding om een film te gaan produceren, die in Japan in 1988 met, je raadt het al, enorm succes in de bioscopen draaide. Alhoewel de film in Nederland sporadisch te zien is geweest, komt nu dan eindelijk de Nederlands ondertitelde versie binnen ons bereik.

Het verhaal begint op 16 juli 1988 met het beeld van Tokio zoals we dat zo goed kennen. Dat beeld verandert echter al snel wanneer een bom tot ontploffing wordt gebracht, die het grootste deel van Tokio compleet wegvaagt. Dit is het begin van de Derde Wereldoorlog. Eénendertig jaar na deze oorlog is de stad weer opgebouwd en heet nu Neo Tokio, waar veel onrust heerst. Een groep revolutionairen, waaronder de mooie Kay, probeert de corrupte regering, die wordt verdacht van experimenten op kinderen, te ontmaskeren. Het blijkt hier te gaan om kinderen die in het bezit zijn van ESP (Extra Sensory Perception), waardoor ze de mogelijkheid hebben om bijvoorbeeld gedachten te lezen en objecten te verplaatsen en zelfs te vernietigen. Vooralsnog onwetend van dit alles scheurt een motorbende onder leiding van Kaneda door deze supermoderne miljoenenstad en krijgt het aan de stok met een rivaliserende gang, de Clowns. De spectaculaire achtervolging tussen de twee gangs eindigt wanneer Tetsuo, de vriend van Kaneda, plotseling een vreemde verschijning op zijn weg vindt. Hij rijdt met hoge snelheid tegen het krachtveld dat de verschijning om zich heeft gecreëerd. Het schijnt een kind te zijn, tenminste qua postuur, want gezicht en handen lijken wel van een bejaarde, terwijl in zijn handpalm het nummer 26 staat gebrand.

Dan verschijnt het leger dat zowel het kind als Tetsuo afvoert, tot woede van Kaneda. In het onderzoeksinstituut van het leger worden de wetenschappers behoorlijk opgewonden als ze Tetsuo hebben getest: hij blijkt over enorme psychische gaven te beschikken, die alleen nog maar opgeroepen hoeven te worden. Zo zou hij veel voor de machthebbers kunnen betekenen, als ze hem tenminste d.m.v. drugs onder controle kunnen houden.
Tijdens een ontsnapping, die slechts van korte duur is,

blijkt dat Tetsuo's persoonlijkheid behoorlijk is veranderd: was hij eerst nog de underdog die belachelijk werd gemaakt en niet zonder de hulp van Kaneda kon, nu voelt hij zich oppermachtig. Kaneda redt Kay (liefde op het eerste gezicht, tenminste voor Kaneda) na een mislukte aanslag en komt zo in aanraking met de rebellen, die het onderzoeksinstituut willen binnenvallen om zo een eind te maken aan de eerdergenoemde experimenten. Dan begint eindelijk Akira een rol te spelen. Tetsuo komt er achter dat er in het verleden veel kinderen zijn geweest met speciale gaven, maar de krachtigste van allemaal was Akira. Dit intrigeert Tetsuo mateloos en hij gaat dan ook op zoek naar Akira, die al dertig jaar is ingevroren. In zijn overmoed wil Tetsuo de confontatie met Akira aangaan. De drugs die Tetsuo's krachten onder controle moesten houden zijn dan helaas (voor Tetsuo tenminste, niet voor de kijker) uitgewerkt en hij dreigt helemaal door te draaien. Uiteindelijk komen Kaneda, Kay, de kolonel die de experimenten heeft geleid en de drie laatstovergebleven hoogbegaafde "kinderen" bij elkaar voor een gigantisch gevecht, waarbij werkelijk geen steen op de andere blijft.

Hoe dit moet aflopen weet natuurlijk niemand (nou, bijna niemand), maar je mag gerust aannemen dat het de moeite waard is dit visuele spektakel ongeveer 33 keer te bekijken. Kenners noemen deze film de "Blade Runner" onder de tekenfilms. Wil je iets weten over het maken van deze sensationele film, lees dan vooral verder.

AKIRA
Prijs: ƒ 39,95/BEF 750

Achter de schermen

AKIRA PRODUCTION REPORT

Als je wilt weten wat er allemaal komt kijken bij het maken van een tekenfilm, wat voor een ongelooflijke bergen werk daarvoor verzet moeten worden, dan moet je zeker deze reportage over het maken van 'Akira' gaan bekijken. Een uur lang krijg je een kijkje in de keuken, waardoor je alleen maar met meer waardering je films zult bekijken.

De documentaire begint met een interview met Katsuhiro Otomo, waarin hij o.a. vertelt over het verschil tussen de strip en de film 'Aira'. We brengen een bezoekje aan de studio in Tokio terwijl er aan de film wordt gewerkt, waarbij je een goede indruk krijgt hoeveel tijd er wel niet mee gemoeid is en hoeveel mensen er voor zo'n produktie nodig zijn. De ontwikkeling van Otomo's storyboard (schetsen) tot de scène die wij uiteindelijk te zien krijgen wordt aanschouwelijk gemaakt. De film heeft 7 miljoen dollar gekost, geld dat we bijvoorbeeld terugzien in niet minder dan 327 verschillende kleuren, waarvan er 50 speciaal voor 'Akira' werden ontworpen. Veel aandacht blijkt ook te zijn besteed aan de stemmen, de geluidseffecten en de muziek, waar we veel traditioneel Japanse elementen in terugvinden. Kortom, voor de echt geïnteresseerde kijkers is deze reportage bijzonder verhelderend.

AKIRA PRODUCTION REPORT
Prijs: ƒ 9,95/BEF 240

ACTIE, HUMOR EN SEX

DOMINION TANK POLICE

De aarde in het jaar 2010 is bepaald geen paradijs. De lucht is zo vervuild dat de bevolking de huizen niet verlaat zonder gasmasker. Misdaad tiert welig, maar wat erger is; de politie is nauwelijks van de misdadigers te onderscheiden. Met verdachten wordt ter ondervraging een potje 'granaat-golf' gespeeld en het devies op straat luidt: eerst schieten, dan vragen.

We volgen de carrière van Leona Ozaki, de nieuwste recruut van de keiharde Tank Police. In deze meedogenloze mannenwereld is eigenlijk geen plaats voor een breekbaar klein meisje, maar Leona bewijst al snel dat ze niet zo hulpeloos is als haar collega's en vijanden aanvankelijk denken. Met haar eigen mini-tank neemt ze de strijd op tegen de terroristische bende van de slecht gehumeurde half-mens/half-robot Buaku en zijn hulpjes, de even verleidelijke als gevaarlijke kat-vrouwtjes Annapuna en Unipuma.

De aantrekkingskracht van 'Dominion Tank Police' is duidelijk. Non-stop actie, zwarte humor en sexy uitstapjes worden met het grootste gemak en in razend tempo door maker Masamune Shirow aaneengeschakeld. De verhalen zullen de liefhebber van het absurde aanspreken. In acts I en II (te vinden op band I) tracht de Buaku-bende enkele buisjes zeldzame onbesmette urine uit het ziekenhuis te stelen. Als de Tank Police arriveert om het feestje

te verstoren, rest Annapuna en Unipuma niets anders dan een afleidingsmanoeuvre in de vorm van een haastig geïmproviseerde striptease. Lang kan het mannelijk deel van het peloton er niet van genieten, want de zusjes hebben niet alleen hun vrouwelijke attributen, maar ook hun machinegeweren meegebracht. Acts III en IV (band II) worden nog gekker. Niet alleen leren we in dit deel meer van Buaku's herkomst, maar ook wordt een achtervolging bruut verstoord door een wegversperring van plots opduikende reuzedildo's. Een achtbaanrit zonder veiligheidsgordel in twee keer 68 minuten, dat is wat 'Dominion Tank Police' voor je in petto heeft!

DOMINION TANK POLICE ACTS I & II
DOMINION TANK POLICE ACTS III & IV
Prijs: ƒ 39,95/BEF 750 per tape

Betrouwbare huurmoordenaar

THE PROFESSIONAL: GOLGO 13

Niet echt een man die geplaagd wordt door zijn geweten, deze mysterieuze Golgo 13, maar je kunt wel op hem bouwen. Dat is niet voor iedereen een geruststellende gedachte, want we hebben 't hier wel over een huurmoordenaar.

Deze keer geen demonen en ruimteschepen maar een harde eigentijdse thriller, vol vliegende kogels, scheurende auto's, harde vuisten en mooie vrouwen. De film opent met de moord op Robert Dawson, de jonge erfgenaam van Leonard Dawson, een man die tot de machtigste mannen van Amerika moet worden gerekend dankzij het gigantische zakenimperium dat hij in de loop der jaren heeft opgebouwd. Vervolgens krijgt onze hoofdpersoon ("held" lijkt een beetje misplaatst) de moeilijke opdracht om het hoofd van de maffia op Sicilië, Dr. Z, te elimineren. De priester (!) van wie hij de opdracht krijgt schiet zich vervolgens door het hoofd.

Via zijn netwerk van informanten komt Golgo 13 te weten waar het hoofdkwartier van Dr. Z is, maar hij heeft geluk: de dochter van Dr. Z, Cindy, valt voor Golgo 13 en nodigt hem zelfs uit. Ondanks de vrijpartij tussen de zwijgzame Aziaat en de mooie Cindy blijft Golgo 13 zijn hoofd gebruiken. De ware identiteit van Dr. Z weet hij dan ook snel te achterhalen. Tijdens deze opdracht wordt er vreemd genoeg enthousiast geschoten en gejaagd op Golgo 13, en dat niet alleen door de mannen van Dr. Z. Toch slaagt zijn missie en hij weet slechts ternauwernood te ontkomen om echter vervolgens in een hinderlaag te lopen. Dankzij het pijnlijk doeltreffende gebruik van al zijn vaardigheden weet hij ook hieraan te ontsnappen, een spoor van lijken achterlatend.
Zijn volgende slachtoffer woont in San Francisco en ook nu verricht hij het onmogelijke met behulp van zijn high-tech wapens. Tot zijn eigen verbazing wordt hij heel dicht op de huid gezeten door een compleet leger van (geheim-)agenten, zodat een wilde achtervolging volgt. De straten van San Francisco zijn, met de vele steile heuvels, nog steeds een prachtig decor voor een auto-achtervolging. Als de rook is opgetrokken is Golgo 13 de enige die nog een beetje op zijn benen kan staan. Wie zijn dan toch al die mensen die hem het leven willen benemen? Het betreft hier een uniek samenspel tussen de C.I.A., de F.B.I. en zelfs het Pentagon. De volgende vraag kan dan alleen maar zijn: waarom?

Golgo 13 gaat op zoek naar het antwoord in New York, waar hij het op moet nemen tegen Snake, een sadistische snoodaard, en de dodelijke broertjes Gold en Silver, voordat hij het verrassende antwoord op die vraag krijgt. Let trouwens aan het slot eens op het fraaie stukje computeranimatie.
De sfeervolle (jazz)muziek en grotestadstaferelen benadrukken de Amerikaanse invloeden, maar vooral in de gevechten herkennen we onze Japanse medemens weer. Kortom, een thriller met sex en geweld, waarbij ons tussen neus en lippen door ook nog even wordt verteld hoe het nu écht zat met die moord op J.F. Kennedy!

THE PROFESSIONAL: GOLGO 13
Prijs: ƒ 39,95/BEF 750
Verkrijgbaar in de loop van september

Splattermanga in optima forma

FIST OF THE NORTHSTAR

Wellicht ben je bekend met Super Nintendo's 'North Star Ken 6' of 'Last Battle' van Mega Drive. De held van die videogames is ook de held van de hardste splattermanga sinds tijden: 'Fist of the Northstar'.

Zelden is een film zo bedrieglijk begonnen: prachtige beelden van berglandschappen, bossen en rivieren, ondersteund met een uiterst lieflijk muziekje. Je zou bijna denken dat je in de verkeerde film zit, maar dan gebeurt het: explosies teisteren deze vredige aarde, mensen worden uiteengereten en verbrand, steden compleet vernietigd totdat er een wereld overblijft waar slechts weinig mensen kunnen leven, bloemen en planten niet meer kunnen groeien en water op de meeste plaatsen ernstig besmet is.

In dit trieste en hopeloze decor vinden we Ken, de Fist of the Northstar, en zijn vriendin Julia, op zoek naar een plaats waar ze misschien een nieuw leven kunnen opbouwen. Het noodlot slaat toe als ze Shin ontmoeten, die een oude vriend van Ken is, maar nu een hele andere toon aanslaat. Shin, die de Fist of the Southstar is, eist dat Julia met hem meekomt, maar dat zien Ken en Julia niet zo zitten. Er ontstaat een gevecht tussen de twee gewezen vrienden, waarbij duidelijk wordt waarom ze de eretitel "Fist" dragen. Hun geweldige vechtsporttechnieken zorgen voor een kort maar hevig gevecht waarbij Ken het onderspit delft. Bloedend (en dan bedoelen wij BLOEDEND!) wordt hij voor dood achtergelaten terwijl Shin Julia meevoert. Twee toeschouwers, Jagi en Raoh, doen er nog een schepje bovenop en gooien de arme Ken in een diepe kloof. Deze twee heren blijken de broers van Ken te zijn en zullen zich gedurende het hele verhaal afschuwelijk gedragen.

Veel later blijkt Ken nog steeds te leven als hij een klein meisje, Lynn, redt van een aantal bandieten. Hij besluit de confrontatie aan te gaan met zijn broer Jagi, die zich uitgeeft voor de Fist of the Northstar. Op zijn tocht wordt hij begeleid door Rei, ook al zo'n vechtersbaas, die nog een rekening met Jagi te vereffenen heeft. Na een ongelooflijk gevecht vertelt Jagi, verslagen, waar Ken zijn vriendin kan vinden.

Ken en Rei trekken verder naar Shin. Die heeft het echter ook niet zo naar zijn zin aangezien die andere broer, Raoh The Conquerer, na een bloederige veldtocht Julia kidnapt om Ken in de val te lokken. Dit is ook het laatste dat Shin uit zijn mond krijgt als Ken hem vindt. Dus wordt het tijd voor een gruwelijk duel tussen de twee overgebleven broers, die beiden ongeveer even sterk zijn. Als je van vliegende vuisten en ledematen houdt, van exploderende hoofden en rivieren vol bloed, dan zit je bij deze film goed. Vergeet alleen niet een emmertje onder de tv te zetten. En dan nog dit: oplettende kijkers moeten maar eens op zoek gaan naar de "Dutch Tulips".

FIST OF THE NORTHSTAR
Prijs: *f* 39,95/BEF 750

MANGA VIDEO
AMAZING ANIMATION

Live action

TETSUO II: THE BODY HAMMER

Tetsuo is in Japan net zo'n gangbare naam als bij ons Jan of Piet (één van de hoofdrolspelers in Akira heet Tetsuo). De Japanse karakters waarmee de naam geschreven wordt kunnen echter ook betekenen: ijzeren man. En dat is precies wat Tetsuo is.

Shinya Tsukaoto was slechts een obscure theater-regisseur die af en toe wat bijschnabbelde als rock promotor. Maar in zijn hoofd groeide het idee voor 'Tetsuo', het verhaal van een door ijzer geobsedeerde man die zover gaat in zijn hobby, dat hij zelf in ijzer verandert! Financiers waren er niet voor Shinya's gedurfde idee en dus besloot hij zijn project zelf te regisseren en produceren.
Voor het gemak nam het ondernemende baasje ook maar de hoofdrol op zich. Tetsuo: The Iron Man werd in zijn geheel opgenomen op een schroothoop even buiten Tokio. De kosten waren laag maar dankzij Shinya's talent en inzet deed het resultaat zowel fans als critici smeken om meer.

Meer kwam er, en wel in de vorm van 'Tetsuo II: Body Hammer'. Niet zozeer een vervolg als wel een remake. Met een aanzienlijk ruimer budget maakte Tsukamoto de film die hij in eerste instantie had willen maken. 'Tetsuo II' is een film van prachtige kleuren en razendknappe fotografie, maar ook van adembenemende achtervolgingen en gruwelijke mutaties.
Het verhaal in het kort: een groep cyberskinheads ontvoert een kind. Dappere pa gaat er achteraan, wordt uiteraard gevangen genomen, is het lijdend voorwerp in enkele bizarre experimenten en verandert tenslotte in een wandelend kanon dat er in de loop van de film bepaald niet vriendelijker op wordt. Het resultaat: meer geweld dan de gemiddelde kijker aankan.
Sinds beide films uitkwamen wordt Shinya Tsukamoto's naam al in één adem genoemd met cult-helden als David Lynch, Ridley Scott en David Cronenberg. Een compliment waar de eigenwijze Japanner enkele jaren geleden niet van had durven dromen. 'Tetsuo II' is een vreemde eend in de Manga-bijt. Tenslotte gaat het hier niet om animatie maar om echte acteurs en special effects! Maar de film is zo fraai en invloedrijk dat het Manga-label deze de fan met de sterke maag niet wil onthouden.

TETSUO II: THE BODY HAMMER
Prijs: ƒ 39,95/BEF 750
('Tetsuo I' wordt waarschijnlijk begin 1995 uitgebracht.)

MANGA MARATHON IN DE BIOSCOOP

Ter introductie van Manga Video vinden Manga Marathons plaats in enkele Nederlandse bioscopen. Daar worden dan de volgende films gedraaid: **Wicked City, Urotsukidoji, Fist of the North Star en Golgo 13, The Professional.** Voor informatie over de aanvangstijden kan telefonisch contact worden opgenomen met de betreffende bioscopen.
In de maand juli hebben er al enkele van deze marathons plaatsgevonden, en met succes. In Amsterdam bijvoorbeeld moest in Kriterion snel een tweede zaal worden geopend om alle belangstellenden te kunnen herbergen. In augustus en september staat ook nog een aantal marathons gepland.

Den Haag - Filmhuis - 5 augustus (070-3656030)

Wageningen - Molenstraat - 11 augustus (08370-14029)

Nijmegen - Scala - 20 augustus (080-221612)

Arnhem - Filmhuis - 17 en 24 september (085-424283)

Den Bosch - Filmhuis - datum n.n.b. (073-809859)

Voor liefhebbers van overdaad

WICKED CITY

Het doek gaat angstwekkend ver open voor een festijn met afgrijselijke demonen, mannenverslindende spinnevrouwen en niet te vertrouwen hoopjes walgelijk slijm. De liefhebbers van de Urotsukidoji-films kunnen likkebaardend ook deze video in hun machine stoppen.

De wereld is onder controle van computers en de logica regeert. De heersende orde geeft de mensen een veilig gevoel. Toch staat deze vredige wereld zwaar onder druk. Gedurende lange tijd is er sprake van een andere, demonische realiteit die in contact staat met de onze. De intellectuelen van de beide dimensies wilden hun ideeën en kennis met elkaar uitwisselen en om dat doel te bereiken werd er een niet-aanvalsverdrag gesloten. Helaas hebben regelmatig terroristen van beide kanten moorden en aanslagen gepleegd op belangrijke leiders en instellingen in een poging om chaos te veroorzaken en het verdrag teniet te doen.
Om de vrede te bewaren zijn toen de "Zwarte Wachters" opgericht, waarvan onze held Renzaburo Taki er één is. Taki, die als verkoper van elektrische apparaten door het leven gaat, krijgt de opdracht zich naar het vliegveld te begeven om dr. Giuseppe Maiyart te ontmoeten. Deze jolige krasse heer van 200 jaar oud, die iets teveel belangstelling voor vrouwelijk schoon ten toon spreidt, blijkt de onmisbare architect te zijn voor het nieuwe verdrag dat gesloten moet worden. De opdracht is de oude baas te beschermen en te begeleiden naar de ondertekening van het verdrag. Taki krijgt hierbij hulp van de bloedmooie Makie, een "Zwarte Wachter" van de andere kant.

De film zou wat al te snel zijn afgelopen als dit alles vlekkeloos zou verlopen, maar godzijdank halen de booswichten alles uit de kast om de goede dokter te vermoorden: het bloed stroomt rijkelijk als de slechte demonen de veilig geachte verblijfplaats weten te veroveren. Die duivelse dokter weet te ontsnappen, evenals Taki en Makie, maar uiteindelijk lijkt Makie haar leven te moeten opofferen om de veiligheid van haar companen te kunnen verzekeren. Tegen zijn bevelen in besluit Taki, die ondertussen verliefd is geworden op Makie, naar die andere realiteit te gaan om haar te redden. Wat dan volgt is natuurlijk gesneden koek voor de gemiddelde Urotsukidoji-kijker, met een overdaad aan bloederige gevechten, zwiepende tentakels en de nu al beruchte spinnevrouw (heren, een beter voorbehoedsmiddel is er niet). Helemaal voorspelbaar blijft het gelukkig niet, want de dingen zijn niet zoals ze lijken: er is sprake van een ander plan, dat gericht is op de twee geliefden, Taki en Makie. Heel "wicked" allemaal, maar een prachtfilm! Die je trouwens niet moet verwarren met de gelijknamige live-action film uit 1992 die geregisseerd werd door Mak Tai Kit en die oppervlakkig gezien hetzelfde thema heeft.

WICKED CITY
Prijs: ƒ 39,95/BEF 750

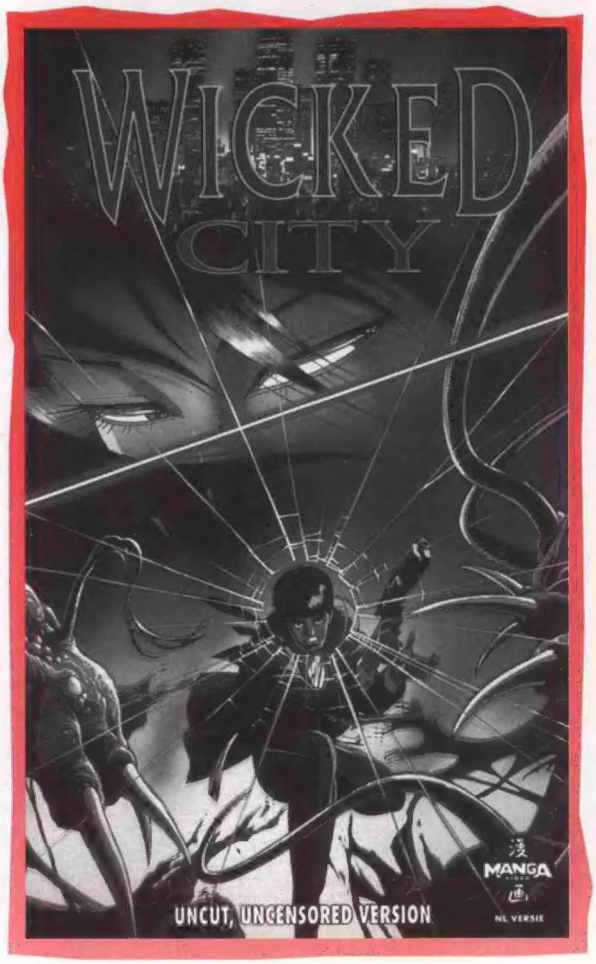

Cybernetica en menselijk drama

BATTLE ANGEL ALITA

Ze is niet zo groot maar wel mooi, ze is niet zo oud maar erg zelfstandig, ze is van metaal maar niets menselijks is haar vreemd: haar naam is Alita en ze vecht als geen ander. Deze videoband bevat de eerste twee delen van haar avonturen, gebaseerd op de strips van Yukito Kishiro.

In het eerste deel maken we kennis met een wereld in de verre toekomst, waarin de aarde eigenlijk niets meer is dan een vuilnisbelt. Hoog boven de vervuilde atmosfeer, boven de wolken, zweeft een schijnbaar paradijselijke stad die slechts via kabels verbonden is met het aardoppervlak. Deze stad dumpt al het vuil op aarde en voor de vele verschoppelingen beneden is er maar één doel: zoveel mogelijk geld verdienen om dit paradijs te kunnen betreden.

Dr. Ido is een bekwaam cybernetisch wetenschapper die zijn tijd besteedt aan het opknappen van de vele cyborgs (gedeeltelijk mens, gedeeltelijk robot) maar deze vriendelijke huisarts heeft ook nog een andere kant: hij is een Jager-Krijger, een soort premiejager die de aarde probeert te zuiveren van misdadige elementen. Als hij op zoek is naar onderdelen voor zijn patiënten vindt hij het zwaar beschadigde lichaam van een cyborg. Hij weet haar helemaal op te kalefateren en noemt haar Alita. Zij is een zachtaardige tiener zonder verleden maar met onvermoede vechtkwaliteiten, die naar boven komen als ze haar redder, dr. Ido, beschermt tegen een stelletje moorddadige dieven. Zeer tegen de zin van de goede dokter besluit ze ook een Jager-Krijger te worden, en haar eerste test wordt een spectaculair gevecht tegen een schier onoverwinnelijke gigantische cyborg. Draai de volumeknop maar goed open.

Het tweede deel is in wezen een menselijk drama. Alita ontmoet Yugo, een handige jongen met een tragisch verleden die door middel van diefstal genoeg geld bijeen probeert te vergaren om de stad van zijn dromen te bereiken. Het onvermijdelijke gebeurt: Alita valt als een baksteen (bakvis?) voor Yugo en besluit hem te helpen zijn doel te bereiken. Yugo maakt echter een grote fout wanneer hij zich, gepaaid door valse beloften, laat recruteren door de machtige crimineel Bektar. Als er dan ook nog een prijs op zijn hoofd komt te staan, waardoor het hele legioen Jager-Krijgers in volle wapenuitrusting naar hem op jacht gaat, zit hij pas echt goed in de problemen. En dan maar hopen dat Alita's liefde en vechttechnieken voldoende zijn om een tragedie af te wenden. Dit alles voltrekt zich natuurlijk niet zonder slag of stoot (het blijft tenslotte Mangavideo) maar tegelijkertijd is dit ook een verhaal over dromen en hoop.

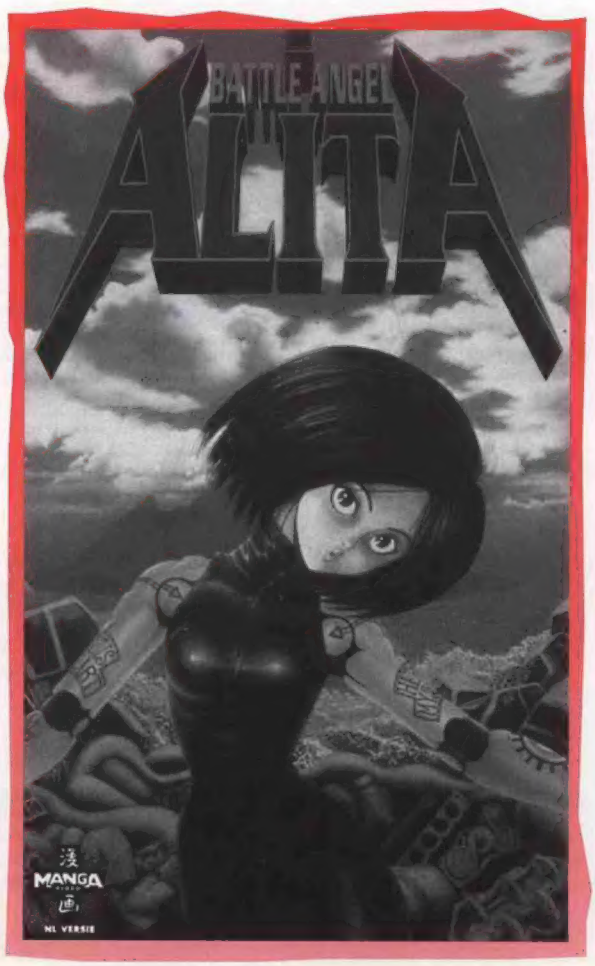

Battle Angel Alita
Prijs: *f* 29,95/BEF 599

MEER WETEN?

ALS JE MEER INFORMATIE WILT OVER MANGA VIDEO, STOP DAN DEZE BON (OF EEN KOPIE) IN EEN GEFRANKEERDE ENVELOP EN STUUR DIE NAAR: **MANGA VIDEO**, POSTBUS 432, 1200 AK HILVERSUM

JA, STUUR MIJ MEER INFORMATIE OVER MANGA VIDEO

NAAM

ADRES

POSTCODE/WOONPLAATS

MANGAZINE IS EEN UITGAVE VAN POLYGRAM VIDEO.
Realisatie: Muziek en Beeld Services
Medewerkers: Robert Heeg, Ron Heijmans, Alphons Noom, Iette Papilaya, Paul Sprang, Louise Stavast, Brechje van der Tol

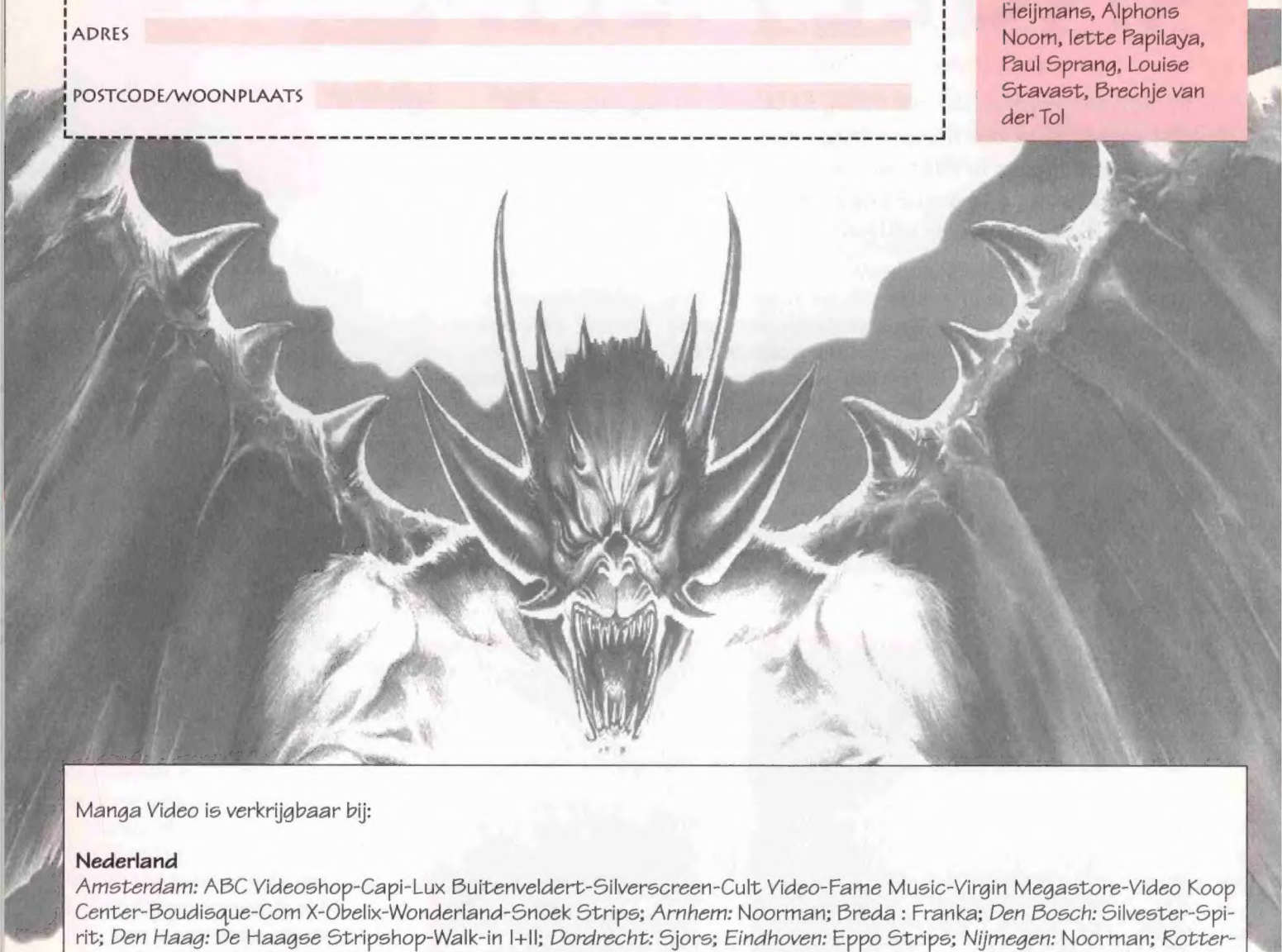

Manga Video is verkrijgbaar bij:

Nederland
Amsterdam: ABC Videoshop-Capi-Lux Buitenveldert-Silverscreen-Cult Video-Fame Music-Virgin Megastore-Video Koop Center-Boudisque-Com X-Obelix-Wonderland-Snoek Strips; *Arnhem:* Noorman; Breda : Franka; *Den Bosch:* Silvester-Spirit; *Den Haag:* De Haagse Stripshop-Walk-in I+II; *Dordrecht:* Sjors; *Eindhoven:* Eppo Strips; *Nijmegen:* Noorman; *Rotterdam:* Noord-Yendor Shops-Gameworld; Sluis: Satellite Shop; *Utrecht:* Ear & Eye-Stripboekhandel Piet Snot-Blunder; *Sittard:* Lektuurhal Michiels
Distributie voor Nederland: PolyGram Video, Postbus 432, 1200 AK, Hilversum, telefoon: 035-261740

België
Antwerpen: Opus I-Metrophone-Grano-Fnac-Free Record Shop; *Brugge:* Flemish Record Store; *Brussel:* Free Record Shop-Goute; Diest: H.V.H.; *Gent:* Free Record Shop-Music Mania-Fnac; *Leuven:* De Filmbank; *Willebroek:* Cedeco
Distributie voor België: PolyGram Video, Doornveld 1, 1731 Zellik, telefoon: 02-4631775

MANGA VIDEO • AMAZING ANIMATION